

Yavuz Baydar 35 yıldır gazetecilikle uğraşiyor. Mesleğe 1980 başlarında, İsveç Radyosu'nda muhabir olarak girdi. Radyo ardından TV ve yazılı basına geçti. Sırasıyla Cumhuriyet İsveç muhabirliği, BBC Türkçe Servisi'nde yapımcı-sunuculuk, Yeni Yüzyıl'da dış haberler servis şefliği, Milliyet'te editörlük yaptı. 1999 yılı başında Milliyet Okur Temsilcisi olarak, medyada kurumsal bir 'özdenetim' yapısı olan ombudsmanlığı Türkiye'ye tanıtan ve ilk uygulayan kişi oldu. Bu görevi Milliyet ardından Sabah'ta da sürdürdü. Toplam 15 yıl süren bu görevi nedeniyle dünyanın en kıdemli ombudsmanlarından biri sayılıyor. Baydar, merkezi ABD'de bulunan Dünya Medya Ombudsmanları Örgütü'nde başkanlık ve yürütme kurulu üyeliğinde de bulundu.

Türkiye'ye döndüğü 1990'lı yılların ortasından bu yana çeşitli TV kanallarında analiz-tartışma programlarının sunucu ve moderatörlüğünü üstlenen Baydar, 2007 yılından bu yana İngilizce Today's Zaman gazetesinde köşe yazıları yazıyor. Halen Bugün gazetesinde de düzenli yorumları yayınlanıyor.

2000 yılında Okur Temsilcisi olarak yaptığı çalışmalar nedeniyle Çağdaş Gazeteciler Derneği'nin (ÇGD) Özel Ödülü'ne layık bulunan Baydar, 2014 yılında da, Avrupa'nın Pulitzer'i sayılan Avrupa Basın Ödülü'nü "meslekte mükemmeliyet" tanımlamasıyla aldı.

2004'te Michigan Üniversitesi'nde Knight-Wallace Araştırma Bursu ile "Ortadoğu, demokrasi ve medya" konulu mesleki çalışmalar yapan Baydar, 2014 sonbaharında Harvard Üniversitesi'ne bağlı Kennedy School'da "Shorenstein Fellow" olarak Türkiye medyasında sansürün yayılmasını inceledi.

P24 Medya Kitaplığı

Yayın No 1

Bir Açık Hava Hapishanesi Olarak
Haber Merkezi:Türkiye Medyasında
Yozlaşma ve Otosansür

Yavuz Baydar

İngilizce aslından çeviren

E. Barış Altıntaş

Kitap tasarımı

Bülent Erkmen

Baskı öncesi hazırlık

Barış Akkurt, Bek

1. Basım: Mayıs 2015

Baskı ve Cilt:

MAS Matbaa

Hamidiye Mahallesi,

Soğuksu Caddesi 3

Kağıthane 34408 İstanbul

T: +90 212 294 10 00

F: +90 212 294 90 80

Matbaa Sertifika No:

P24 MEDYA KİTAPLIĞI

Punto24 Bağımsız Gazetecilik Platformu

Sıraselviler Caddesi, 57/3 Taksim

Beyoğlu 34433 İstanbul

e-posta: info@platform24.org

www.platform24.org

www.twitter.com/P24Punto24

tr-tr.facebook.com/Punto24

Bu kitap, Punto24 Bağımsız Gazetecilik Platformu tarafından mesleki araştırma, eğitim ve dayanışma amacıyla yayımlanmıştır. Ticari amaçla satılamaz ve dağıtılamaz.

Yavuz Baydar bu kitabın İngilizce aslını 2014 sonunda "Joan Shorenstein Fellow" sıfatıyla bulunduğu Harvard Üniversitesi, Kennedy School'a bağlı Shorenstein Center on Media, Politics and Public Policy'de yazmıştır.

Kitabın Türkçe yayın hakları için Shorenstein Center'a teşekkür ederiz.

Bu kitabın basımı Özgürlük İçin Friedrich Naumann Vakfı'nın katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Friedrich Naumann
STIFTUNG FÜR DIE FREIHEIT

HARVARD Kennedy School
SHORENSTEIN CENTER
on Media, Politics and Public Policy

P24
MEDYA
KİTAPLIĞI

Yavuz Baydar

Bir
Açık Hava
Hapishanesi
Olarak
Haber
Merkezi:

Türkiye
Medyasında
Yozlaşma ve
Otosansür

Türkçesi: E. Barış Altıntaş

2014: Türkiye medyasında annus horribilis > 7
Tutukluluk azalıyor ama özgürlük artmıyor > 10
Türkiye'nin Dördüncü Kuvvet'i için yasal korumalar > 14
Türkiye medyasının çöküşü demokrasiye nasıl zarar veriyor > 16
Türkiye ve küresel topluma tavsiyeler 18
Türkiye Cumhurbaşkanı'na > 20
Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne > 20
Türkiye Hükümetine > 20
Türkiye Yargısına > 20
Türkiye'nin Medya Patronlarına > 20
Türkiye'nin Gazetecilerine > 20
Avrupa Birliği'ne > 20
Amerika Birleşik Devletleri'ne > 20
Uluslararası Medya İzleme Kuruluşlarına > 20
'Beyefendi' gazeteciliği süreci > 20
Erdoğan, Beylerbeyi'nde medya temsilcileriyle toplantı yapıyor > 20
Gezi Parkı direnişi başlıyor > 20
Erdoğan, Gezi sırasında "Alo Fatih"le konuşuyor > 20
Habertürk Bahçeli'yi sansürlüyor > 20
Protestocular NTV'nin merkez ofisine geliyor > 20
Erdoğan basına otosansür talimatı veriyor > 20
Uludere katliamının medyadaki sonuçları > 20
İşten çıkarmalar başlıyor > 20
Milliyet/Vatan Demirören'e satılıyor > 20
Erdoğan, 'İmralı Zabıtları' sürecinde Demirören'i ağlatıyor > 20
Medyada otosansür devam ediyor > 20
Merkez medyaya baskı artıyor > 20
Sabah Okur Temsilcisi "istenmeyen adam" ilan ediliyor > 20
TV8 haber faaliyetlerine son veriyor > 20
Yolsuzluk soruşturmalarını yazanların tasfiyesi başlıyor > 20
Kovulmalar devam ediyor > 20
Medyada "paralel" cadı avı > 20
Freedom House, Türkiye'yi "özgür olmayan" ülkeler arasına alıyor > 20
Baskıya karşı mücadelenin tarihi > 20
Gazeteciler meslek ahvalini anlatıyor > 20
"Yeni Türkiye"nin basın susturma yöntemleri > 20
Baskı araçları > 20
A) Yasal kısıtlamalar: > 20
B) Kutsal Olmayan İttifak > 20
C) TRT ve AA: Hükümetin hizmetinde > 20
Yeni dünya basın düzeni ve küresel teşhis > 20
Sonnotlar > 20

Türkiye'de düşünce özgürlüğü ne yazık ki çok kötü vaziyette. "Yerlerde sürünüyor" demeyeyim de ne diyeyim? Pek çok dostum "Şu, şu gazeteden atılmış. Bu, bu gazeteden atılmış" diye anlatıyor. Bu kadar çok gazeteci atılan bir yer görmedim... Artık iktidara en yakın gazeteciler bile takır takır! Bu bir...

İkincisi ve en kötüsü, bir korku var. Herkes korkuyor, onu görüyorum. Hem bir şeyler söylemek istiyor hem işinden atılmaktan korkuyor. Normal değil. Baskı, cesur laf söyleyeni önemli kılıyor. Yaratıcı düşünce değil, cesaret öne çıkıyor. Freedom House gibi dünyadaki önemli kurumlar söylüyor ama ben de söylüyorum: Türkiye'de düşünce özgürlüğü yerlerde sürünüyor.

Orhan Pamuk

Aralık, 2014

2014: Türkiye medyasında *annus horribilis*

2014 yılı, Türkiye gazeteciliği tarihine annus horribilis olarak yazılacaktır.

Bu süreç, Aralık 2013'ün son günlerinde, iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) dört bakanına yönelik büyük çaplı bir yolsuzluk soruşturmasını içeren 17-25 Aralık operasyonları ardından başladı.

Skandalların dokunduğu isimler arasında hükümetle yakın ilişkileri olan bir dizi iş adamı, bürokrat, banka yöneticisi ve hatta dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın oğlu Bilal de vardı.

Daha endişe verici olanı ise, bu soruşturmaların, üst düzey hükümet yetkililerinin İran'a yönelik yaptırımları bozma ve El Kaide'ye gönderilen paraları aklayan sermayedarlarla bağlantılarına işaret ediyor olmasıydı.

Emniyet ve savcılar tarafından toplanan dosyalar ateşlenmiş fitil gibiydi: Rüşvet, yetkinin kötüye kullanılması ve iktidarın en yüksek kademelerine yayılmış geniş çaplı yolsuzluk belgeleriyle büyük bir organize suç ağını ortaya çıkarma iddiasında bulunuyordu.

Ulusal medyadaki çürüme bu iddiaların tam ortasındaydı. Soruşturmanın yasal dinlemelerle desteklenen önemli bir bölümü, sermaye sahiplerinin medyayı mâli olarak tamamıyla AKP lehine desteklemelerini içeriyordu.

İş adamlarının ortak bir rüşvet fonuna ödenen hükümet ihalelerinden çıkar sağladığı bu müşterek çaba, "havuz medyası" terimini doğurdu.

Bu çalışmada Türkiye medyasının nasıl otosansür hastalığına yakalandığını ve hükümet müdahalesi ile nasıl işbirliği

yaptığını ortaya koyan belgeler detaylarıyla sunuluyor.

Bu çalışma, durumun travmatik arka planını ve sakat bir medyanın bugün nasıl bir tarihi sınavdan geçtiğini anlatıyor.

Mesele, yıllarca siyasi baskıya maruz kalmış ve kamu çıkarına hizmet etme işlevlerini zayıflatmak için çalışmış kurumların güvenilirliğini yeniden tesis etme meselesidir.

Bu süreçteki dönüm noktalarından biri, AKP'yi ezici bir zafere taşıyan ve daha fazla güçlenerek muhalefeti susturma yetkisi kazandıran 2011 genel seçimleri oldu.

Bir başka nokta da 2011 yılının sonunda, Türk savaş uçaklarının Irak sınırındaki Uludere/Roboski köyünü bombalaması sonucu 34 Kürtün hayatını kaybettiği haberle ilgili medyanın kendine karartma uygulamasıydı. Bu sessizlik, kamu yararının bekçiliği rolünden vazgeçen Dördüncü Kuvvet'in kostümlü provası gibiydi.

Türkiye basınının bağımsızlığıyla ilgili alarm seviyesi zaten yeterince yüksekti. Fakat İstanbul'da 2013 yazında patlak veren Gezi Parkı protestolarıyla endişe düzeyinin kodu turuncuya yükseldi. Protestolar 81 ilin 78'ine yayıldı. Otosansür seviyesi öylesine yükseldi ki, anaakım Türkiye medyasının kendisi dahi gösterilerin hedefi haline geldi ve alay konusu oldu.

Olaylar sırasında Erdoğan, bıkmadan usanmadan, yurtiçi ve yurtdışında muhalif basın, kendisini ve hükümetini devirmeye yönelik bir komplonun parçası olduğunu ilan ededurdu.

Bundan sonra bağımsız gazeteciliğin şeytanlaştırılmasına tam gaz devam edildi ve tahmin edileceği üzere bu durum

korkunç sonuçlar doğurdu. Hükümet kendi çıkarına ters düşen yazı ve haberleri, bir tür "olağanüstü hal" durumunu normalleştirerek suç saymaya çalıştı.

Direnmeye, bağımsızlıklarını ve profesyonel itibarlarını korumaya çalışan ya da itibarlarından vazgeçmeleri için uygulanan baskıya karşı gelen gazeteciler gelişigüzel işten kovuldu ya da bir mesleki belirsizliğe itildi. Kimileri çaresizlik içinde yandaş medyada iş bulurken, diğerleri de mesleklerinin bekası için mücadeleyi sürdürmek adına internet üzerinde yeni kanal arayışlarını sürdürüyor.

Yolsuzluk soruşturması kuşkusuz, basının araştırması gereken ve halkın da duymaya ihtiyacı olan bir haberdir. Ancak Uludere/Roboski'nin bombalanması ve Gezi Protestoları haberlerindeki bocalamanın ardından Türkiye medyası kitlesel felç olarak adlandırılabilir bir hale girdi.

Merkezdeki güçlü medya patronları yolsuzlukla ilgili ufaklık bir eleştirel haberin dahi, geniş ölçekli ticari çıkarları için ciddi sonuçlar doğurabileceğinin korkuyla farkına vardılar.

Sonuçta, dünyanın herhangi bir yerindeki dürüst her gazetecinin rüyası olan bir üst düzey yolsuzluk haberi, haber yönetimi tarafından "tel örgüyle" çevrili bir alan ilan edildi.

Hükümet yanlısı medya yasal soruşturmaları yine bir darbe girişimi olarak nitelendirirken, geleneksel 'merkez'in ürkmüş medya patronları da "kamu yararına olan haberlerin kamuya sızmadığından" emin olmak için haber merkezlerindeki baskıyı arttırdılar.

Böylece 2014 yılı, şimdiye dek hiç olmadığı kadar kurumsallaşmış ve içselleştirilmiş bir otosansürle başladı.

Medya patronları Uludere/Roboski ve Gezi olaylarından dersini aldı: Türkiye nüfusunun büyük bir kısmı haberleri, otosansürün en büyük sorun olduğu televizyonlardan aldı. Sadece, hükümete muhalefetlerinde çoğu zaman partizanlık yapan ve kısıtlı kaynaklara sahip birkaç kanal bu haberleri yapmaya başladı.

Siyasi ve kurumsal baskıyla önleri kesilen, Türkiye'nin vasıflı, işinin ehli, eleştirel bakışlı gazetecileri eskisinden daha yoğun bir şekilde mesleklerini internet üzerinden icraya yöneldi.

Sosyal medya ve bağımsız haber siteleri boşluğu doldurmaya başladı. Yolsuzluk soruşturmasının ayrıntıları internete sızmaya başlayınca hükümetin tepkisi YouTube ve Twitter'ı kapatmak oldu. Ancak teknik anlamda bunu hayata geçirmek zordu ve sonuçta yasal olarak başarısız oldu.

Fakat Erdoğan yine de azimliydi. AKP hükümeti de bu kararlığı sürdürüyor: internet hâlâ bir hedef olmaya devam ediyor ve halen hükümet müdahalesine karşı savunmasız.

Türkiyeli gazetecilerin özgürlük, bağımsızlık ve temel anayasal haklar için verdikleri mücadele bir dizi mağlubiyetle sonuçlandı. Medya sektöründeki sistematik tasfiye bir yana, 2013'ten 2014 yılının sonuna kadar geçen dönemde önemli haberlerle ilgili ulusal güvenlik gerekçesi dahil olmak üzere yirmiden fazla karartma uygulandı. Bu durum sansürün normalleşmesi anlamına geliyordu. Gazeteciler günbegün sindirildi. Muhalefetten bir kaynağın medyaya verdiği bilgiye göre son 10 yılda 110 gazeteciye Erdoğan tarafından "hakaret" davası açılmıştı.

2014 yılı başladığı gibi bitti. 14 Aralık'ta, yani 17 ve 25 Aralık soruşturmasının yıldönümü yaklaşırken, medyada kalan iki karşıt yayın kuruluşu olan Zaman ile STV'ye baskın düzenlendi ve üst düzey yöneticileri tutuklandı.

İktidarına yönelik komploların meraklısı Erdoğan, yolsuzluk soruşturmalarından Gülen Cemaati'ni sorumlu tutuyor, ancak henüz bu kumpasa dair elle tutulur, hukuksal bir kanıt ortaya koyabilmiş değil.

14 Aralık'taki baskının ardından kısa süreli olarak gözaltına alınan Zaman gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ekrem Dumanlı, mahkemede tutuklanma sebebinin, yazdığı bir yazıdan kaynaklı olup olmadığını sorduğunda yargıcın "Evet" yanıtını verdiğini söylemişti.

2014'ün, Aralık ayı sonunda yaşanan son vakası, basın özgürlüğünün vahametini bütün hatlarıyla gösterdi:

Gazeteci Sedef Kabaş, bir mahkeme kararını eleştirdiği tek bir tweet'i yüzünden beş yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılandı.

Tutukluluk azalıyor ama özgürlük artmıyor

Uluslararası standartlar anlamında vahim halde olan Türkiye gazeteciliğinin bugünkü durumunun hem içerde hem de dışarıda yol açtığı sert sonuçlar var.

En basitinden; Türkiye gazeteciliği zayıfladığı ölçüde Türkiye demokrasisi de bir o kadar zayıflıyor ve içerde bir uzlaşma zemini oluşturmak, dışarıda da itibar kazanmak bir o kadar zor hale geliyor.

İktidarın sorumsuzca, suiistimal edilerek ve pervasızca kullanımına karşı bir denetleme vazifesi gören ideal gazetecilik kavramı buharlaşmaya başladı.

Gazetecilik faaliyetinde bulunan önemli sayıda kuruluş güç duruma düşerken, her zamankinden çok daha elzem hale gelen araştırmacı gazetecilik de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya.

Yayın kuruluşlarının haber merkezlerinde korku hâkim. Tüm sektörün yaklaşık yüzde 80'ini oluşturan medya holdinglerinde habercilik, saldırgan ve kibirli bir hükümete toplu itaat ile kirletilmiş durumda. Habercilik büsbütün stenografiye dönüşmekte. Muktedir ne söylerse o yazılıyor.

Kamu yayıncılığı da bir anomali haline geldi. Erdoğan'ın liderliğinde AKP ulusal yayın kuruluşu TRT üzerindeki denetimini sıkılaştırdı. Editöryal kararları üzerinde şimdi tam kontrol sahibi.

Bir ülkenin demokratikleşmesi yolunda temel adımlardan biri olan, TRT'nin kamu hizmeti sağlayan bir yayın kuruluşuna dönüşmesi yönündeki reform çağrılarında sırtını döndü.

Özgürlüğün olmaması, gazetecilik faaliyetlerine kara bir gölge düşürdü. Son yedi-sekiz yılda Türkiye, çok sayıda gazetecinin tutuklanmasıyla ilişkilendirilmeye başladı.

Bu, 2002-2008 yılları arasında AKP iktidarı döneminde, medyanın daha özgür ve bağımsız hissettiği bir 'yumuşama' ardından geldi. Hükümet, güçlü ordu mitini kırmak için çok çaba harcadı ve tabuları yıktı. Bu esas olarak Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım süreci sayesinde oldu.

Ancak daha sonra gazeteciler yine mesleki faaliyetlerinden ötürü ve fikirlerini ifade ettikleri için kendilerini mahkemelerde, cezaevlerinde bulmaya başladı. Siyasi yönetimin baskısı ile Ceza Kanunu (TCK) ve Terörle Mücadele Kanunu (TMK) gibi yasaların keyfi uygulamaları yeni tutuklamaları da beraberinde getirdi.

Ceza Kanunu'nun 301. Maddesi (Türklüğü aşağılamak) ya da 216. Maddesi (dini değerleri aşağılama) gibi yasa maddelerinin uygulanması her zaman gözaltılara yol açmadıysa da gazetecilik üzerinde son derece ürpertici, caydırıcı bir 'özdisiplin etkisi' yarattı.

2010 yılında Türkiye'de bir dönem cezaevlerinde, büyük çoğunluğunu Kürtlerin ya da çeşitli siyasi nedenlerden ötürü PKK'ya sempatilerini gizlemeyenlerin oluşturduğu 104 gazeteci bulunuyordu.

Türkiye 2013 yılında İran ve Çin'i geride bırakarak ikinci kez "dünyanın bir numaralı gazeteci hapishanesi" ilan edildi. O yıl hapiste bulunan gazetecilerin yarısından fazlası bu üç ülkedeydi.

Dünyada gazeteciliğin durumunu takip eden nüfuzlu uluslararası STK'lar nezdinde bakıldığında Türkiye'deki tutukluların hiçbiri şiddet suçu işlememişti. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) tüm çağrılarına rağmen AKP hükümeti yeni düzenlemeleri hayata geçirme konusunda ayak diredi ve terörle mücadele ile ifade özgürlüğü ve basın arasına ince bir çizgi çizmeyi reddetti.

Aksi halde iç karartıcı olacak bu tabloda 2011 yılından bu yana düşüş olması belki de tek sevindirici haber. 2014 yılının sonunda, cezaevlerindeki gazetecilerin sayısı yediye (Gazetecileri Koruma Komitesi'ne göre) ya da 19'a (Sınır Tanımayan Gazeteciler'e göre) düşmüştü. Bu düşüş bir ölçüde içerdeki protestolar ve uluslararası baskıdan, bir ölçüde de AKP hükümetinin çözüm sürecinde bir nebze ilerleme kaydetmiş gibi görünmesinden kaynaklanıyordu.

Bu aşağı yönlü eğilimin devam edip etmeyeceğini öngörmek zor. Türkiye, sonunda hiçbir gazetecinin cezaevinde olmadığı ya da ülkedeki cezai tedbir amaçlı tutuklamaların döngüsel tabiatına bağlı olarak, belirli grupları hedef alan bu tür vakalarda yine artışların yaşandığı bir ülke olabilir.

Aslında, Türkiye ve başka yerlerde, özellikle de özgür seçimlerin yapıldığı ülkelerdeki otoriter liderlikler için gazetecileri demir parmaklıklar ardına koymak cazibesini kaybediyor. Liberal olmayan (illiberal) gelişen demokrasilerdeki çoğu seçilmiş lider medyayı zapt-u rapt altına almak için daha dolambaçlı yöntemler kullanarak gazetecileri, bağımsızlık ve özgürlüğün elzem olduğu geleneksel gözlemci rolünden men etme yolunda çok daha kurnazca yöntemler buldular.

Türkiye böylesi bir modelin başlıca örneğini oluşturuyor. Tutuklamaların sayısı tek haneli rakamlara düşerken, 2013 yılının sonundan bu yana işten çıkarmalar zirve yaptı.

2014 sonu itibarıyla Türkiye medyasının annus horribilis'ini bu kadar sıra dışı yapan da budur: 2013 Haziran ayındaki Gezi Parkı protestolarının ardından, -kovulduğu ya da "istifaya zorlandığı" için- işlerini kaybedenlerin sayısı Kasım sonunda 1000'e ulaşmıştı.

Bundan daha fazla tüyler ürpertici olansa, kovulanların çoğunun, gazeteciliğin temel ilkelerine bağlılıklarından ötürü "istenmeyen kişi" ilan edilmesi ve başka yerlerde işe alınmaması - veya çok zor iş bulabilmesi - oldu.

Bağımsızlıklarını, özgürlüklerini ve vicdanlarını kullanmaya çalışan gazetecilerin çeşitli tacizlere maruz kaldığı başka olaylar da yaşandı:

Bazıları, bir daha dönmek üzere işlerinden ayrıldı. Bağımsız birkaç gazetede çalışanlar dışında geri kalanlar; tıpkı hükümet yanlısı basın gibi, fazlaca yorum içeren, bilgi aktarmaktan ziyade tek yükümlülüğünün hükümete saldırmak olduğunu düşünen, "partizan" diye adlandırdığım medyada çalışmaya zorlandı.

Fikir çeşitliliği ve özgür tartışmanın yerinin AKP propagandası aldı. Şimdi medyadaki istihdamın önemli bölümü itaat, söz dinleme ya da Erdoğan'a mutlak sadakat gibi ölçütler üzerinden yapılıyor.

Bu devam eden süreç bir tasfiyeden başka şekilde açıklanamaz: Türkiye medyası sistematik olarak kaliteli işgücünü kaybederken, gazetecilik etiği nâmına kalan her şey topyekûn tedavülden kalkmaktadır.

Cezaevlerinde gazeteci sayısı azalsa, hatta hiç gazeteci kalmasa bile, Türkiye'de gazeteciliğin özgür olduğunu, olacağını söylemek mümkün değildir.

Türkiye'de iktidarlar, sadık bir medya düzeni kurmak için yeni yöntemler geliştirdi. Bunlar, muhtemelen, medya sektörünün büyük ölçüde dizginlendiği, halka ihtiyaç duyduğu bilgileri aktarmasının engellendiği diğer ülkelerdeki uygulamalardan çok daha belirgin.

Bir yarı-demokrasi olarak Türkiye toplumu onlarca yıl,

tek yönetim felsefesi vatandaşlarına kendi kararlarını veremeyen çocuklar gibi davranmak olan askeri bir vesayet rejimi altında yönetildi. Yani Türkiye'yi, seçilmiş hükümete sınırlı yetki tanıyan ve ulusal güvenlik gibi siyasetin önemli safhalarında seçilmişleri dışlayan bir "gölge seçkinler grubu" yönetti.

AKP iktidara geldiğinde, bu sistemin nihayet yıkılıp yerini demokrasinin alacağı yönünde ümitler bir ara yükselmiş olsa da, o ümitler artık yok. 2010 yılına kadar atılan somut adımlara karşın Erdoğan dümeni kırdı ve kontrolündeki devlet araçlarını yeni bir vesayet sistemi oluşturma doğrultusunda kullanarak seleflerinin modelini benimsedi.

Bu modelin özündeki ilke, muktedirin otoritesine yönelik karşı çıkışları sert bir siyasi ve toplumsal mühendislikle engellemek olarak ortaya çıkıyor.

Türkiye'de son üç-dört yılda artan huzursuzluğun nedeni de bu siyasi geri gidişte görülebilir.

Türkiye'de anaakım medya mikro düzeyde iktidar bağımlısı şirket yöneticileri tarafından yapılandırılıp idare ediliyor.

Askerî ya da sivil iktidarlar gazeteciliğin bağımsızlığı konusunda aşırı hassas olduklarından otomatik tercihleri her zaman gazete yönetimi düzeyinde Türk usulü kontrol kurmak oldu. Medya patronlarıyla çoğu zaman danışıklı dövüş içinde olan siyasi iktidarların editöryal bağımsızlıktan yana hiçbir çıkarları yok.

Bu nedenle haber merkezlerindeki işleyişi ya patronların kendileri ya da onların liyakat yerine sadakat ölçütü üzerinden özel olarak atadıkları, medya grup başkanları, genel yayın yönetmenleri ve editörler denetliyorlar. Rahatsızlık yaratabilecek haberler, ne gazete sayfalarında ne de televizyon ekranlarında yer alabiliyor.

Türkiye'nin Dördüncü Kuvvet'i için yasal korumalar

Bağımsızlık, özgürlük, çeşitlilik ve gazeteciliğin güvenliği gibi birbiriyle doğal olarak bağlantılı olan dört kriter ifade özgürlüğünü düzenleyen kanunlardan çok daha fazla şeyden etkileniyor.

Dördüncü Kuvvet için demokratik bir rol gözeten hükümler, hem Anayasa'da hem de diğer kanunlarda yer alıyor.

Özgürlük bağlamıyla ilişkili yasalar arasında Türk Ceza Kanunu (TCK) Basın Kanunu, İnternet Yasası ve RTÜK Yasası bulunuyor.

Kamu hizmeti yayıncılığı için ulusal yayın kuruluşu TRT'nin rolünü tarif eden bir yasa mevcut.

Medyada bağımsızlık ve çeşitlilikle ilgili olarak Kamu İhale Kanunu, Rekabet Kanunu, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu kamu reklamcılığıyla ilgili yönetmelikler, ve bankacılık işlemlerini düzenleyen yasaların incelenmesi gerekir.

Dolayısıyla, bir-iki sorunla sınırlı alana odaklanmak yerine yanlış uygulamalar ve engellerle dolu büyük resme bakmak daha önemli.

Sızdırılan ses kayıtlarına ve kendi yaptığı açıklamalara bakarak, Erdoğan ve iktidardaki yakın çevresinin bu yasaların çoğunu, özellikle de finansla ilgili olanları, kullanarak medyayı zapt etme konusunda uzmanlaştığını biliyoruz. Bu, medya dışında başka sektörlerde büyük çıkarları olan bir grup işadamlıyla "kutsal olmayan bir ittifak" kurularak sağlandı.

Bu iş gruplarını yanına alan Erdoğan, bağımlılığını güçlendirmek için işi ciddiye bindirdi. Kârlı kamu

ihalelerine karşılık Türkiye'deki birçok medya patronu kuruluşlarını iktidarın hizmetine açtı.

Editöryal içerikten sorumlu olanların da suç ortaklığını gerektiren yolsuzluğa dayalı bir sistem söz konusu: Bu süreçte gazetelerdeki üst düzey yöneticileri, propaganda yapmaları ya da istenmeyen içeriği sansürlemeleri için Erdoğan bizzat, ya da onun adına yardımcılarını aramazsa, medya patronlarının kendileri her gün yazı işlerini, haber merkezlerini arıyor.

Beş kadar büyük medya grubu tarafından kontrol edilen medyanın büyük çoğunluğu, 2014 itibariyle, yaygın ve içselleştirilmiş bir otosansür kangrenine yakalanmış durumdaydı.

Astronomik maaşlar alan üst düzey yöneticiler ve editörler, siyasi güçlerin izni ve üstü kapalı onayıyla kapıları tutan bekçiler gibi hareket ediyor. Tersine bir bekçilik bu: Onların görevi, yalan, çarpık, hakkaniyetsiz, kamu yararına aykırı 'haberleri' değil, iktidarın ve medya sahiplerinin çıkarlarına uygun olmayan haberleri sansürleyip çöpe atmak.

Gezi Parkı ve 17-25 Aralık yolsuzluk soruşturmaları bu yöntemin gazetecilerin araçlarını ellerinden almakta ne kadar etkili olduğunu açıkça gösterdi.

"Kirli medya düzeni" çeşitli etkenlerden besleniyor.

İlk olarak reform sürecinden vazgeçerek ve demokrasinin kurumsallaşmasında sine qua non (olmazsa olmaz) anayasa projesini rafa kaldıran Erdoğan, var olan baskıcı kanunları iktidarını pekiştirmek için kullanıldı. Medya sahipliği, kartelleşme ve devlete finansal bağımlılık konularında önceki hükümetler tarafından alınmış kararların ve yürürlüğe konmuş yasaların hepsini, kaldırmak yerine, lehine kullanmaya başladı.

Bir yandan, eski statüko yanlısı seküler patronları vergi cezaları dahil çeşitli tehditlerle "ehlileştirirken," öbür yandan da geniş ölçekli kamu ihalelerinden fayda sağlayabilmek için "havuz medyası" adı verilen medya kuruluşlarını mâli olarak desteklemeye zorlanan AKP yanlısı yeni bir muhafazakâr medya patronu sınıfı yaratmayı başardı.

AKP lehine haber yapan yayın kuruluşlarında muazzam bir artış yaşanması, anaakım medyayı yekpare olarak itaatkâr ve büyük ölçüde partizan hale getirdi.

İkincisi AKP, AB müzakerelerinde Sosyal Politika ve İstihdam başlıklı 19. faslı açmayarak bütün gazetecileri zalim medya patronlarının gelişigüzel işe aldığı ve işten çıkardığı kolay avlar haline getirdi. Bugün Türkiye'de medya sektöründe çalışanların sadece yüzde 4,5'i sendika üyesi olmaya "cesaret edebiliyor," ve bunların da sadece yüzde 1,5'i gazeteci.

Toplu haklar yoksa iş güvenliği de yok demektir.

İş güvenliği yoksa editöryal bağımsızlık yok demektir.

Otosansür kuşkusuz her gazeteci için kendi kendini hapsetmenin gelişkin bir formudur. Fiziksel tutukluluk Türkiye gibi bir ülkede medyayı kontrol altına almak için modası geçmekte olan bir taktik ise, artık onun yerini birer açık hava hapishanesi vazifesi gören haber merkezleri, yazı işleri almaktadır.

Bu gidişat elbette Türkiye'ye özgü değil, ancak son yirmi yılda, özellikle de komünizmin yıkılmasından sonra bir çeşit statü ve demokratik düzen oluşturmaya çalışan toplumlarda görünmeye başlamış bir olgu.

Türkiye medyasının çöküşü demokrasiye nasıl zarar veriyor

AB'ye katılım sürecinde olan diğer ülkelerde ve dünyanın başka yerlerinde, otoriterleşme eğilimindeki seçilmiş yönetimler kamu çıkarlarından ziyade kendi çıkarlarına öncelik verecek yeni bir medya oluşturmak için ortaklıklar, ittifaklar kuruyor.

Türkiye'de bu olgu artık alarm verici bir aşamaya geldi ve 2014 yılı Türkiye medyası için bu yüzden kâbus gibi bir yıl oldu.

Türkiye gibi anahtar önemde bir ülkedeki temel bir meslekte yaşanan toplu sıkıntı, boğuntu hali medya uzmanları, analistler, akademisyenler, siyasi partiler, kuruluşlar, STK'lar, uluslararası medya izleme örgütleri ile AB ve Avrupa Konseyi gibi kurumların dikkatinden kaçmıyor.

Türkiye, 2002 yılından bu yana büyük bir toplumsal, ekonomik ve siyasi dönüşümden geçti ve tüm dünya için heyecan veren bir hikâye sunuyor.

Dinamikleri Türkiye'nin AB'ye katılım süreciyle desteklenen reform süreci, ülkenin kendi glasnost tarifini yapması demektir.

Ordunun hüküm sürdüğü eski baskıcı düzenin vidaları gevşedikçe, şişedeki bütün cinler dışarı çıktı. Yeni, görece daha özgür bir ortamda, bazı medya kuruluşlarının yaptığı cesur araştırmacı gazetecilik haberlerinin özgür tartışmanın fitilini ateşlemesi toplumsal grupları yüreklendirdi.

Bütün istisnalara rağmen yine de demokrasi bir varış noktası olarak hâlen çok uzak görünüyor. Reform süreci sadece durmakla kalmadı, 2014 yılının ilk aylarından bu yana tersine dönme emareleri gösteriyor.

12 yıllık iktidarındaki bir dizi seçim zaferinin ardından AKP aşırı güçlenerek devlet aygıtı üzerinde neredeyse tam kontrol sahibi oldu. Bu biraz da muhalefet partilerinden elle tutulur bir çıkış gelmemesinden kaynaklanıyor.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Haziran 2011'deki genel seçimlerden bu yana sistemi bir otokrasiye çevirme hususunda canı istediği gibi hareket etti. Uluslararası gözlemcilerin büyük bölümünün hemfikir olduğu üzere bu yapım aşamasında olan bir süreç. Tipik bir iktidarı ele geçirme olarak görünebilecek bu süreçte Türkiye ağır çekim bir darbeden illiberal bir demokrasiye oradan da tıpkı Rusya gibi tek adam iktidarına doğru ilerliyor.

Yaklaşık 2011'e kadar medya eski düzeni devirmekte etkili oluyordu. Ankara ile PKK arasında barış için baskı yapıyor, kritik demokratik dönüşüm eşiğinin atlanması ve geniş kapsamlı uzlaşuya dayalı yeni, sivil ve demokratik bir anayasa için toplumu hazırlıyordu.

Şimdi iklim değişti. Uludere/Roboski'de 34 Kürt köylüsünün bombalanarak öldürülmesi olağan şeylerdendi: devletin kabahatlerini örtbas etmek medyanın vatanseverlik göreviydi.

Gezi Parkı protestoları ve 17-25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk soruşturmaları sırasında ve sonrasında basına yönelik müdahaleler, hükümetin otoritesi tehdit edildiğinde alenen otoriterleşmeye başvurmanın kabul edilebilir bir tepki olduğunun kanıtıydı.

Hem içeride hem de Türkiye'nin dostları ve müttefikleri arasında yaygın bir korku oluştu; reformla göz boyayan bir hükümet artık tamamen yolunu kaybetmişti.

2014 Türkiye'sinde, alenen kayırılan Sünni çoğunluk dışında bütün toplumsal kesimler bir belirsizlik içinde güvensiz,

kuşkulu, öfkeli durumda bulunuyor. Bu ya bir uzun bir istikrarsızlık, ya da Erdoğan'ın siyaseten başarılı olması halinde hak ve özgürlüklerin rafa kaldırıldığı bir demir yumruk iktidarı dönemi yaşanacağı endişelerini arttırıyor.

Medya, bu endişe verici gidişatın en görünür olduğu sektör. Demokratikleşmenin yükselişi ya da düşüşü, Türkiye medyasının, tek bir adamın arzu ve hırsının kendisini sürüklediği bataklıktan çıkış yolunu bulup bulamamasına bağlı. Basın, toplumu bilgilendirme görevine kaldığı yerden devam edebilir mi, Türkiye'nin hikâyesini anlatıp analiz etmeyi sürdürebilir mi?

Türkiye ve küresel topluma tavsiyeler

Türkiye karmaşık bir ülke. Onlarca yıldır iktidarların medyayı boyunduruk altında tutmak için geliştirdikleri yöntemler de bir o kadar karmaşık. Dolayısıyla çözümleri bulmak bilhassa zor olacaktır.

Bir NATO müttefiki olarak Türkiye'nin bağlantılı olduğu 30'dan fazla Batılı kuruluş var.

Avrupa Konseyi'nin üyesi Türkiye, anayasasında bağlayıcı olarak söz edilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) karşı yükümlülük taşıyor. İlişkilerdeki bariz soğukluğa rağmen ticaretinin yüzde 45'inden fazlasını yaptığı Avrupa Birliği'yle tam üyelik müzakerelerini hâlen sürdürüyor. Katılım süreci, birçok açıdan kesinlikle yetersiz olsa da Kopenhag Kriterleri'nin daha yakından benimsenmesine katkı sağladı.

Bütün bunlar, Batılı organların, müttefiklerin ve örgütlerin, gazetecilerin durumu ve medya sahipliğinin yapısı üzerinde olumlu etkiye sahip olma konusunda hâlen bir gücü olduğu anlamına geliyor.

İçeride durum son derece kasvetli. Tek bir tartışmanın bile ölüm kalım meselesi haline geldiği ve uzlaşmaya varmanın mümkün olmadığı Türkiye de Meclis, genlerine işlemiş "itiraza ve muhalif seslere karşı tahammülsüzlük" kültürü yüzünden hiçbir zaman özgürlük ve haklar için bir vaha olmadı.

Birçok durumda muhalefet partileri, AKP'nin geçirdiği basın özgürlüğünü kısıtlayan yasalara destek verdi.

Şu anda hâlâ medya ve ifade özgürlüklerini gündemine sabitlemiş, bunda tutarlı, sürekli, yüksek sesli mücadele veren hiçbir muhalefet partisi yok.

Başlangıçta bir reform koalisyonu olarak işleyen AKP, 2011'de karakter değiştirdi; 2002-2010 dönemindeki aksine Erdoğan bundan sonra tartışıp müzakere etmeyecek geniş bir yardımcı ekibi oluşturdu ve Türkiye'yi AB üyeliğine yaklaştıracak ve dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasına sokacak projeleri geride bıraktı.

Artık reformcular bütün kararların tek bir kişi, yani Erdoğan tarafından verildiği, yekpare bir yapı haline gelen partinin dışına itildiler. Üstelik cumhurbaşkanı seçildiğinde parti üyeliğinden çıkması gerekiyordu. Dolayısıyla bundan böyle AKP tarafından medya özgürlüğü ve bağımsızlığı adına herhangi bir sürpriz girişim olmayacağı ortada.

Medyanın içine düştüğü bu bataklıktan medya patronları da aynı ölçüde sorumlu. Para ve kâr onlar için her şeyden önce geliyor. Son 10 yıldaki tüm zorluklara ve fırsatlara rağmen, mesleğin değerlerini, sahip oldukları şirketlerin dürüstlüğü, çalışanlarının, gazetecilerin onurunu cesurca savunan hiçbir medya patronuna rastlamadık.

Bunun yerine onların hemen tümü hükümet güçlerine katıldı ve Erdoğan ne dediye ya da ne yapmaları gerektiğini hissettilerse onu yaptılar.

Türkiye'de yargı hep "devleti vatandaştan koruma" yönünde kararlar vermiştir. Mahkeme kararlarına bakıldığında, bunların çoğunun ifade özgürlüğü ve medya aleyhinde kısıtlayıcı ve cezalandırma yönünde olduğu görülür. Yargının siyasetleştirilmiş karakteri yıllar içinde yok olmadığı gibi 2014 yılında mahkemelere bakıldığında, iktidar partisinin baskısı nedeniyle hakimlerin giderek bağımsızlıklarını kaybettiklerine dair güçlü emareler görmek mümkün.

Son olarak yine sorunun bir o kadar önemli parçası da Türkiye'nin bölünmüş, iç çatışma içinde ve kutuplaşmış olan gazetecileri.

Bunların çoğu gazeteciliğin toplumsal değil siyasal bir misyonun aracı olduğu gibi sarsılmaz bir algıya hapsolmuş durumda ve meslek koşullarının geliştirilmesi için mücadele vermek adına ortak zeminler, birlikler oluşturmaktan acizler.

Öte yandan, yakın geçmişte yapılan çalışmalar, gazetecilerin kendilerinin Türkiye’de gazeteciliğin artık hiçbir değeri olmadığına inandığını gösteriyor.

2014 karamsar bir tablo ortaya koydu. Türkiye gazeteciliği için bir çıkış yolu var mı? İhtiyatlı olmak için çok neden var. Medya özgürlüğü ve bağımsızlığının garanti altına alındığı düzgün bir demokratik düzen için verilecek mücadelenin zorlu olacağı aşikâr. Neyse ki genelde Türkiye toplumunun, özelde de Türkiyeli gazetecilerin otoriter rejimlere karşı sivil direnişe dair güçlü bir kolektif hafızası var.

Bu sırada, Türkiye ve çevresindeki bölgelerdeki sosyal ve siyasal değişim akışkan olduğundan ve umut vaat ettiğinden aşağıda verilen tavsiyeler faydalı olacaktır.

Türkiye Cumhurbaşkanı’na

Gazetecilik onuru ve ahlakına saygı gösterin. Gazetecilik güçlü bir etik ve namus anlayışı olan; demokrasinin gelişmesi ve istikrarında önemli toplumsal role sahip bir meslektir. Gazeteciliğin temel görevi iktidar yapılarını eleştirel bir dille yazabilmektir.

Medya kuruluşlarına ve çalışanlarına zorbalık etmekten, onların gözlerini korkutmaktan vazgeçin. Türkiye’nin gazetecileri bağımsız, özgür habercilik ve yorumu esas alan tutumlarını sürdürüyorlar ve sürdürecekler de. Eleştiri, siyasal liderliğe hakaret değildir.

Ayrımcı gözetmeksizin bütün Türkiye medyasına kucak açın.

Yeni ve demokratik bir anayasa için bütün siyasal partileri ve sivil toplum kuruluşlarını birleştiren bir liderlik sergileyin.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne

Türkiye’nin 550 sandalyeli Millet Meclisi, bir demokrasinin gelişip var olabilmesi için özgür ve bağımsız bir Dördüncü Kuvvet’in elzem olduğunu kabul etmelidir. Bu nedenle hangi siyasal partiye mensup olursa olsun her milletvekili, Türkiye’de medya özgürlüğünü zapt etmeye yönelik girişimleri sorgulamalı ve bunlara direnmelidir.

Parlamento acilen Türkiye’de özgür ve bağımsız medyayı koşulsuz garanti altına alacak bir demokratik anayasa üzerinde uzlaşmanın yolunu aramalıdır.

Siyaset sınıfı, hakaret ve karalamaya karşı sivil vatandaşların haysiyetini korumak için getirilen ölçüler ile, kamuya mâl olmuş kişilere, atanmış veya seçilmiş yetkililere yönelik eleştirilerin arasında bazı farklar olduğunu kabul etmelidir. Burada görev, bireyi devletten korumak, gazetecinin anayasal haklarını güvence altına almaktır, devleti (ve onun memurlarını) vatandaştan korumak değil.

Türkiye Hükümetine

Türkiye’de gazeteciliğin karşı karşıya olduğu korkunç sorunlar, cesur adımlar atılmasını ve kapsamlı bir reform paketini gerekli kılıyor. Barış süreci tamamlanacaksa, Terörle Mücadele Kanunu (TMK) feshedilmelidir.

TCK’daki terörizm suçu maddeleri, şiddete teşvik ile medya özgürlüğü ve şiddet içermeyen fikirlerin ifade edilebilmesi arasında hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde bir üslup kullanılarak düzenlenmelidir

Ceza Kanunu, İnternet Yasası, Basın Kanunu, TRT Kanunu, RTÜK Kanunu ve MİT Kanunu gibi çeşitli kanunlarda, gazeteciliği yasaklayan, kısıtlayan ya da cezalandıran, bazıları “etkisiz” olan ve birçoğu da sürekli olarak uygulanan yaklaşık 20-30 tane madde var. Siyasi partiler bir ortak zemin oluşturmali ve bunları kaldırmalıdır.

Medya patronlarını hükümete ve bürokrasiyle bağımlı hale getiren göbek başının kesilmesi gerekir. Medya patronlarının devlet ihalelerine katılımı yasaklanmalıdır. Medya sektöründe çeşitlilik ve adil rekabet sağlanması için çapraz mülkiyete kesin sınırlama getirilmelidir. Özellikle yerel medyayı desteklemek adına var olan mülkiyet yapılarına alternatif modeller getiren yasalar çıkarılmalıdır.

Türkiye hükümeti medya sahipliği konusunda vatandaşlara şeffaflık sağlandığını teminat altına almalıdır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin bu konudaki tavsiyelerini layıkıyla takip etmeli ve yürürlükteki Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nu da düzgün bir şekilde uygulamalıdır.

Avrupa Konseyi adına Kasım 2013'te düzenlenen bir konferansta Mark Thompson Medya ve Bilgi Toplumu faslından sorumlu bakanlara hitaben yapılan konuşmada medya sahipliğinde şeffaflık çağrısı yapılmıştı.

Thompson'ın sunumu özetle şöyleydi¹¹:

“Medya sahipliğiyle ilgili doğru ve güncel bilgiye ulaşılabilirlik demokratik ve çoğulcu bir medya sisteminin temel özelliğidir. Medya gözlemcileri ve vatandaşlar toplumlarındaki medyaya kimin sahip olduğunu bilmezlerse piyasanın gücü anlaşılabilir ya da değerlendirilemez - veya etkin bir şekilde düzenlenemez. Aşırı medya yoğunlaşması, mülkiyeti tam anlamıyla ifşa edilmedikçe irdelenemez ya da tanımlanamaz.

Patronların kimliklerinin halk tarafından bilinmesi, medya gücünün kötüye kullanılmasının değerlendirilebilmesi, duyurulabilmesi, açıkça tartışılabilmesi ve hatta önlenmesine olanak sağlar. İnsanların, onlara sunulan haberlerin arkasındaki çıkarlar ve baskı mekanizmaları hakkında doğru bir şekilde bilgilendirilebilmesine ve özellikle de yeni girişimciler için medya piyasasının adil ve verimli bir şekilde çalışmasına yardımcı olur.

Bu durumda medya düzenleyicileri ve kamuoyu, medya kuruluşlarının sahiplerinin kim olduğuna -ve dolayısıyla medya kuruluşlarını kimin etkilediğine- dair bilgiye erişmek ister.

Bu, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu, Medyada Çoğulculuk ve Özgürlük Üst Düzey Grubu ve AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi tarafından kabul edilmiştir. Her şeyden öte Avrupa Komisyonu bu ihtiyacı onaylıyor. Bakanlar Komitesi medya sahipliğinde şeffaflığın önemine dikkat çekilmesine ve bunun başarıya ulaşması için harekete geçilmesine öncülük etti.

Bakanlar Komitesi bu konuyu ilk olarak Kasım 1994 tarihli Medyada Şeffaflığı Koruma Önlemleri Tavsiye Kararı'nda ele aldı; karar, medya gözlemcilerinin “medya sahipliği yapılarının gerçekliğini bilmelerine imkân tanıyan bilgiye” sahip olmalarına vurgu yapıyordu. Bakanlar bu ihtiyacı, medya yoğunlaşmasının olası zararlı etkilerine karşı gündeme aldılar ve hükümetlere medya şeffaflığını garanti altına alacak yasaları dikkate almaları yönünde tavsiyede bulundular.

2007 yılında Bakanlar, Medyada Çoğulculuk ve Medya İçeriğinin Çeşitliliğine İlişkin Tavsiye Kararı'nda yeniden bu konuyu ele alarak üye devletlerin

düzenleyici sistemleri "uygulamaya geçirmelerini"
ve "medya şeffaflığını garantiye alacak her türlü
düzenleyici ve mali önlemlerinin" gerekliliğini
yeniden teyit etti. Bu tavsiye bakanların 2007'de
yayınladığı Medya Yoğunluğu Bağlamında Demokrasilerde
Medyanın Rolünü Koruma Bildirisi'nde de ifade edildi.
İki yıl önce yayınlanan Yeni Medya Kavramına ilişkin
tavsiye kararıyla "Medya sahipliğinde tam şeffaflığın
sağlanması bakımından düzenleyici önlemlerin gerekli
olabildiği" yeniden teyit edildi.

Bu sorunun çözümü, medya sahipliğinde şeffaflık
için her ülkede, zorunlu bir yasal çerçeve
oluşturulmasından geçiyor. Yayın, basım ve benzeri
online medyanın, intifa hakkı sahipleri ile esas
sahiplerinin, yani gerçek kişilerin kimlikleri
hakkında ulusal bir medya gözlemcisine yeterli bilgiyi
sunması gerekmektedir. Bu bilgi halkın erişimine açık,
ücretsiz ve düzenli olarak güncellenen merkezi bir
veri tabanında olmalıdır."

AB katılım sürecinde Türkiye hükümetinin açmayı reddettiği üç fasıl vardı: Kamu İhaleleri (no.5), Rekabet Politikası (no.8) ve Sosyal Politika ve İstihdam (no.19). Bunların hepsi Türkiye'de gazetecilik ve medya sektöründeki sorunları ilgilendiriyor.

Hükümet, medya patronlarının kârlı kamu ihalelerine girmesinin önünü kesmek ve medya çalışanlarına daha iyi bir iş güvenliği sağlanması için bir an önce bu fasılların üzerine eğilmelidir.

Düzgün bir resmî yayın kuruluşu tesis etmek için, bağımsızlık ya da yeterli bir özerklik tanınacak ve siyasi propagandaya değil, gazeteciliğin değerlerine önem veren bir yönetim istihdam edilecek şekilde TRT Kanunu'nun değiştirilmesi gerekir.

Türkiye hükümeti TRT ve Anadolu Ajansı üzerindeki idari denetimi kaldırmak adına yasaları düzenlemelidir.

Başbakanlık basın kartı dağıtımındaki müdahil rolüne son vermelidir. Basın kartı verme hakkı tamamen gazeteci örgütleri ve sendikalardan oluşan ortak bir kurula bırakılmalıdır.

Hükümet, akreditasyon sisteminin medyanın eleştirel ve muhalif kanadına ayrımcılık yaparak kötüye kullanılmasının önüne geçmelidir.

Türkiye Yargısına

Savcılar ve hâkimler, gazetecilik faaliyeti nedeniyle verilen cezalara destek veren iddianamelere ve kararlara imza atmamalıdır. Ne kadar kısıtlayıcı olursa olsun, çoğu zaman, 'meclisten geçen yasalara uyulmalıdır' iddiası öne sürülüyor.

Yargının özgürlükçü bir ruhla emsal oluşturma rolü vardır. Nitekim 2014 baharında Anayasa Mahkemesi sözde Twitter yasağını kaldırarak benzersiz bir hareket yaptı. Yargının tamamı için medya özgürlüğünü ilgilendiren davalarla ilgili kılavuz metni gayet açık.

Anayasanın 90. Maddesi şöyle diyor: "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır."

Yasaklara, kısıtlamalara ya da gazetecilik faaliyetinden ötürü ceza verilmesine yol açacak davalarda yargı sadece bu maddeyi bile esas alsa, çoğu sorun atlatılabilir.

Türkiye'nin Medya Patronlarına

Anahtar bir sektörün işverenleri olarak Türkiye'nin özgür, bağımsız, canlı, cesur, eleştirel ve açık bir gazeteciliği koruyup koruyamayacağını sizler belirliyorsunuz. Açgözlülük sizin en büyük düşmanınız.

Bu sektörde güvenilirlik, kamu güveni ve saygınlık çoğu zaman paradan daha değerli ya da en azından ona eşdeğerdir.

Medya sahibi olmak gazeteciliğin ahlaki temelleri üzerinde hak iddia etmek demektir; kamu yararına iktidarlara hesap sorabilmektir. Türkiye liderliğinin siyasi baskılarına karşı durma cesaretini gösterebilmeli ve sansür uygulamalarında suç ortağı olmayı reddetmelisiniz.

Haber merkezlerinde otosansürün teşvik edilmesine direnmeli, iktidarın tehditleriyle insanları işten çıkarmaya son vermelisiniz. Mesleklerini savunmalarında çalışanlarınızın yanında durmalı ve işlerinde liyakat, kalite ve dürüstlüğü temel alan idari sistemlere bağlı kalmalısınız.

Türkiye'nin Gazetecilerine

Eğer bir çıkış yolu varsa, bu büyük ölçüde sizin nasıl davrandığınıza bağlı.

Onlarca yıl, birçoğunuz taraftarı olduğunuz siyasi davanın aracı olarak gördüğünüz bir gazetecilik faaliyetinde bulundunuz. Partizanlık tuzağı halka sunduğunuz içeriği kirletti. İdeolojik ve etnik çizgilerle keskin bir biçimde bölündünüz, kutuplaştınız; birbirinize güvensiz ve düşman oldunuz.

İnatçı bir husumet ve hırçınlık, dindar ve seküler çizgiler arasındaki uçurumu büyüttü. Hiçbir zaman ifade özgürlüğü,

medyanın özgürlüğü ve bağımsızlığı hedeflerinin arkasında birleşemediniz.

Bölünmüş ve birbirine düşman olarak, ortak mücadele platformundan mahrum kaldınız, ardı ardına yenilgiler yaşadınız. Toplu işten çıkarmalar nedeniyle sektörde derin bir ümitsizlik oluştuysa, bunun nedenini kendinizde aramanız gerekir.

Bütün bunları değiştirmenin vakti gelmiş olabilir. Kendinizi hangi siyasi eğilim ya da ideolojik anlayışla bağdaştırıyorsanız, oradan başlayıp birbirinizle iletişime geçin. Şartları ve onları nasıl iyileştirebileceğinizi konuşun. Tek ses hâlinde konuşabilmek için kapsayıcı olarak ortak bir zemin kurmaya çalışın. Unutmayın ki sizin karşınızda çifte zorluk var: Hükümet ve medya sahipleri.

Onlar işbirliğinde birleştiyse, siz de kendi çıkarlarınız ve meslek hakları ve onuru temelinde birleşmelisiniz.

Avrupa Birliği'ne

AB'nin, Türkiye demokrasinin anahtar barometresi olarak medyada özgürlük ve bağımsızlık konusundaki vurgusunu sürdürmesi önemli. Cezaevinde hiç gazeteci kalmasa bile AB otosansür uygulayan bütün yapıları gözlemlemeye devam etmelidir.

Reform ruhunun canlandırılması ve AB katılım sürecindeki 5, 8 ve 19. fasılların gecikmeden açılması için Türkiye hükümetleri cesaretlendirmelidir.

Medya bağımsızlığını desteklemek ve alternatif medya için, özellikle de dijital alanda yeni iş modelleri geliştirilmesine yardımcı olmak için AB'nin daha fazla kaynak sağlaması da hayati önem taşıyor.

Amerika Birleşik Devletleri'ne

Freedom House "Demokrasi Krizi: Türkiye'de Yolsuzluk, Medya ve İktidar" başlıklı raporunda şu sonuca varıyor²²:

Avrupa Birliği ve AGİT, Türkiye'de medya üzerindeki hükümet baskısına ilişkin ciddi endişelerini ifade etmişlerdir ve AB, hükümetin aşırıya gitmesine ilişkin yerinde uyarılarda bulunmuştur. Ne yazık ki aynı şeyi ABD için söylemek mümkün değildir. Obama yönetimi Türkiye'de demokrasiye yönelik bu tehdidin ciddiyetini fark etmekte çok ağır kalmıştır. Türk hükümetinin yakın zamandaki eylemlerine yönelik eleştiriler ABD'de bu çapta bir krize yanıt vermesi beklenen üst düzey yetkililerden değil, Dışişleri Bakanlığı sözcüsü ve Beyaz Saray basın sözcüsünden gelmiştir. Avrupa hükümetleri ve kurumları kriz konusunda hükümetle özellikle ve alenen ilgilenirken Obama yönetimi zor konulardan kaçınmıştır. Türkiye'de demokrasinin karşı karşıya kaldığı giderek büyüyen tehditle ilgili dürüst ve ciddi bir şekilde konuşmanın, ifade özgürlüğü ve demokrasiyi politika ilişkilerinin merkezine oturtmanın vakti gelmiştir.

ABD için bir hayli hayati olan ve Türkiye'nin de düzgün bir demokrasi için verdiği mücadelede bir o kadar önemli olan en temel özgürlük ve haklar konusunda doğrudan karşı karşıya gelmekten kaçınan Amerikan hükümeti, Türkiye'yle Soğuk Savaş döneminden kalma ilişki modeline düşmüş görünüyor. O dönemde ittifak, özgürlüklere ve demokratik değerlerin gelişmesine önem vermeyen, daha ziyade tamamıyla siyasi-askerî-ekonomik işbirliğine dayalı bir yapıya sahipti. Türkiye'deki çeşitli kesimler arasında somut düzeyde bir anti-Amerikancılık varsa, bunun kökleri aldatılmış olma duygusundadır. Bu yapının tekrar etmemesi gerekir, çünkü başarısız olduğu kanıtlandı.

Eğer Türkiye doğuya dönerek sonsuza dek kaybolmayacaksa, bugünkü bir ittifak bütünleştirici olmalıdır.

Freedom House'un ifade ettiği gibi:

ABD'nin Türkiye'de reformları teşvik etmeye destek olmak için atması gereken uzun vadeli adımlar var. ABD ve AB arasındaki Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'na (TTIP) paralel bir serbest ticaret anlaşmasını görüşmek de bunlara dahil.

Böylesi bir anlaşma Türkiye'nin şeffaf ihale uygulamalarına bağlı olmasını gerektirir. ABD ve Avrupa özgür Türkiye basını adına yapılan retorik savunmaların yanı sıra bağımsız Türkiye medyasının büyümesine destek vermek için yatırım ve kalkınma fonları planlamalıdır.

En önemlisi, Türkiye hükümeti her geçen gün demokratik kazanımları tersine çeviren yeni adımlar önerirken ABD, Türkiye'deki demokrasi krizini karşılıklı önem ve bağlılık içeren bir mesele haline getirmelidir. Burada gerçek bir kriz var ve Türkiye hem kendi içinde hem de diğer ülkelerle ilişkilerinde, daha fazla inkâr edilemeyecek ya da kasten ihmal edilemeyecek kadar önemli.

AB gibi ABD de hükümetin hesap verebilirliğini ve şeffaflığını teşvik etmek için ekonomik müzakereleri kullanabilir. ABD ile AB arasındaki Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) Türkiye'yle de serbest ticareti arttırmak için bir fırsat sunuyor. AB ile gümrük birliği anlaşması Türkiye'nin TTIP'den büyük çıkarı olduğu anlamına geliyor, ancak müzakerelere katılmıyor. Türkiye'deki iş liderleri ile hükümet bu süreçte haklı olarak göz ardı edilme endişesi taşıyorlar. ABD hükümeti, ABD-AB Transatlantik

Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'na eşlik edecek bir serbest ticaret anlaşması için Türkiye ile paralel müzakerelere başlamalı ve kamu ihaleleri ile tüm iş anlaşmaları ve mâli ilişkilerde şeffaflık ve hesap verebilirliği bu müzakerelerin asıl ögesi haline getirmeli.

Buna ek olarak, ABD'deki yeni medya kuruluşlarının yanı sıra bağımsız medya destek ajansları, Türkiye'de medya girişimleri ve iş ortaklıklarına destek verecek kaynaklar sağlamanın yollarını aramalıdır.

Uluslararası Medya İzleme Kuruluşlarına

Türkiye medyasının durumu, baskı araçlarının geçerliliğini ve güncellenmesi ihtiyacını göstermesi açısından çok önemli ve aydınlatıcıdır.

1990'lar boyunca yaşanan ve 2009'dan bu yana süregelen tutuklama dalgası nedeniyle özgürlük kriteri hep çok önemli bir yere sahip olurken, bağımsızlık kriteri ne yazık ki çoğunuzun dikkatinden kaçtı.

Üstelik bu, Türkiye'nin ve Balkanlar'ın 1990'ların başından bu yana "gönüllü baş sansürcüler" olarak açgözlü medya patronları hakkında sürekli olarak uyarı sinyalleri göndermesine rağmen oldu.

Hükümetler medya sahipleriyle (hatta bazı ülkelerdeki karanlık mafya figürlerini de dahil ederek) "kutsal olmayan ittifaklar" kurup gazeteciliği yozlaştırırken, bağımsız yerel gözlemcilerden gelen bu uyarıların çoğu göz ardı edildi.

Bugün artık Türkiye'de, toplu otosansür uygulamasıyla gazeteciliğin kendini hapsettiği -ve medya sektörünün kendisinin de yozlaşmanın bir parçası olduğu yeni bir medya düzeni var.

Yozlaşmış bir gazetecilik sektörü, yolsuzlukları inandırıcı bir şekilde haberleştiremez, ortaya çıkaramaz, çıkarsa da etkili olamaz.

Bu, eşyanın tabiatına aykırıdır.

Belki de artık, tutuklamalar ve hapis cezalarının yanı sıra (ki bu kriter hâlen eskisi kadar önemlidir), gazeteciliğin karşı karşıya olduğu tehlikeleri izlemek için daha geniş kapsamlı kriterler oluşturmanın vakti geldi.

Ülkedeki medya özgürlüğü, bağımsızlığı, çeşitliliği ve medya sahipliği yapılarıyla ilişkili tüm yasalar bütünlükçü bir bakış açısıyla ele alınmalıdır.

Medya izleme kuruluşlarının, bugünün seçilmiş kurnaz otoriter liderlerinin halkın gerçeklere, bilgiye ulaşmasından men edilmesinde otosansür etkili olduğu ve kültüre dönüştüğü sürece, gazetecileri daha az sıklıkta hapse atacakları varsayımıyla hareket etmeleri gerekir.

Kısacası izlenip analiz edilmeyi bekleyen çok daha karmaşık ve kalıcı bir problemle karşı karşıyayız.

'Beyefendi' gazeteciliği süreci

Bu bölümde Erdoğan ve AKP'nin medya sahiplerine, yöneticilerine, gazetecilere ve yayın kuruluşlarına yönelik, son yıllarda dönüm noktası niteliği taşıyan ve şimdiye dek hiç olmadığı kadar doğrudan ve arsız hale gelen baskılarını anlatan belli başlı olaylara kronoloji gözetmeksizin yer verilmektedir.

Erdoğan, Beylerbeyi'nde medya temsilcileriyle toplantı yapıyor

13 Eylül 2014

Türkiye'nin yeni seçim kazanmış Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, "özenle belirlenmiş" medya temsilcilerinin katıldığı İstanbul'daki Beylerbeyi Sarayı'nda üç saat süren toplantıyı bitirir.

Bu buluşmayı ayrıcalıklı kılan nokta, toplantı sonrasında bir grup "genç" televizyoncunun Erdoğan'ın davetlilere ne anlattığı sorusuna üzerine Star Medya Grup Başkanı'nın yaptığı açıklamada gizlidir:

"Toplantı basına kapalı bir toplantı olduğu için Sayın Cumhurbaşkanının tam olarak neler söylediğini aktarmak durumunda değilim..."³³

Davetliler arasında yer almayan Hürriyet gazetesi bir gün sonra toplantıya katılanların listesini yayımladığında resim netleşecektir: Aralarında yöneticiler, medya sahipleri ve yayın yönetmenlerinin yer aldığı 17 kişinin hepsi hükümet yanlısı medya gruplarına bağlıdır.⁴⁴

Bu türden bir toplantı ilk kez yapılmıyordu.

30 Mart 2014 yerel seçimlerinde ezici zaferin ardından dönemin başbakanı Erdoğan, "organik" bir medya kurmanın en somut örneğini sergiledi. İki yardımcısı ve çok sayıda danışmanını yanına alarak, medyanın üst düzey 24 ismini bir başka sarayda bir araya getirdi; daha sonra çıkan haberlere göre bu toplantı da "basına kapalı" yapılmıştı.⁵⁵

Yıllarca gazeteciliğin rolüne çamur atan Türkiye'nin güçlü lideri, Türkiye'nin Dördüncü Kuvveti'ni yürütmeye bağlamanın yolunu açarak nihayet bir model oluşturmayı başarmıştı.

Medyanın önemli ve giderek büyüyen bir kesimini, kamu yararının hizmetkârları yerine "iktidar ortakları" haline getiren toplantıların etrafındaki sır perdesi, bağımsız medyanın artık giderek kaybolan kesimleri tarafından her şeye rağmen sorgulanmaya devam ediyor.

Gezi Parkı direnişi başlıyor

28 Mayıs 2013

Başbakan Erdoğan Washington DC'deki "kırmızı halılı" ziyaretinin ardından, 11 yıllık iktidarı boyunca gördüğü en büyük kitlesel protestoyla karşılaştı.

Bir grup genç eylemci, "Occupy Wall Street"e benzer bir tarzda İstanbul'daki Taksim Meydanı'nda bir parkı işgal etmeye karar verince, polis sadece onları kovalamakla kalmadı, aynı zamanda kurdukları çadırları da ateşe verdi.

Bu Türkiye'yi günlerce kavuracak bir ateşin kıvılcım oldu.

Farklı ideolojilere sahip, farklı yaşlardan ve farklı toplumsal kesimlerden gelen insanlar güçlerini birleştirdi, sokaklarda yürüdü, polisle çatıştı.

Kitlesel protestolar kısa sürede, ikisi hariç 81 ilin tamamına yayıldı. Daha sonra kültürel kitlesel direniş olarak adlandırılacak gösterilerin merkez üssü Taksim Meydanı'ydı ve keskin kutuplaşmayı arttırıp "eski baskı düzenine" dönüşü hazırlayarak ülkenin ruhundaki derin yarayı yeniden deşti.

O dönemde ulusal yayın kuruluşu TRT'ye bağlı yedi televizyon kanalının yanında 15 özel ulusal kanal vardı.

New York Times'daki 19 Temmuz 2013 tarihli yazımda şöyle ifade etmişim:⁶⁶

"31 Mayıs günü toplumsal huzursuzluk, biber gazına eli fazlasıyla kolay giden polisler ile genç eylemciler arasındaki çatışmaların şehir merkezine yayılmasıyla birlikte zirveye çıkarken, bu olayların görünürde pek profesyonel olan özel haber kanallarında düşük düzeyde bile haber yapılmaması, Taksim meydanı civarındaki varlıklı mahallelerinin sakinlerini gerçeklerle yüz yüze getirdi. Gerçekleri pencerelerinden görebiliyor, duyabiliyor, koklayabiliyorlardı ve bir anda, kendi televizyon kanallarının nasıl onlardan gerçekleri sakladığını, yalan söylediğini anladılar. Şehir merkezi bir savaş alanına dönmüşken, 24 saat yayın yapan haber kanalları penquen belgeselleri yayınlamayı ya da tartışma programlarına devam etmeyi tercih ettiler. Gezi Parkı'na sadece 200 metre uzaklıktaki Habertürk kanalında üç tıp uzmanı, Türkiye'de şizofreni konusunu tartışıyordu – Türkiye'de gazeteciliğin durumuna çok da uygun bir metafor."

Muhafazakâr, milliyetçi ve birkaç da liberal görüşlü bakandan oluşan AKP hükümeti protestolarla sarsılmaktaydı.

Daha sonra çıkan bazı haberlere göre Erdoğan bu protestoları onu iktidardan düşürmeyi amaçlayan uluslararası bir komplonun parçası olarak yorumluyordu.

ABD Başkanı Barack Obama ile bundan haftalar öncesinde gerçekleşen buluşması o kadar da "iyi" geçmemiş, karşılıklı sert konuşmalar ve özellikle Suriye üzerinden bölgesel siyaset konularında keskin fikir ayrılıkları yaşanmıştı.

Bununla protestolar arasında bir bağlantı kurmuş olabileceği yönünde haberler eksik olmadı. Belki de o yüzden Erdoğan, şiddet yüklü 31 Mayıs'ın ertesi günü buluştuğu bazı bakanlar ona, "polis şiddeti biz değiliz, AKP bu olmamalı" diyerek açıklamaya çalıştığında direncini korumaya devam etti.

Her ne kadar öfkeli olsa da, uzun görüşmelerden sonra çevik kuvvetin Taksim Meydanı'ndan çekilmesine razı oldu.

Hemen sonrasında da resmî bir ziyaret için Fas'a uçtu.

Erdoğan, Gezi sırasında "Alo Fatih"le konuşuyor

4 Haziran 2013

AKP kurucularından, Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın görece ortamı yumuşatan açıklamalarına ve özür dilemesine rağmen protestolar devam etti.

Muhalefetteki üç parti, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Kürt yanlısı Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Erdoğan'ı büyük ciddi hak ihlalleriyle, insanların fikirlerini ifade etme ve kamusal alanlarda toplanma ve gösteri yapma haklarını engellemekle suçladılar.

Gerilim yüksekti.

Yakın çevresiyle Fas'a giden Erdoğan'ın akli Türkiye'deydi. Odasında televizyon kanalları arasında gezinirken bir anda MHP lideri Devlet Bahçeli'nin ekranda kendisini topa tuttuğunu görünce kan beynine sıçradı.

Telefonu kapıldığı gibi, 31 Mayıs protestoları sırasında uzmanların şizofreniyi tartıştığı bir programı canlı yayınlayan Habertürk televizyonunun üst düzey yöneticisi Fatih Saraç'ı aradı.

Görüşme şöyle olacaktı:⁷⁷

Erdoğan: Bunlar bir alem diğerleri bir alem. Böyle tek tek arayıp konuşacaksınız... Fatih bak şu anda ben yani...

Saraç: Buyurun Başbakanım!

Erdoğan: Fas'ta televizyon izliyorum burada.

Saraç: Evet efendim!

Erdoğan: Şimdi, Bahçeli'nin bütün konuşmaları altta, şimdi bant olarak da ayrıca geçiyor... konuşmanın...

Saraç: Anlaşılmıştır efendim, şimdi tamamdır!

Erdoğan: Ve orada sürekli olarak bu banta, işte cumhurbaşkanının birinci görevi... eee... görüşmeler yapmak değil, bu görüşmelerin dışında bu durumu düzeltmektir...

Saraç: Anlaşılmıştır efendim!

Erdoğan: ... görüşmeler üzerinden ülkeyi huzura kavuşturacak adımları atmaktır...

Saraç: Tamam efendim!

Erdoğan: Yani Bahçeli hep öyle demiş, devamlı; şimdi bunu bant olarak geçiyor...

Saraç: Tamam efendim, anladım efendim; şimdi hemen!

Erdoğan: Ya anladım diyorsunuz da; işte yani, hayret ya... böyle bir şeyde... hâla bunlar ya... ne gerek var?..

Saraç: Eee tamam, eee... emriniz olur efendim!

Anlaşılmıştır!

Erdoğan: Hemen şey yapmanız gerekiyor...

Saraç: Şimdi yapıyorum, şimdi yapıyorum efendim!

Telefon kapandı.

Saraç hızla Habertürk televizyonundaki Abdullah adlı editörü aradı:

Abdullah: Efendim?

Saraç: Abdullahçığım, ya çok acil şu Bahçeli'nin haberini çek, alt yazıyı da çek ne olursun.

Abdullah: Tamam çektik abi!

Saraç: Ne yap yap ve hemen çek ama hemen.

Abdullah: Çektik, çektik!

Saraç: Tamam hadi selam.

Abdullah: Kayan yazıda, sadece kayan yazıda var.

Saraç: Kayan yazıyı da kaldır hemen ne olur boş ver kaldır!

Abdullah: Tamam!

Habertürk Bahçeli'yi sansürlüyor

14 Temmuz 2013

Gezi protestoları sona ermişti, fakat ateşli tartışmalar ve istifa çağrılılarıyla artçı şokları devam etmekteydi.

Hâlen öfkeyle burnundan soluyan Erdoğan, televizyon kanallarını izlemeyi sürdürüyordu.

Editöryal kontrolü sağladığı devlet kanalı TRT'den yana içi rahattı.

Fakat diğer kanalların nasıl haber yaptıklarını bilmek istiyordu.

Televizyona özellikle önem veriyordu, çünkü Türkiye halkının en az yüzde 80'inin "haberleri" oradan aldığını gayet iyi biliyordu.

Habertürk TV kanalını izlediği bir sırada yine çılgına döndü.

Aynı Devlet Bahçeli bu kez basın toplantısında konuşmaktaydı.

Habertürk televizyonu konuşmayı canlı yayınlıyordu.

Arkasından şu telefon konuşması geldi:⁸⁸

Erdoğan: Fatih sen izliyor musun şu andaki basın açıklamasını?

Saraç: Efendim şu anda evdeyim ben, bir dakika dışarıda şeyin mi diyorsunuz Habertürk'teki mi?

Erdoğan: Evet

Saraç: Yok efendim, şimdi açtım

Erdoğan: Yaa adam...

Saraç: Bitirir...

Erdoğan: Fatih yani siz var ya, ne yaptığının farkında değilsiniz ya! Adam şu anda sanki Türkiye batmış, bitmiş, tamamen elden çıkmış... böyle bir manifesto açıklıyor ve bunu tam, tam olarak da, canlı yayın olarak veriyor ya...

Saraç: Şimdi iki üç dakikaya kestiriyorum efendim, tamam!

Erdoğan: Bu ne biçim iş ya, ama yeni başlamadı.

Saraç: Ama efendim...

Erdoğan: 15-20 dakika oldu, 25 dakika oldu ya..

Saraç: Tamam efendim, şimdi kestiriyorum, söylüyorum, tamam.

Erdoğan: Rezillik ya böyle bir şey olur mu ya? Adam küfür ediyor bize ya, baştan beri küfür ediyor.

Saraç: Bütün siyasi partilerin, işte, grup olanların açıklamalarını verelim diyerek önden bir kayda alalım diye...

Erdoğan: Olur mu canım? Niye öyle bir kaydı olacak ki? Mecbur musun öyle bir şey vermeniz? Ya şu adamın yaptıklarına bak ya, sanki ülke batmış bitmiş, ülke gitmiş elden.

Saraç: Tamam, efendim!

Erdoğan: Tamamen vatan hainleri el koymuşlar ülkeye, biz vatan hainleriyle işbirliği halindeyiz. Yenilir yutulur bir basın toplantısı değil yani...

Saraç: Anlaşılmıştır, efendim!

Erdoğan: Vay anasını ya...

Saraç: Hemen kestiriyorum efendim! Özür dilerim, efendim!

Bunun üzerine panik halindeki üst düzey yönetici, haber editörünü arayıp "beyefendinin" bu konuda çok üzgün olduğunu söyleyecekti.

Editör başta biraz direndiyse de, basın toplantısı yayından kaldırıldı.

Ancak Saraç tam olarak rahatlamamıştı.

Erdoğan'a ulaşamayınca, oğlu Bilal Erdoğan'a telefon edip "beyefendiyi üzdüğü" için özür dileklerini ilettiler.

Bu diyaloglar, Erdoğan, ailesi ve dört bakanına karşı başlatılan 17 Aralık soruşturmasına dahil edilen tapelerde geçiyor.

Yukarıdaki konuşmadan birkaç ay sonra, inanılmaz bir şey oldu:

Bu konuşmanın doğruluğu 11 Şubat 2014'te İspanya Başbakanı Mariano Rajoy ile gerçekleştirilen ortak bir basın toplantısı sırasında açıkça kabul edildi.

Basın toplantısı sırasında medya yöneticilerini bizzat telefonla arayıp aramadığı konusundaki bir soruyla ilgili olarak verdiği yanıtta şöyle diyecekti Erdoğan⁹:

"Evet aradım. Açık net ortada. Sadece hatırlatmayı yaptım. ... yurtdışında olan bir başbakana karşı bu tür hakaretlerin yapıldığı bir konuşmayı kalkıp kendilerine söyledim. Kendileri de gerekli uygulamayı yaptılar. .... Bunu demek eğer yanlışsa onu bilemiyorum. Bu tür şeyleri de öğretmek durumundayız. Çünkü yapılan hakaretler sıradan hakaretler değildi."

Uzun yıllar boyunca Türkiye’de devlet ve medya ilişkilerinin karanlık ve derin yapısını gözlemlemiş olanlar için, bu konuşma (ve aynı minvalde birçok diğer konuşma) yıllardır alarm çanları çalmaya çalıştıkları bir gerçeğin nihai doğrulaması, inkar edilemez bir kanıtı olarak ortaya çıktı:

Türkiye’de medya sektörü ve gazetecilik mesleği hızla uçurumdan aşağı yuvarlanmaktaydı.

Protestocular NTV’nin merkez ofisine geliyor

3 Haziran 2013

31 Mayıs gecesi Taksim Meydanı’nın savaş alanına döndüğü saatlerde CNN Türk’te gösterilen penguin belgeseli ve Habertürk’te şizofreni üzerine canlı yayında gerçekleşen tartışma, kamuoyu açısından bir “uyandırma” telefonu niteliğindedir.

İzleyen günlerde “anaakım” kanallarının birçoğu sansürden mustaripken, toplumda hâkim olan hissiyat bir süre sonra medya kuruluşlarına karşı sosyal tepkiye dönüştü.

Habertürk ve CNN Türk’ün ana rakibi Doğu Grubu kanalı NTV’nin ileri teknoloji donanımlı ve etkileyici merkez ofisi protestoların hedefi haline gelince birden kendisini “haber öznesi” olarak buldu.

NTV’nin eski editörlerinden biri olan Mustafa Dağıstanlı Türk medyası üzerine yazılmış ve büyük ilgi gören kitabı 5NE 1KİM’de “NTV haber merkezi Gezi’den önce de gayet gergin ve mutsuzdu,” diyordu:¹⁰

“Gazetecilik yapılmadığını herkes biliyordu. Bu yapılmayan gazeteciliğe canı gönülden hizmet eden birkaç kişi vardı, ama genel hava, bir zillete katlanıldığını yansıtıyordu. Gezi her şeyi en azından ikiye katladı.”

“Gezi’nin en büyük kahrını, çilesini sokaktaki denge ile haber merkezindeki denge arsında bir başka denge kurmaya çalışan muhabirler çeki. Canlı yayın yaptıkları araba parçalandı. [...]Medyaya küfrün bini bir paraydı ve bundan en çok nasibini alan da NTV’ydi. Kimi göstericiler, alandaki gazetecilere ana avrat, dümdüz gidiyordu. Biri bas bas bağıırıyordu: “Orospu çocuuuu! Oradan maaş almaya utanmıyor musun!”

Bu durum, aslında öbür haber kanalları için de geçerliydi. Başka bir kanaldan bir arkadaşım, kendisine sözlü olarak sataslanlara, yine göstericilerin içinde bazılarının itiraz ettiğini anlattı.”

“Dışarıda göstericilerin, haber merkezinde iç yönetimin baskısı vardı. Haber koordinatörü Nermin Yurteri yazılan her haberle bizzat ilgileniyordu. Birçok yeri çıkarıyor, eklemeler yapıyordu. Hassas bir dönemdi, bu işler editörlere bırakılmıyordu. Editörler ufak tefek redaksiyon yapıyordu sadece. Ekranaya yansıyacak her şey çok önemliydi, çünkü hükümetten haber merkezine, doğrudan Nermin Yurteri’ye durmadan telefonlar geliyordu.”

Medyaya ve özellikle NTV’ye protestolar öyle bir hal aldı ki, 3 Haziran Pazartesi günü binlerce gösterici Maslak’taki NTV binasının önünde toplandı. Göstericiler para salladı, tencere çaldı. “Artık hiçbir şey olmamış gibi davranamazlar.’ Parasını versek bize de haber yapar mısın NTV?’, “Bu da mı haber değil NTV?’, “Satılmış medya”, “Her yer Taksim, her yer direniş diye bağıırıyorlardı.”

Cem (Aydın, Doğu Yayın Grubu’nun başı), Ömer (Özgüner, NTV yayın yönetmeni) gibi kanal yöneticileri aşağı indi. Binanın ön cephesini kaplayan camdan kalabalığı seyrediyorlardı. Dışarıda üç beş güvenlik görevlisi

vardı. Kitle hiç saldırgan değildi, akli başında insanlardan oluşuyordu; kapıya doğru yürümeye başladılar. Güvenlik kapıya doğru çekildi. Yöneticiler sona üst kattaki Kahve Dünyası'na çıkıp kalabalığı oradan izlemeye başladı. NTV çalışanlarından biri Ömer'e "Polis çağırarak mısınız?" diye sordu. Ömer, "Yok, olmaz o" dedi. "Bizim de aklımıza geliyor. Ama yayın yapmamız lazım, başka hiçbir şekilde olmaz, yoksa camları da kırıp gelecek insanlar" dedi.

Kalabalık bir açıklama yapmak istiyor ve bu konuşmanın canlı yayınlanmasını talep ediyordu. Kanal yönetimi kabul etti ve apar topar bir yayın yapıldı. NTV spikeri Erhan Ertürk, "Medyanın tavrı protesto ediliyor. Biz de protesto ediyoruz" dedi. Hatta hiç olmayan bir şey oldu. Canlı yayınlarda NTV mikrofonu her zaman muhabirin elinde olur, konuşana verilmez. Bu kez mikrofon göstericilerin temsilcisine verildi. Ama konuşanın sesi ekranda duyulmadı. Bunun üzerine kalabalık o yayını geçerli saymadı. Ses sisteminde gerçekten de bir arıza vardı. Canlı yayın tekrarlandı. NTV çalışanlarından da göstericilere destek yağıdı. Cem'e yakın kimi yöneticiler bile sandalyelere çıkıp kalabalığı alkışladı. Bu son olay, sadece çalışanlarda değil, kanal yönetiminde de büyük bir huzursuzluk oluştuğunun göstergesiydi. Şimdiye kadar sürdürdükleri yayın çizgisinde ısrar edilemeyeceğini gördüler."

NTV birkaç günlüğüne gazeteciliğe döndü. Cem Aydın, çalışanlarla bir toplantı yaparak izleyicinin güvenini geri kazanmak adına adil ve kapsamlı yayın yapılacağını söyledi.

Çalışanlardan biri "Yine baskı gelecek, ne kadar direnebileceksiniz, ne kadar değişebilecek yani?" diye sorduğunda, Aydın "Yapabildiğimiz kadar yapacağız. Yapamazsak zaten ben de böyle devam etmeyeceğim." diye cevap verecekti.

Ancak gerilim henüz sona ermemişti.

Fas'ı ziyaret eden Erdoğan, 8 Haziran'da geri döndü. Uçağı 1.45'te İstanbul'a iniş yaptı. Dağıstanlı anlatıyor:¹¹

"Binlerce AKP taraftarı oradaydı, ama asıl önemlisi, bakanlar kurulu eksiksiz olarak havaalanında toplanmıştı ve Erdoğan orada zehir zemberek bir konuşma yaptı. Kılıçlarını bileyip çıkarmıştı. Gezicilerin üstüne gidecekti. Gül ile Arınç'a da laflarını yalatmış oldu.

Hükümet öyle yeni yayın çizgilerine hiç alışık değildi, gazeteciliğin de alemi yoktu. Telefonlar açıp, eski Başbakanlık muhabiri, o sıra NTV'de haber koordinatörü olan Nermin Yurteri'ye yükleniyorlardı. 'Göstericileri canlı yayında nasıl verirsiniz!' diye. Nermin, [...].dayanılmaz duruma geldiğinde Cem'e iletti. Cem de Hüseyin Çelik'le konuştu. Ama birkaç gündür tutulan yayın çizgisinin sürdürülemeyeceği açıktı. Başbakan çileden çıkmıştı. 12 Haziran Çarşamba akşamı Cem, Ferit Şahenk'e ancak bu kadar eğilebileceğini söyledi. 'Benden bu kadar' dedi. Yapılacak bir şey yoktu, Erdoğan'ın gazabından kurtulmak gerekiyordu. Cem ceketini alıp çıktı."

Protestolar NTV merkezinin dışında yapılan gösterilerle sınırlı kalmadı. Haber merkezi çatırdarken, izleyicilerin çoğu, çoktan yaptıkları eylemi daha özgün bir şeye dönüştürebilecek bir ağ kurmuşlardı bile.

Tepki, Doğu Grup iştirâki olan Garanti Bankası'na yönelmişti. Bir iki gün içinde binlerce kişi Doğu Grubu'nun sahibi Ferit Şahenk ve ekibinin NTV'yi yönetmesiyle ilgili hoşnutsuzluklarını göstermek için bu bankadaki hesaplarını kapattılar.

Garanti Bankası CEO'su Ergun Özen'e göre mevduat sahiplerinin kapattıkları hesap değeri 4 Haziran 2012 itibariyle 35-40 milyon doları bulmuştu¹².

Gezi olayları, dürüst gazetecilik yerine haber saklama, çarpıtma ve aldatma karşılığında halkın kurumsal medya sahiplerinin yara almasını sağlayacak yolların her zaman var olacağını göstermişti.

Uluslararası basın camiası için Garanti'ye karşı yapılan bu hareket de üzerinde düşünülmesi gereken bir nokta olacaktı: Halk, dürüst olmadığını gördüğü medya kurumlarına zarar vermenin bir yolunu bulmuştu.

Erdoğan basına otosansür talimatı veriyor

20 Ekim 2011

Türkiye'nin onlarca yıldır süren baskıcı koşullara rağmen iyi gazeteciliğin değerlerine bağlı kalmış olan gazetecilerin iktidara karşı nizami ve saygılı bir duruş sergilemesine yol açacak olay ise birkaç yıl önce Ankara'daki Başbakanlık binasında gerçekleşen bir toplantı olmuştu.

Bugünden geçmişe bakınca bu toplantı zaten çalmakta olan alarmı en üst düzeye çıkarmakla kalmayacak, aynı zamanda gazetecilik mesleğinin kaçınılmaz sonunu getirecek olan temel unsurları da ortaya çıkaracaktı.

2011 yazında yapılacak genel seçimler için yürütülen kampanya süreci sert olmuştu. Erdoğan liderliğindeki AKP, iki muhalefet partisi CHP ve MHP tarafından sürekli saldırıların hedefi halindeydi, ama hükümet partisi ve BDP arasında ortaya çıkan husumet de had safhaya ulaşmıştı.

0 günlerde basında çıkan bazı haberler Erdoğan'ın seçimlerden birkaç gün sonra PKK ile barış görüşmeleri

başlatacağını iddia etse de bu olmadı ve Türkiye, PKK ve Türk Silahlı Kuvvetleri arasında gerçekleşen ve ciddi kayıplara yol açan bir dizi silahlı çatışmayla sarsıldı.

Kırılma noktası, 250 PKK'lının 17 Ekim'de Irak - Türkiye sınırından geçerek, Hakkâri'nin Çukurca ilçesinde 24 askerinin ölmesine yol açan bir saldırıydı. Bu, Kürt sorununun 30 küsur yıllık tarihinde Türkiye açısından yaşanmış en ağır kayıplardan biriydi.

Kanlı saldırının basında gördüğü geniş ilgiden rahatsız olan ve bu haberlerin partisinin oylarını düşürmesinden korkan Erdoğan, ekibine "terör haberlerinin" nasıl verilmesi gerektiği konusunu tartışmak üzere medya sahipleri ve genel yayın yönetmenleriyle bir toplantı ayarlaması talimatını verdi.

Toplantıya katılacaklar isim isim seçilip telefonla özel olarak arandı.

Normalde, durum ne kadar ciddi olursa olsun bu tür bir davet gazeteciler tarafından kibarca reddedilir ve Dördüncü Kuvvet'in görevin ve sorumluluklarına bir müdahale olarak algılanarak bir skandal muamelesi bile görebilirdi.

Ama 20 Ekim günü, sektördeki 35'ten fazla önde gelen gazeteci ve medya patronu, şevk ve heyecanla Erdoğan'la masaya oturacaktı¹³.

Bağımsız, aşırı sol ve Kürt medyasından bazı kuruluşlar davet edilmemişti, ancak kaynaklarıma göre davet edilenlerden hiç kimse de daveti reddetmemiş ya da katılmama yönünde bir gerekçe bildirmemişti.

Toplantıda, Erdoğan'a iki başbakan yardımcısı, iki AKP Genel Başkan Yardımcısı ve danışmanlardan oluşan büyük bir ekip eşlik ediyordu. Erdoğan'ın herkese "eksiksiz katılım" için

teşekkür ettiği bir girizgâhtan sonra, toplantının 'kayıt dışı' (off-record) olarak yapılacağı açıklandı.

Ancak birçok düzeyde sansürle ilgili olan konunun doğası gereği bazı meslektaşlarımız bu kurala uymayı reddetti. Bazıları toplantının ne kadar nadir, özel bir olay olduğunu fark eder etmez kaydetmeye başladı.

Toplantı sırasında tuttukları kayıtlar ve notlar daha sonra konuyla ilgili tartışmaların seyrini ve medyadaki bireylerin aldıkları tutumları doğrulamaya yardımcı olacaktı.

Kaynak A ve Kaynak B olarak adlandıracağım iki kaynakla toplantı hakkında konuştum.

Kaynak A'ya göre: Toplantı masası o kadar genişti ki, "masanın öbür ucunda kimin oturduğunu görmek neredeyse imkânsızdı."

Meslektaşım, toplantının doğası gereği kimliği saklı kalmak üzere şunları anlattı:

"Tuhaf bir toplantıydı. Alfabetik sıraya göre oturmamız söylendi. Gergin bir durum vardı. Sonra sadede gelindi: Esas mesele terör, çatışmalar ve akan kanla ilgili haberlerin filtrelenmesi ve sansürlenmesiydi. Erdoğan ve bakanları oradaki gazetecilere karşı mesafeli dursa da, medya patronlarının ve editörlerinin ne kadar kraldan çok kralcı olabildiğine çok şaşırılmışım. Erdoğan'ın şiddetle ilgili haberleri ve asker ve subay cenazelerinin TV'de mümkün olduğu kadar az yayınlanmasını istediği çok açıktı. Ama çok geçmeden, medya seçkinlerinin oto-sansür uygulamak için zaten yeterince istekli olduğunu da fark etti."

Toplantının başlamasından çok uzun süre geçmemişken, şimdi Erdoğan'ın baş danışmanlarından biri olan Habertürk TV genel yayın yönetmeni söz alarak şöyle söyledi:

"Saygıdeğer Başbakanım, buradaki katılımcıların her birinin üç temel konuda anlaşmaya varmasını öneriyorum."

Bu medya yöneticisi, bütün TV kanallarını şehit cenazelerini üç dakikadan fazla göstermemeye, PKK'lılara terörist demeyenlerin tartışma programlarına davet edilmemesine ve gazete haberleri için bu kişilerden görüş alınmaması konusunda anlaşmaya davet ediyor, "bazı gazetecilerin" yaptığı gibi PKK üslerine gidip orada gerilla liderleri ile röportaj yapmanın yasaklanması gerektiğini de ekliyordu.

Erdoğan, bu noktada gazetecinin sözünü kesip "Evet, PKK'nın inlerine, yuvalarına gidiyorlar, para ve şöhret için kitap yazıyorlar" deyince bazı gazeteciler onaylayarak başlarını salladı, diğerleri ise sessiz kaldı.

Bu noktada bağımsız bir gazete olan Taraf'ın yazı işleri müdürü Yasemin Çongar, "Sayın Başbakan, söylediğinizi demokratik bir söylemle bağdaştırmakta zorlanıyorum. Bu tür gazetecilerin yaptığı tüm görüşmeler halka açık. Söylemek istediklerinize katılamıyorum.." diyerek söz aldı.

Bu tür bir karşı çıkış salonda soğuk rüzgârlar estirmeye yetecekti.

Şu an hâla merkez medyada aktif olan Kaynak B ise şunları ekliyordu:

"Bazı TV editörlerinin bilmek istediği, mesela, şehit cenazelerini tam olarak kaç dakika ve saniye yayınlanmasına izin verileceğiydi. Yayın süresi"

sınırını Erdoğan'ın belirlemesini istiyorlardı, tek istedikleri üzerlerindeki sorumluluğu atmaktı. Sanki bu sözleri çalışanlarının önünde duysalar, sonrasında uğraşmak zorunda kalmasalar, çok daha iyi olacaktı. Ancak Erdoğan bile bu meslektaşlarımız kadar ileri gitmedi, bu konuda hakkını veririm. 'Bu size kalmış. Bizim hassasiyetlerimizi biliyorsunuz' demekle yetindi."

Doğan Medya Grubu'nun sahibi Aydın Doğan söz aldığı anda ise toplantıda yeni bir gelişme yaşandı.

Kaynak A, bu müdahaleyi şöyle hatırlıyor:

"Aydın Bey önce Erdoğan'a övgüler düzmeye başladı. Endişelerinde ne kadar haklı olduğunu söyleyip, ortak milli çıkarlarımızdan, başka hiçbir ülkenin kendi basınında terör propagandasına izin vermediğinden falan bahsetti. En sonunda baklayı ağızından çıkardı: 'Sayın Başbakanım, başka medya grubu sahipleri de aramızda, ve WAN'ın yerel bir şubesine sahibiz, ben gelen haberleri inceleyip düzenli aralıklarla buluşacak bir konsey kurmayı öneriyorum. Sizin de bu toplantılara başkanlık etmenizi de isterim. Ben ev sahipliği yapmaktan gurur duyarım, buna itirazı olanlar varsa, olabilir, buyursunlar kendileri yapsınlar..'"

"Sansür mekanizması kurulmasına dair yapılan teklife orada bulunan editörlerden ve gazetecilerden hiçbir tepki gelmedi. Bu konudaki tek istisna, Zaman'ın Genel Yayın Yönetmeni Ekrem Dumanlı idi. Dumanlı, elini kaldırıp, 'Biz Zaman grubu olarak böyle bir şeyi kabul edemeyiz. Biz bunda yokuz' dedi. İki yanımda oturan arkadaşlarım ne kadar rahatsız olduklarını bana fısıldıyorlardı, ama hiçbiri söz alıp itiraz etmedi, çaresizce birbirlerine bakmakla yetindiler."

Toplantı sonrası sessizliklerini, patronun önünde ne diyebilirdik ki? diyerek açıkladılar."

Toplantının ertesi günü Taraf'ta yayınlanan yazısında, Yasemin Çongar şöyle yazdı:¹⁴

"[...] 'salonda kalmak üzere' konuşulanları salonda bırakarak şunu söyleyebilirim ki, Başbakan'ın "halkın bilgilendirme hakkı ve gazetecinin bilgilendirme görevi ile PKK'ya propaganda imkânı tanımak arasındaki çizgiye dikkat edilmesi" yönündeki tavsiyesinden ziyade, gazeteci milletinin kendi kendini sansür etme konusundaki gönüllülüğüne şaşırımdım ben."

Çongar'a Ankara'daki toplantıyı nasıl özetleyebileceğini sorduğumda, bana şöyle cevap verdi: "O odada basını zapturat altına almayı kafasına koymuş bir hükümet vardı ama, aynı zamanda bunu olduğu gibi kabul etmeye hazır büyük bir medya sahipleri grubu ve üst düzey gazeteciler de vardı."

Gerçekten de, bu tarihi toplantı bir kez daha gazeteciliğin durumunda görülen çöküşün temel nedenlerini ortaya çıkaracaktı:

İktidar, kendi baskıcı kültürüne sahip çıktıkça, işverenler ve astronomik maaşlar alan üst düzey çalışanlar gönüllü olarak boyun eğerek bu kültürü güçlendirmekteydiler. Ankara'daki toplantı otosansürün bu denli sistematik bir düzeye gelmesi için önemli bir ilkti.

Siyasete ve finansal açgözlülüğe köle edilmiş bir medya düzeninin temeline yüksek oranda harç katılmaya başlanmıştı artık.

Toplantının ilk "ürünü" iki ay sonra piyasaya sürülecekti.

Uludere katliamının medyadaki sonuçları

28 Aralık, 2011, 21.37

Türk Hava Kuvvetleri'ne ait iki F-16 savaş uçağı Türk-Irak sınırında teröristlerden oluştuğı düşünölen bir grubu bombaladı. Ertesi gün açığa çıkan bilgiler ışığında hava saldırısı, Uludere/Roboski sınır bölgesinde birçoğı 18'ine gelmemiş ve kaçakçılıkla uğraştığı iddia edilen 34 Kürt köylünün katliamı¹⁵ olarak değerlendirilen bir olaya dönüştü.

Yapılan resmi açıklamalara göre ölenler arasında teröriste rastlanmamıştı.

Bombardıman gecesini, İnternet oldukça hareketliydi, ancak geleneksel medyadan ses çıkmamıştı. Saldırıdan sonraki ilk 14 saat boyunca TV kanalları ya saldırıyı tümüyle görmezden geldiler ya da "Uludere'de bombalama olayı" gibi çekingen ifadeler kullandılar. Anaakım medyada sanki Uludere haberleri için bir ambargo uygulaması başlamıştı.

Ertesi sabah, bir Turner ve Doğan ortak girişimi olan CNN Türk kanalında sabah haberlerini sunan deneyimli haberci Ayşenur Arslan, ofise gittiğı sırada İnternet'te gördüklerinden bir önceki gece büyük ölçekli bir olay olduğunu anlamıştı.

Haber merkezine vardığında önceki gecenin olaylarıyla ilgili daha fazla bilgi aldı. Sosyal medyada, olay hakkındaki detay ve yorumlarla adeta bir patlama yaşanıyordu, ancak CNN Türk çalışanları "yukarıdan" olayın haberleştirilemeyeceğı ve olayın adının dahi geçmeyeceğı konusunda talimat almışlardı.

Buna rağmen Arslan haberi, yayına davet ettiğı konuğı ve Türkiye'nin önde gelen köşe yazarlarından olan Can Dündar'la tartışmaya karar verdi. Arslan ve Dündar stüdyoya girerken,

ellerinde Anadolu Ajansı (AA) tarafından birkaç dakika önce geçilmiş olan resmî Valilik açıklaması da vardı. Buna göre en az 20 kişi ölmüş, ve olayı aydınlatmak üzere bölgede bir kriz masası oluşturulmuştu.

İki gazeteci olayı tartışmaya başladığında, Arslan'a kulaklığından "Uludere olayına girmeyin! Bu haber verilmeyecek¹⁶" telkini geldi. Ancak konuğı Dündar, İnternet'te okuduklarından topladığı detayları paylaşmaya devam etti. Arslan daha sonra o dakikada stüdyoyu terk etmek istediğini söyleyecekti.

Dündar ve Arslan programdan çıktıklarında, Arslan'la editörü arasında büyük bir tartışma patlak verdi. Arslan, elinde Şırnak Valiliğı'nden gelen resmi açıklama olduğunu ve bunun olayı doğruladığını söylediye de, editörü "Valilik ne bilebilir, Genel Kurmay açıklama yapmadan haber yapamayız" diyerek karşılık verdi.

CNN Türk, Uludere olayını ancak Genel Kurmay, Ankara'da öğleden sonra bir açıklama yayınladığında verebilecekti. Haber "ambargosu" tüm anaakım kanallar ve devletin kanalı TRT tarafından kabul görmüştu.

NTV'de eski bir editör olan Mustafa Dağıstanlı 5 Ne 1Kim?de "Seyirci aptal değildir¹⁷" diyor ve NTV'de aynı sabah yaşanan kargaşayı şöyle anlatıyordu:

"Seyirci aptal değil; seyrettiğı televizyon kanalının haberleri nasıl verdiğini anlar ve küfreder. Yanında biri varsa ona söyler, beraber küfrederler. Fakat Roboski gibi büyük olaylarda TV kanallarını birçok seyirci arar. Gelgelelim, merkez medyada, haber merkezlerinde telefonları açanların çoğı da arayan seyirciler gibi küfretmektedir. Üstelik daha berbat bir durumdadırlar, çaresizlikle kıvrınmaktadırlar, çalıştıkları kurum hiç inandıkları bir şeyi yapmaktadır."

"Haber merkezinde telefonlara bakanlar, 'Birileri bana bir şeyler söylesin' diye bağıırıyordu: 'Ben bu insanlara ne diyeceğim mantıklı bir şey deyin de insanlara söyleyeyim, perişan oldum' Çaresizlik içinde birbirleriyle ve kendileriyle konuşuyordu gazeteciler: Kim olursa olsun, terörist de olsa, kaçakçı da olsa, köylüde olsa, 34 kişi ölmüştü. Neresinden tutarsan tut haberdi. Bir kişi de ölse haberdi. Herkes biliyordu, öğrenmişti artık, internetten yayılıyordu, kulaktan kulağa sızıyordu, ama kendi kanalları ve öbürleri vermiyordu."

NTV haber merkezinde bir çalışan, Dağıstanlı'ya "Ben o gün haber merkezinde yediğim küfrü hayatımın hiçbir döneminde yemedim" deyip, eklemiş: "Vatandaş arıyor, haklı olarak arıyor, 'İnternet sitleri yıkılıyor, siz ermiyorsunuz' diyor. Biz CNN'i bekliyoruz, CNN bizi bekliyor, Habertürk onu bekliyor, Skytürk bunu bekliyor. Herkes birbirini bekliyor. Biri versin. Acaba 'Bu olayı vermeyin' diye bir telefon geldi mi bilmiyorum, ama herkes durdu. Hiç kimse haber vermiyor ve insanlar telefon açıp ana avrat dümdüz gidiyor 'bir daha sizi seyredenin anasını avradını...' diye. Haklılar, kaç saat olmuş! Haber merkezinde herkes homurdanıyor, ama herkes bir yandan da maasını almak durumunda. İşini yürütmek zorunda..."

Dağıstanlı ekliyor:

"Katliamın hemen ertesi günü, akşama doğru 16.00 sularında Roboski'ye varan bir gazete muhabiri, köyde medyaya 'inanılmaz bir tepki' olduğunu anlatıyor. Öğlene kadar hiçbir şey, öğleden sonra da asıl olarak Genelkurmay açıklamaları yayınlanmıştı TV kanallarında."

Bölgeye giden muhabirler, bu yüzden halkın arasına karışmamış, cenazelere ve ölü yakınlarına uzaktan bakmak zorunda kalmışlardı. Uyarılara aldırmayan genç bir fotoğrafçı tartaklanmıştı. Olay yerine giden muhabirlerin otosansürün onlara yöneticileri tarafından dayatıldığını halka açıklaması mümkün değildi.

İşten çıkarmalar başlıyor

Şubat 2012

Türk medyasında gelenek haline gelmiş olduğu gibi, olaydan sonraki gün ve haftalarda güçlü itiraz sesleri yükselmeye başladı. Haberin sansürlenmesine ek olarak işverenlerin sahibi oldukları medya organlarında eleştirel seslere tahammülü olmadığı da ortaya çıkmıştı.

Bu dönemde ilk kovulan, popüler bir yazar olan sol görüşlü köşe yazarı Ece Temelkuran oldu. Yazdığı gazete Habertürk'ün yönetimi, köşelerine devam etmeyeceğini söylemişti.

Temelkuran daha sonra The Guardian için yazdığı bir yazıda şöyle diyecekti: "Benim duygusuz bir şekilde 'teşekkürler' demem de dâhil tüm telefon konuşması iki dakika sürdü. Gazetenin sahibi ..şey.. sözleşmenizi uzatmama kararı aldı.. Üzgünüm." ¹⁸.

Benzer başka bir gelişme sonunda Nuray Mert 13 Şubat 2012'de Milliyet'ten kovulacaktı.

Bu konuda yazılan haberlere göre Mert'in işten atılmasının ardındaki sebep hükümetin Kürt politikaları konusundaki tutumuna karşı olmasıydı.

Bundan kısa bir süre sonra NTV'de katılımcısı olduğu siyaset programı da yayından kaldırıldı.

Ankara'daki toplantıdan sonra sistematik ve neredeyse koordineli bir şekilde yürütülen otosansür yaygınlaştırma mekanizması Uludere/Roboski olayında görünür bir hal almıştı.

Ancak medyanın çöküşü, Türkiye'nin "Kürt olan her şeye" alerjik şehirli Kemalist ve Cumhuriyetçi orta sınıfında henüz farkındalık oluşturmamıştı.

Bu kesimler ve diğerleri için "uyandırma servisi", Gezi Parkı olaylarında Türkiye'nin yüksek teknolojikli haber merkezleri ve görkemli, pırıl pırıl stüdyolarında, medya kuruluşlarının haberciliğin temel değerlerini hiçe saymak ve reddetmek yönünde sergileyeceği tavır olacaktı.

Gezi travması, uzak değildi.

Milliyet/Vatan Demirören'e satılıyor

Nisan 2011

Türk medyası, Milliyet ve Vatan gazetelerinin ülkenin önde gelen LPG markalarından Milangaz'ın sahibi Demirören Grup tarafından satın alındığı haberleriyle sarsıldı¹⁹.

Haberlere göre, gazetelerin eski sahibi Doğan Medya Grubu'nun başındaki Aydın Doğan, gazeteleri 48.26 milyon dolara satmıştı.

Gazetelerin satışının ardında bilinen neden Doğan ailesinin "devamlı olarak siyasi baskı" altında olmasıydı.

Demirören ailesinin kamuya dönük yüzleri Erdoğan ve Yıldırım Demirören olan baba-oğul ikilisi olacaktı. Sol gazetesine göre, 55 yıl önce kurdukları holdingleri, aynı zamanda Azerbaycan'ın en büyük petrol dağıtım şirketi Azpetrol ve geniş ölçekli fabrika Azerelectroterm'ün de sahibiydi.

Ancak Demirören Grubu'nun kamu tarafından en iyi bilinen projesi, İstanbul'un tarihi Beyoğlu bölgesinin ortasında, basında çıkan birçok habere göre orijinal projenin birçok noktada ihlal edildiği bir bina olarak ortaya çıkan Demirören AVM'di. Bugün, alanın tarihi dokusuna bir hakaret olarak algılanan bu bina birçok şehir aktivisti tarafından hâlâ boykot edilmektedir.

Geçmiş nispeten daha kısa olan Vatan gazetesinden ziyade Milliyet'in satışı Türk medyasının çöküşüne giden yoldaki mihenk taşlarından biri oldu.

1950 yılında kurulan Milliyet, 1954'te gazetenin yazı işlerinin başına geçen ve daha sonra genel yayın yönetmeni olan Abdi İpekçi tarafından yönetildi. İpekçi'nin 1979 yılında (daha sonra da Papa II. John Paul'a suikast girişiminde bulunacak olan Mehmet Ali Ağca tarafından) öldürülmesine dek geçen sürede Milliyet, ülkenin en önemli kaliteli merkez medya organı olarak görüldü.

Aydın Doğan tarafından satın alındıktan sonra editöryal kadrodan gelen tepkiye ve sendikasızlaştırmaya rağmen habercilikte dürüstlüğü'nün sembolü olarak sürdürdüğü itibarını ve "referans gazete" değerini kısmen de olsa devam ettirebildi.

1990'larda profesyonellik galebe çaldı ve Milliyet'in o zamanki genel yayın yönetmeni Umur Talu, 1999 yılında ilk okur temsilcisi köşesini kurduğunda, Türk basınında öncülüğü üstlenen gazete oldu.

Demirören Ailesi daha önce basın sektöründe yer almamıştı. Aile aynı zamanda özgür ve bağımsız gazeteciliğe sempati duyduğuna dair bir izlenim de uyandırmamıştı.

Bu durum, bağımsız medya çevrelerinde gazetenin el değiştirmesinin Başbakan Erdoğan ve Demirören arasında

koordineli bir şekilde gerçekleştirdiği şüphelerine de yol açmıştı.

Gazetenin kıdemli köşe yazarlarından olan ve satıştan birkaç ay sonra gazetede işini kaybeden Metin Münir, "Demirören, Milliyet'i Başbakan'ın oluru ile aldı" diyecekti.

Aynı zamanda eski bir genel yayın yönetmeni olan Münir, AKP karşıtı laik tutumu ve eleştirel makaleleriyle tanınmıştı.

Kovulmasının ardından, bağımsız haber sitesi T24'e yaptığı açıklamada şunu söylüyordu²⁰:

"Gazeteyi satın alan Erdoğan Demirören tutucu, AKP yandaşı bir işadamdır. Onun esas amacı Başbakanı memnun etmek, medya dışındaki şirketleri için yönetimi dost edinmektir. Gazete sağa kaydırılmazsa Başbakan'ın desteğini kaybedilecek. Demirören ve adamı buna izin veremez. Gazeteye milyonlarca dolar gazete AKP'lileştirilecek diye ödendi. AKP'ye karşı yazılarla dolu kalsın diye değil."

Münir aynı söyleşide köşelerinde birçok konuda otosansür uyguladığını da ekliyordu:

"Birçok konuda otosansür uyguladım. Ben Milliyet'te kapasitemin yüzde onu ile çalıştım. Çünkü Türkiye'de (ve Milliyet'te) birçok şey araştırılmaz ve yazılamaz hale geldi. Bu süreç beter olarak devam edecek."

Gerçekten de öyle olacaktı.

2013 yılında, baba Demirören'in bir gazeteciye röportaj verirken, Başbakan Erdoğan'ı gazetenin satışından kısa bir süre sonra ziyaret ettiği ve ona kimi genel yayın yönetmeni olarak atamasını istediği sorduğu ortaya çıkacaktı.

Erdoğan da, Demirören'e eski başbakanlık sözcülerinden Akif Beki'yi önerdiğini, ama Demirören ve Beki'nin anlaşamadığını açıkça söyleyecekti.

Yeni sahibinin "hükümet yanlısı yaklaşımı"nın birçok müphem noktayı açıklayıcı niteliği, kısa süre sonra Milliyet'te işlerin çok daha kötüye gideceğinin habercisiydi.

Erdoğan, 'İmralı Zabıtları' sürecinde Demirören'i ağılatıyor

28 Şubat 2013

Milliyet'in yayınladığı "İmralı Zabıtları" haberinin yarattığı şok dalga dalga büyüyordu.

PKK'nın kurucusu ve lideri Abdullah Öcalan'ın 1999'da Kenya'da yakalanmasından beri çok şey olmuştu, ama Öcalan'ın müebbet hapsini geçirdiği İmralı için gerçekleşen en dramatik gelişme, 2012 yılında PKK ile 1 Ocak 2013'te bir "barış sürecinin" başlayacağını duyurulmasıydı.

Bu duyuru aynı zamanda Ankara'nın Kürt politikasında büyük bir değişim olacağı ve terörist olarak nitelendirilen PKK ile görüşmeler yapılacağına işaret ediyordu.

Milliyet'in haberi Kürt konusu üzerine çalışmalarıyla bilinen ve saygın bir gazeteci olan Namık Durukan'a bir metnin sızdırılmasıyla gerçekleşmişti.

Durukan'ın eline geçen metin, Öcalan ve BDP'li milletvekillerinden oluşan ve İmralı'yı ziyarete giden bir heyetin arasında geçen "gizli" konuşmaların metniydi. Gazetenin orta sayfasında yayınlanan iki sayfayı kaplayan konuşmalar, barış sürecinin temelini oluşturan birçok konuya değiniyordu.

Haber yayınlandığı gün, hükümetin artık olağan hale gelmiş basına müdahale mekanizması bir kez daha harekete geçti²¹.

Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Derya Sazak'ın telefonunun çalması için çok uzun saatler geçmesi gerekmedi. Telefonun öbür ucunda, Erdoğan'ın siyasi başdanışmanı (şu an Davutoğlu hükümetinde Başbakan Yardımcısı olarak görev yapan) Yalçın Akdoğan vardı.

Sazak, Batsın Böyle Gazetecilik aldı kitabında o konuşmayı şöyle anlatıyor²²:

"Beni telefonla arayarak, Milliyet'in çözüm sürecini 'sabote' etmeye çalıştığını öne sürdü. Akdoğan'a bu suçlamayı kabul etmediğimi, Tam tersine Abdullah Öcalan'ın MİT heyetiyle sürdürdüğü müzakerelerin gazetede yayınlanmasının, sürecin normalleşmesine katkı yapacağını anlattım. [...] Ancak iktidar odakları olaya salt gazetecilik açısından bakma yerine Milliyet üzerinden siyaset yapmayı seçtiler. 'Yandaş medya' aracılığıyla kamuoyunu 'sabotaj' düşüncesine yöneltmeye çalıştılar."

Bu konuşmanın geçtiği sıralarda, Milliyet gazetesinin kıdemli köşe yazarlarından, Kürtler ve Ermeni Soykırımını hakkında kitaplar da yazmış olan Hasan Cemal yaklaşan siyasi fırtınanın farkındaydı, ve ertesi gün için köşesini yazmakla meşguldü.

1 Mart tarihinde basılan "Barış olgunlaşmış durumda, resmin bütünü sakın ola gözden kaçmasın" başlıklı bu yazı, bir önceki gün yayınlanan habere yönelik övgülerle doluydu.

AKP ve hükümet yanlısı basının Milliyet'e haberi yayınladığı için yönelttiği eleştiriler ve süreci sabote ettiği yönünde suçlamalar hızla artmaktaydı.

12 Eylül darbesi sonrasında Cumhuriyet'in genel yayın yönetmeni olarak cesur, tavizsiz, profesyonel duruşuyla hatırlanan Cemal, gazeteciliğin değerlerini güçlü bir şekilde koruduğu bir köşe daha yazdı.

Tony Blair ve İrlanda'daki Barış Sürecine gönderme yapan "Sayın Başbakan, tarihin eli yine omzunuzda, tarih bazen yaşarken de yakalanır!" başlığıyla yayınlanan yazıda, Cemal sabotaj iddialarına şöyle yanıt verdi:

"İmralı haberini Milliyet'e kim sızdırdı?' sorusunun peşinden kosturmanın herhangi bir yararı yok ki. 'Sabotaj'ı da geçelim, 'provokasyon'u da... Bu tavır her şeyden önce gazeteciliğe, mesleğimizin özü olan haberciliğe hiç yakışmıyor. Şu da söylenebilir: Bir gerçeği olduğu gibi yansıtan büyük bir haberle ilgili olarak sabotaj diyenlerdir, asıl 'sabotajcıların' değirmenine su taşıyanlar... Gazete yapmak ayrıdır, devlet yönetmek ayrıdır. İkisi birbirine karıştırılmasın. Kimse de kimsenin işine öyle karışmasın. Biliyorum, ikisinin arasından geçen çizgi bazen incelik, bazen bu yüzden kıyametler kopar. Amerika'da Domuzlar Körfezi çıkarması, Vietnam Savaşı, Pentagon Belgeleri ve Watergate Skandalı yüzünden ne kıyametler kopmuş, gazeteci milletin birçok değerli ferdi kaç kez vatan hainliğiyle suçlanmıştı. Ama sonra o gazeteler ve gazeteciler tarihe geçtiler, haber ve yorumlarıyla barış ve demokrasiye sahip çıktıkları için.."

Bu köşe yayınlandığı gün Erdoğan, Balıkesir'de bir mitingde kalabalıklara sesleniyordu. Yazıyı okumuş, kendisine karşı bir meydan okuma olarak algılamıştı. Çok sinirlendiği belliydi²³.

"İşte bir gazete çıkmış, attığı başlıkla İmralı'dan haberler veriyor. Her zaman söyledim, 'Bir kısım medya hiç yanımızda olmadı' diye. Devlet yönetmek başka bir şey, gazete yapmak farklı bir şey. Eğer bu ülkeye bu millete zerre kadar sevdanız varsa şu çözüm sürecine

katkıda bulunmak istiyorsanız böyle bir haberi atamazsınız, atmamanız gerekirdi. Bu süreç hassas bir süreç. (...) Eğer böyle gazetecilik yapacaksan, batsın senin gazeteciliğin”

Bu çıkış gazeteyi derin bir krize sürüklemeye yetmişti.

Gazetenin sahibi Erdoğan Demirören paniğe kapılmıştı. Genel Yayın Yönetmeni Derya Sazak’tan, Hasan Cemal’i ve Erdoğan’a karşı eleştirel yazılarını sürdüren bir diğer köşe yazarını, Can Dündar’ı kovmasını istemişti.

Daha sonra bir röportajda Sazak bu günü şöyle anlatıyordu²⁴:

“Aynı şekilde o baskılar, bu konuda tecrübesi hayli zayıf olan gazetenin son sahibi Erdoğan Demirören’in o panikle Tayyip Erdoğan’a açtığı telefonla noktalandı. O telefon görüşmesi ne yazık ki Türkiye basın tarihinin en ayıplı, en utanılacak diyaloglarına sahne oldu. Düşünün, bir gazete sahibi Amerika’da ya da İngiltere’de olsa Pulitzer ödülü kazanacak bir haber nedeniyle Başbakan’dan özür diliyor. O da onu aqlatmaya varacak kadar hakaretler ediyor. Utanç verici.”

Bundan sonra Hasan Cemal, gerilimi düşürme amaçlı olduğu açıkça anlaşılır bir şekilde iki hafta “zorunlu” izne çıkarılmıştı.

Gönderildiği “sürgünden” iki gün erken dönen Cemal’e, zamanın genel yayın yönetmeni tarafından gönderdiği yazının yayınlanamayacağı ve farklı bir yazı göndermesi gerektiği söylenmişti.

Cemal, cevap olarak yazısı yayınlanıncaya kadar başka bir yazı teslim etmeyeceğini söyledi. Bu durum Cemal’in Milliyet’teki köşesinin sonlandırılmasıyla, yani pratikte

kendisinin kovulmasıyla sonuçlandı. Sansürlenmiş yazı bir süre sonra online haber sitelerinde yayınlandı.

Yazı, Gazetecilik ve gazeteciler üzerine başlığını taşıyordu ²⁵.

Cemal, bu yazıya iki hafta önce Erdoğan’ın kendisine ve gazeteciliğin ruhuna yaptığı saldırıyı alıntılarla başlıyor ve hemen sadede geliyordu:

“Medya-iktidar ilişkileri bu ülkede öteden beri sorunlu olmuştur. Çünkü, siyasal güç odakları her zaman medya ve gazeteci milletini genellikle kendi çektikleri ‘kırmızı çizgilerle’ kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Bunun için ekonomik, siyasal ve hukuksal aletlerle baskı uygulamıştır.

Hiç değişmemiştir bu.

Medya patronlarının gazetecilik dışındaki alanlarda mevcut ekonomik menfaatleri de iktidarların elini güçlendirmiştir.

Bir başka deyişle:

Kendi işleriyle ilgili olarak medya grubu sahiplerinin Ankara’ya olan ihtiyaçları ya da Ankara’nın ekonomik konulardaki aşırı gücü -Türkiye’de yargı düzeninin ikinci sınıflığıyla da birleşince- siyasal iktidarlar medyayla daha kolay oynamıştır. [...]Bir de ‘gazeteci Milleti’nin, özellikle ‘gazeteci eliti’nin iktidar-medya ilişkilerini rayından saptıran ya da rayında tutamayan rollerini de akılda tutmak lazım. Yöneticiler -ve önde gelen yazarlar- bu ülkede gazeteciliği güç odaklarına karşı olduğu kadar patronlara karşı, hatta patronlara rağmen savunmakta da başarılı olamadılar. Bunun için kendi aralarında mesleki nitelik taşıyan güçlü ortak platformlar oluşturamadılar.

Bu noktayı özellikle vurguluyorum. Bu konuda, benim de 45 yıllık gazetecilik mesleğimde zayıf notlarım vardır.”

Kıdemli bir gazeteci olan ve hem Türkiye’de hem de yurtdışında tanınan Cemal’in kovulmasının basında büyük bir etkisi oldu.

70 yaşındaki Cemal’in köşesini kaybetmesi, gazetecilik camiasında büyük huzursuzluk yarattı; baraj kapağının kırıldığı ve çok daha kötüsünün geleceği şeklinde yorumlandı.

Buna rağmen, büyük haber değeri taşıyan Cemal’in Milliyet’ten ayrılması olayı - Sky360 TV istisnası dışında -- hükümet yanlısı televizyon kanallarında hiç yer bulamadı.

Ancak televizyonda günü değerlendirirken Cemal’in Milliyet’ten ayrılma sürecini eleştirel bir biçimde ele alan ve iyi tanınan iki bağımsız gazeteci, Doğan Akın ve Murat Sabuncu da, kısa süre sonra kanaldaki işlerini kaybettiler.

Doğan Grubu’na ait çok etkili bir gazete olan Hürriyet’te ise Cemal’i savunan üç köşe yazarı sansüre uğradı.

6 Mart 2014’e gelindiğinde Demirören’in Sazak’ın daha önce söylediği gibi Erdoğan’la yapılan bir telefon konuşmasından sonra ağıladığını kanıtlayan bir ses kaydı Youtube’da yayınlandı.

Konuşmanın gidişatından, Milliyet’in İmralı zabıtları hakkındaki haberi bastığı gün yapıldığı anlaşılıyordu.

Aşağıdaki konuşma metni ne Erdoğan ne Demirören tarafından yalanlandı²⁶.

Erdoğan Demirören: Üzdüm mü seni patron?

Tayyip Erdoğan: Valla duman ettiniz her tarafı, rezil ettiniz.

Erdoğan Demirören: Ne zaman bir araya gelelim seninle?

Tayyip Erdoğan: Valla, neyini bir araya geleyim ben yani, böyle bir rezillik olur mu ya böyle bir yani

Erdoğan Demirören: Bunu sızdıranları bulmamız lazım onun için

Tayyip Erdoğan: Siz bırakın sızdıranları yani sızdıran sızdırmış size o ayrı mesele de, yani sizin gazetenizin görevi böyle bir provokasyonu yapmak mı?

Erdoğan Demirören: Yok böyle aklımızın ucundan geçer mi sayın başbakanım.

Tayyip Erdoğan: Ne demek geçer mi canım işte geçti daha ne olacak. Yani başlık böyle bu şekilde atılacak, yani

aklımızın ucundan geçer mi geçmez mi geçmez mi yani üç tane beş tane fazla satayım diye böyle namussuzluğu yapıyor hangi adamın yapıyorsa ondan sonra siz hâla

bunları savunuyorsunuz yani aklımızın ucundan geçer mi? Erdoğan Demirören: Savunmuyorum bütün gece ben bununla uğraştım.

Tayyip Erdoğan: Allah aşkına yani siz bu gazetelerin yani başlıklarını manşetlerini.

Erdoğan Demirören: Benim senden bir ricam var, sen bana bir yarım saatini ver.

Tayyip Erdoğan: Valla çok sana yarım saatler ayırdık ya. Yani ayıp oluyor ya böyle bu şey olur mu ya. Ve ben bundan sonra zaten bir tane gazetenizden adam

almayacağım şeyine bütün yurtdışı seyahatlerime, hadi alalım hadi alalım falan e adamla kaç kere oturduk

konuştuk. Derya efendiyle ben de konuştum arkadaşlarımda konuştu yani bu güzel bir sürecin içerisine girmişiz

bir çözüm süreci diyoruz riskler alıyoruz bilmem neler yapıyoruz, ve yalan yanlış bir tane şey orda

atıyor manşeti ahlaksız adi herif kepaze herif yani bu sürecimizi bizim baltalamak istiyor sizde bunun

patronusunuz. Demirören: Peki benden ne istiyorsun?

Tayyip Erdoğan: Benim senden isteyeceğim bu adamların bu namussuzların hepsine ne yapacaksan yapman lazım,

yani bu başlığı nasıl atarsınız demen lazım. İşyerinizde size birisi bir namussuzluk yapsa acaba bir saat tutar mısınız?

Erdoğan Demirören: Tutmayız.

Tayyip Erdoğan: Hemen kapıya koyarsınız.

Erdoğan Demirören: Ama ben söyleyeyim bak.

Tayyip Erdoğan: Bu kadar risk alacağız bilmem ne yapacağız dün atılan başlık yenilir tutulur değil bak sizi aramadım arkadaşlar...siz bugün aramazsanız ben yine...

Erdoğan Demirören: Alo.

(Görüşme kesildi.)

2. görüşme

Tayyip Erdoğan: Alo

Erdoğan Demirören: Gerekeni yapacağım ben Sayın

Başbakan'ım, ben seni...

Tayyip Erdoğan: Siz takdir ederseniz nasıl şey yaparsınız

Erdoğan Demirören: Ben sana söz...

Tayyip Erdoğan: Derya (Sazak) bu işin birinci derecede sorumlusudur, haberi yapan terbiyesiz (Namık Durukan) bunun sorumlusudur bunu kim ona sızdırdıysa...

Erdoğan Demirören: Ben onu bugün

Tayyip Erdoğan: İyi niyetliyse o size kim sızdırdıysa onu söylesin, acil onun hakkından gelelim. Eğer bu benim ekibimden birisiyse ben gereğini yaparım ama bu BDP'den birisiyse onu da söylesin, onu da biz de gereğini yapalım.

Erdoğan Demirören: Ben size bugün akşama kadar kimden geldiğini önünüze getireceğim.

Tayyip Erdoğan: Tamam

Erdoğan Demirören: Tamam mı Başbakan'ım?

Tayyip Erdoğan: Tamam tamam

Erdoğan Demirören: Sen kendini üzme

Tayyip Erdoğan: Tamam tamam

Erdoğan Demirören: Hadi bakalım

Tayyip Erdoğan: Peki hadi, hayırlı günler, Alo

Erdoğan Demirören: Nasıl girdim bu işe ya kim için (Ağlıyor)

Tayyip Erdoğan: Hayırlısı olur inşallah, peki hadi hayırlı günler

Erdoğan Demirören: Sağ olasın (Ağlıyor)

Tayyip Erdoğan: Hayırlı günler

İmralı haberiyle ilgili gelişmeler bir deprem etkisi yarattı.

Gezi Parkı olaylarını takip eden gerilimin ardından Milliyet Genel Yayın Yönetmeni Derya Sazak ve köşe yazarı Can Dündar da Temmuz 2013'te gazeteden kovuldular.

Dündar, kovulmasıyla ilgili olarak ayrıntıları anlattığı bir röportajda şöyle dedi²⁷:

"Aslında süreç geçen sene başladı. Hayatımda ilk kez bir patrandan telefon aldım. Arayan Erdoğan Demirören'di ve o günkü yazımı beğenmediğini söylüyordu. Tam Başbakan'ın tasmalarını çıkardık dediği dönem... Ona dair bir yazı yazmıştım. Sert yazıyorsun, ben böyle yazı istemiyorum dedi. Ben de 'Böyle yazabiliyorum ama eğer isterseniz benimle çalışmayabilirsiniz' demiştim. O dönem Tayfun (Devecioğlu) vardı gazetenin başında. O sahip çıktı ve çözdü krizi ama o gün bir çentik yemiştik artık. O çentik bu yıla sarktı tabii. Asıl Gezi sürecinde yazdıklarım, söylediklerim beni hedef haline getirdi. Derya (Sazak) aracılığıyla haberdar oluyordum rahatsızlıklarından. Sorunu izinle çözmeye çalıştılar. İzin sonunda bir süre Mısır'a gittim. Yurtdışı hizmetle krizi aşmayı denediler. O daha da kötü oldu, çünkü Mısır yazılarım da beğenilmedi! Hatta iyice tüy dikti. Zaten ben daha izin yazısı yazarken hissetmişim, geri dönemeyeceğimi. Son konuşmayı onunla [patronla] yaptım, arayıp o tebliğ etti bana. Bundan sonra benimle çalışamayacaklarını söyledi. Ben 'Tahmin ediyordum' dedim. O da 'Tahmin ettiğini tahmin ediyordum' dedi. Böyle bir konuşma."

Eylül 2010

Erdoğan tarafından açılan davalara ve sözel saldırılara uğramış olan ve Türkiye'nin bir zamanlar oldukça güçlü, bazen de biraz burnu büyük davranan medya patronu Aydın Doğan, iktidara "boyun eğmesi" gerektiğini düşünüyordu.

Merkez milliyetçi ve yüksek tirajlı Hürriyet, Başbakan'ı kızdıran söylemlerini köşe yazarları aracılığıyla devam ettiriyordu. Köşe yazarlarına söz geçiremeyen Doğan, içeriği "yumuşatmak" ve görüşleri "ehlileştirmek" için kurum içi bir sansür mekanizması gerektiğini düşünüyordu. Gazetenin yeni Genel Yayın Yönetmeni Enis Berberoğlu'nun atanmasından sonra, mekanizma tümüyle harekete geçmişti:

Künyede yayın danışmanı olarak anılan köşe yazarı Doğan Hızlan, köşe yazıları "gözetmeni" olarak atanmıştı. Gazetede herkes bunun ne anlama geldiğini biliyordu.

Cüneyt Ülsever artan baskıyı hisseden köşe yazarlarından biriydi. Sonunda o da kovulacaktı.

Kovulma hikâyesi şöyleydi:²⁸

"2010 yılının Eylül'ünde benim 13 yıl özgürce yazdığım Hürriyet'te yeni bir dönem başladı. Doğan Hızlan baş sansürcü olarak tayin edildi! Doğan Hızlan akşamüzeri telefon ediyor ve mealen "Cüneyt Beyciğim acaba şu yazıyı şöyle mi yapsak?" diyerek yazılarıma müdahale etmeye çalışıyordu. Çok nazik bir adam, kültür adamı ama ben bu qarabet görevi ona hiç yakıştıramadım. Artık her gün beni tekrar tekrar şaşırtıyordu. Müdahale ettiği konular istisnasız hükümet eleştirilerimdi. Ancak, basit sözlere bile karışıyordu. Komik konuşmalar yapıyorduk. Gazetede herkes Doğan Hızlan'ın sansürcülüğe başladığını biliyordu.

2010 Eylülünden sonraki süreçte Hızlan, yekten 17-18 kez yazılarıma müdahale etmeye çalıştı. İki adet yazım bana hiçbir şey söylemeden yayınlanmadı. Bu arada ben Enis'i sadece bir kere gördüm. Belki de Doğan Hızlan'ın dediklerini yerine getirsem, mesajı alsam, onun istediği gibi yazmaya başlasam, sıkıntı olmayacaktı. Nihayet bir gün Enis çağırdı. "Senin dört yazını haftada bire indirdik," dedi. Hiçbir şey demedim. İlk yeni yazı günü geldiğinde Hürriyet'te neler olduğunu yazdım, basmadılar. Ertesi hafta aynı yazıyı yeniden gönderdim, ilk hali ile, yine basmadılar. Suyumun ısındığını anlayınca Enis Berberoğlu'na dört defa telefon ettim, açmadı. İnsanlarla yüzleşecek cesarete sahip değil. Hâlbuki açsa söyleyeceğim çok basit, "Enis bu böyle olmuyor, verin hukuki haklarımı ben ayırlayım." Beni her gün arayan Doğan Hızlan'ı kaç kez aradım, o da yüzleşmedi. [...] Gazeteden kovulduğumu yüzüme ne genel yayın yönetmenim, ne sansürcüm söyleyebilirdi."

Merkez medyaya baskı artıyor

Mart 2010

Erdoğan'ın tüm anaakım medyayı kontrol altına alma girişimlerinin ilkine 2010 yılının ilk günlerinde rastlanacaktı.

Önceki yıl, partisi açısından oldukça gerilimli geçmişti, ancak 2009 yazında AKP'ye karşı Anayasa Mahkemesi'nde (AYM) açılan kapatma davası reddedildiğinde, kendine güveni geri gelmişti.

AYM kararı, Erdoğan'ın medyayı, özellikle o zamanlar en güçlü medya grubu olan ve Erdoğan'ın baş düşman olarak gördüğü Doğan Grubu yayın organlarını hedef almasında cesaretlendirici bir rol oynamış olabilir.

Erdoğan karşıt fikirleri gittikçe komplo ve darbe planlarının birer parçası gibi görme eğilimindeydi.

Medya patronlarını doğrudan arayıp onlara “köşe yazarlarınıza hâkim olun” demeye başladığında 2010 yılının başlarıydı. Ekonominin gidişatı hakkında eleştirel yorumlar yapan bazı uzmanlara gözle görülür biçimde kızgındı ve borsada yaşanan 6-7 puanlık bir düşüşten onları sorumlu tuttu.

Erdoğan şöyle dedi²⁹:

“O gazetelerin patronlarına sesleniyorum; ‘Ne yapayım köşe yazarı, hâkim olamıyorum’ diyemezsin. ‘Sen bunun sorumlusun arkadaş’ diyeceksin. Bu ülkeyi, ekonomiyi germeye kimsenin hakkı yok. Buna biz de müsaade etmeyiz. Bir anda dengelerin ekonomik olarak ne hale geldiği ortaya çıkıyor. Köşende yazı yazanın maaşını sen veriyorsun. Yarın da feryat etmeye hakkın yok. Bir taraftan geleceksin hükümete vuracaksın, niye ücretler böyle diyeceksin, öbür taraftan ekonominin çökmesi için de köşe yazarlarıyla, her şeyinle elinden geleni yapacaksın.”

Bu kadarı köşe yazarlarını isyana sürüklemeye yetmişti. Takip eden bir konuşmasında, Erdoğan özür dilemeye hiç niyeti olmadığını gösterdi³⁰:

Medya patronları hakkında söylediklerinin köşe yazarları tarafından değerlendirildiğini söyleyen Erdoğan, patronların istikrar istedikleri zaman kendisini ziyaret etmeye pek meraklı olduklarını söyledi:

“Ben de gazetem, televizyonumun yaptığı yayından memnun değilim ama ne yapayım elimden bir şey gelmiyor.’ İnanın söyledikleri aynen bu. ‘Ben gerilim istemiyorum ama gerilimi tahrik eden yayınlara da bir şey diyemiyorum’ diyemezsiniz. O kadroyu sen oluşturuyorsun.

Gazetenin yayın politikasını sen belirliyorsun. O yayın politikasına uymayan adam orada nasıl oturur? Bir dükkân açıyorsun, şirket açıyorsun, şirketi batırmak için elinden ne geliyorsa onu yapan bir yöneticiyi orada tutar mısın? İyi çalışmayan bir tezgâhtarı orada tutar mısın? Hemen ertesi gün kapıya koyarsın?”

Medya patronlarından “dükkân sahipleri” olarak bahsedilmeye başlanması bu cümleyle oldu. Bu tarihten sonra, birçok gazeteci medya gruplarından bahsederken “dükkân sahipleri” diyecekti.

Erdoğan’ın hışmı, bir köşe yazarı Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun Türkiye’nin bölgesinde bu kadar çok sorun varken Myanmar’a eşitle yaptığı ziyareti eleştirine, tavan yaptı.

Erdoğan yüksek sesle ve isim vermeden Aydın Doğan’a, bir miting sırasında yaptığı bir konuşmada şöyle yüklendi³¹:

“Ben buradan o medya patronuna (Aydın Doğan v.s.) yazıklar olsun diyorum; o adamları köşe yazarı olarak nasıl tutuyorsunuz? Bu tür hedefi aşkı heyecanı olmayan insanlara eline kalem vermişsin köşe teslim etmişsin. Bu milletin dertleriyle dertlenen kalemler değildir bunlar.”

Bu noktadan sonra sözlü saldırılar artmaya devam etti, ancak medya patronları ne bireysel olarak ne de grup olarak (Türkiye’de Dünya Gazeteler Birliği’nin (WAN) yerel bir şubesi bulunuyor) tepki gösterdi.

Tüm yaptıkları sessiz kalıp, bazı durumlarda da üst düzey bir şekilde artan suçlamalara köşe yazarları aracılığıyla ‘yumuşak’ cevap verme yolunu seçmek oldu.

Bu da çalışanlarının etik kurallarına bağlı olmasının çok önemli olduğu anahtar bir sektörde faaliyet gösteren medya patronlarının kültürüyle ilgili temel bir sorunun varlığını gözler önüne seren bir başka nokta oldu.

Sabah Okur Temsilcisi "istenmeyen adam" ilan ediliyor

2012 yılında yaz başında, Erdoğan'ın saldırıları medyadaki nefret söylemini teşvik eden bir hal almıştı. Editöryal çizgisine köktendincilik gözle görülür bir şekilde hakim olan ve marjinal bir gazete olan Akit, devlet istihbarat kaynaklarından geldiği anlaşılan bilgilerle bazı önde gelen ve PKK ile başlatılan barış sürecini desteklediği bilinen liberal ve solcu köşe yazarları hakkında haberler yayınlamaya başladı.

Bu süreçte hedef gösterilenler, haklarında yapılan yayınların hayatlarını, ya da en iyi ihtimalle, özgürlüklerini tehlikeye atmak için başlatılmış bilinçli, güdümlü bir adım olduğunu hemen anladılar.

Akit tarafından yöneltilen suçlamalarda anti-Semitik ve Kürdofobik bir dil kullanılıyordu.

Erdoğan'ın yurtiçi ve yurtdışı geziler sırasında uçağına yazı işleri müdürlerinden oluşan küçük bir grubu davet etme alışkanlığı daha o zamandan rutine binmişti. Genellikle davet edilenler bir rotasyona tabi olsalar da, Akit'in başyazarı ve genel yayın yönetmeni her geziye davet ediliyordu. Sanki özel bir konumu vardı ve dokunulmazdı.

Nefret kampanyası devamlı bir hal alınca, bir medya gözlemcisi olarak müdahale etme ihtiyacı hissettim. Birçoklarını adım atmaya sevk eden olay, Erdoğan ve Medya Derneği arasında 16 Ağustos 2012'de İstanbul'daki Başbakanlık binasında gerçekleşen yüksek katılımlı bir toplantı sırasında yaşandı.

Medya Derneği, 2010 Mart'ında muhafazakâr medya gruplarının sahipleri tarafından "muhafazakâr sermaye" desteği ile ve Erdoğan'ın medya sektöründe var olan hükümet yanlısı kesimi güçlendirme yönündeki teşvikiyle kurulmuştu. Medya

Derneği'nin kurucuları arasında ayrıca Gülen Hareketi'yle bağlantılı olan Zaman ve İpek medya grupları da yer alıyordu.

Medya Derneği'nin amaçlarından biri "basın özgürlüğü, çeşitlilik ve çoksesliliği güçlendirmek" olarak tanımlanmıştı.

İstanbul'da gerçekleşen toplantı Erdoğan'ın çeşitli köşe yazarlarına karşı saldırılarının ve Akit'in nefret kampanyasının basında diğerlerinin de işlerini kaybedebileceği endişesi yarattığı bir zamanda gerçekleşti.

Toplantı sırasında en azından bazı meslektaşlarımızın bu sorunları dile getirip bunlara bir son verilmesini istemesi beklenirdi. Ancak, daha sonra Medya Derneği temsilcileri tarafından da kabul edildiği üzere, bu böyle olmadığı gibi bu konuda Erdoğan'a hiçbir soru da yöneltilmedi.

Sanki Ankara'da 2011 sonbaharında medya patronalarıyla yapılan toplantı sırasında karar verilen noktalar, artık gazeteciliğin 'normali' olmuştu ve "sahibinin sesi" gazeteciliğini şekillendirmek üzere bir süreklilik kazanmıştı.

Hal böyleyken, küçük, bağımsız ve liberal eğilimli bir gazete olan Taraf, İstanbul'da gerçekleşen toplantıyla ilgili görüş almak için beni aradığında, meslektaşlarımla konuya ilgisiz kalışının kabul edilemeyeceğini söyledim.

Erdoğan'ın medyaya yönelik tutumu hakkında eleştirilerimi belirtmiş, basın özgürlüğü olmadan toplumun da özgür olamayacağını sözlerime eklemiştim.

Taraf'ın benimle gerçekleştirdiği uzun soluklu söyleşi, gazetede soru cevap formatında yayınlanmış ve gazetenin birinci sayfasından Erdoğan niye değiştim diye kendine sormalı başlığıyla verilmişti³².

Sabah gazetesindeki pozisyonu güçlü bir sözleşmeyle sağlamlaştırılmış bağımsız bir okur temsilcisi olmama rağmen, Taraf'la yapılan röportajdan sonra artık "işaretlendiğimi" ve gittikçe yalnız bırakıldığımı hissettim.

Şaşırılmamıştım.

Sabah'ın çarpıcı hikâyesi birçok açıdan Türk basının çektiği çilelere dair her şeyi içeriyor. Sabah gazetesi, 1985 Nisan'ında İzmir'de Dinç Bilgin tarafından kurulmuş, bu tarihten kısa bir süre sonra da merkez ofisini İstanbul'a taşımıştı. Bilgin, IT teknolojilerini medya sektörüne sokmak konusunda güçlü bir vizyon sahibi olduğu gibi oldukça rekabetçi biriydi ve Turgut Özal döneminde Türkiye'nin liberal ekonomi politikalarını destekleyen Sabah'ı, kısa sürede ülkenin önde gelen liberal gazetelerinden biri haline getirmişti.

Ancak yükselişi, finansal açıdan oldukça çalkantılı bir dönem olan 90'lar sırasında batmasıyla, trajik bir şekilde sona erdi. Aynı zamanda medya patronlarının çoğunun sahip oldukları bankaların batması sonucu yolsuzluğa bulaştığı ve haklarında dava açıldığı bir dönemdi. Dışli rakiplerinin bazıları gibi, Bilgin de tüm varlığını kaybetmiş ve bir dönem hapse girmişti. 2011 yılında Etibank davasında zimmet ve dolandırıcılık suçundan yaklaşık 5 yıl hapis cezasına çarptırılmıştı.

2010 yılında Neşe Düzel'le yaptığı bir söyleşide, Bilgin, Türkiye'de medyanın raydan çıkmasına ve gazeteciliğin kirletilmesine neden olan süreci şöyle özetliyordu³³:

"28 Şubat'a bakarsanız, sonuçta o da oldu. Hürriyet Grubu ile bizim Sabah Grubu arasında büyük rekabet vardı. Promosyon kavgası yaşanıyordu. Tencereler, ansiklopediler dağıtılıyordu. Onların tenceresi, bizim

tencere, onların televizyonu bizim televizyon derken onların başbakanı bizim başbakana kadar vardı iş. Hürriyet Mesut Yılmaz'a, biz Tansu Çiller'e destek verdik. Sonuçta onlar kazandı. Ama o arada da basında büyük bir çürüme başladı. Basındaki bozulma kontrol edilemez hal almıştı.[...] Medya o dönemde, bu ülkede hiç olmadığı kadar güçlü oldu. Hem asker güçlendi, hem medya. Hükümetler ise çok zayıftı. Medya o dönemde askerle ve yarıyla ittifak yaptı. Bu ittifak, hükümetler karşısında basına sahip olmaması gereken bir gücü verdi.'

Ama 1995'ten sonra Türkiye'de neredeyse bir qanimet paylaşımı yaşanmaya başladı.. Diyelim ki enerji dağıtım ihalesi verilecek. Birini İhlas, birini Erol Aksoy'un Show TV'si, birini de bir başka medya kuruluşu alıyordu. Türkiye'de durum böyle garip bir hale gelmişti. Bizim gazetenin yöneticileri, o paylaşımın pay almamaktan rahatsızlardı. Habire, 'Patron şu işi yapalım, bu işi yapalım' diyorlardı. Ben epey direndim. 1995-97 yılları arasında ekonominin şekli değişti ve her medya kuruluşunun bir tane bankası oldu. Sabah'ın hükümetlerle parasal ilişkilere girme hikâyesi işte o dönemde başladı. Banka sahibi olduğunuz zaman ister istemez parasal ilişkileriniz oluyor ve özgürlüğünüz kalmıyor. Zaten bizde de gazetecilik öyle bitti.."

Aynı söyleşide gazeteciliğin şirketlerin çıkarlarına kurban edilmesiyle ilgili başka örnekler de veriyordu:

"Öbür gazeteler hep denge kollamak ve özen göstermek zorundalar. Bu, gazeteciliği bitiriyor. Mesela nükleer enerjiye ya da kömüre, ya da baz istasyonlarına yatırım yapılacak. Basında taraflar hemen belli oluyor. Gazetelerde bu konuda ne tür haberler çıkacağı önceden tahmin ediliyor. Sonra zaten görülüyor. Baz istasyonu kimine göre kanser yapıyor, kimine göre de çok iyi

bir şey oluyor.[...] gazetecilerde de maalesef patronun işinin lehinde yazmak gibi bir refleks oluştu.[...] Sonuçta, gazetecinin gazeteciliği, kendini frenlemeye başladığı anda bitiyor.”

Bir süre TMSF'nin elinde kaldıktan sonra Sabah-ATV'nin içinde bulunduğu medya grubu, 2001'de başlıca madencilik ve enerji sektöründe faaliyet gösteren Turgay Ciner'e satıldı. Fakat 2007 yılında, Bilgin ve Ciner arasında yapılan ve resmi kurumlarla paylaşılmamış "gizli bir anlaşmanın" varlığını öne süren hükümet, 2007'de Sabah'a tekrar el koydu.

Kısa bir süre sonra Sabah, başında Erdoğan'ın damadı Berat Albayrak'ın olduğu Çalık Holding'e ait olan Turkuvaz Medya Grubuna satıldı. Nisan 2008'de, tartışmalı bir biçimde iki devlet bankası olan Vakıfbank ve Halkbank Sabah'ın toplam 1.1 milyar dolarlık fiyatının 750 milyonunu Çalık'a kredi kullanarak karşıladı.

Grubun başına getirilen Berat Albayrak'ın kardeşi Serhat Albayrak tüm medya operasyonlarının başındaydı.

Gazetenin yeni patronu Ahmet Çalık ilk etapta temkinli bir çizgi tutturdu ve editöryal kararlara müdahale etmeme konusunda saygı gösterdi.

Temkinli olması için bir neden vardı: Sabah'ın satışı sırasında gazetenin oldukça iyi donanımlı ve gazeteyi ayakta tutmak için büyük bir gayretle çalışmış olan ve meslek ahlakları konusunda hassas oldukları bilinen çok iyi bir ekibi vardı. Haber merkezinde cinsiyet eşitliği, takım ruhu ve bağımsız bir okur temsilcisi çalıştırmak gibi özellikleri, bağımsız gazetecilik için bir kavga vermeye değer kılan unsurlardı.

Ancak 2009'da yeni genel yayın yönetmeninin atanmasının ardından, gazetede yavaş yavaş değişiklikler baş gösterdi.

Bağımsız duruşlu editörler ya gazeteden kovuldu, ya da pasif görevlere alındılar.

Gazetede yapılan her görev değişikliğinde AKP yanlısı çizgi açıkça belirginleşiyordu. Kadro, zaman geçtikçe Sabah'ta çalışmanın daha da zorlaştığını fark etti.

2012'nin yazına gelindiğinde Sabah artık iyi tanınan merkez-sol/liberal profilini, gazeteyi eleştirenlerin belirttiği gibi, AKP'nin önde gelen sesi konumuyla değiştirmişti.

Ancak gazetenin okur temsilcisiyle olan anlaşması, temsilciye özeleştiriye sürdürmesi ve okurların Pazartesi yayınlanan köşe yazılarında açıkça ortaya çıktığını düşündükleri hükümet yanlısı çizgi konusunda eleştirileri yöneltmesine olanak sağlıyordu.

Otosansür 2012'nin başında artık günlük rutin bir alışkanlık haline gelmiş olmasına rağmen, Okur Temsilcisi'nin köşesi bir istisna olarak kalmıştı. Ancak yeni yönetimin Okur Temsilcisi'nin haftalık köşesi aracılığıyla iletilen eleştirilere tahammül göstermeyeceği de açıktı.

Gazetede karar verici konumda olan kişiler tarafından görmezden gelinen köşe, bir süre sonra zamanında etkili olmuş bir kurumun kötüye giden sağlığı hakkında art arda yayınlanan doktor raporlarına dönüştü.

Büyük bir sağlıksızlık belirtisi de, gazete çalışanlarının sansür hakkındaki kızgınlıklarını ifade etme ve paylaşma amaçlı, Okur Temsilcisi'nin ofisine yaptıkları ürkek ziyaretlerin sayısındaki artışta olmuştu.

Sansüre son verme girişimleri sonuçsuz kaldı.

2013 yılının ilk aylarına gelindiğinde, siyasi iktidarın ve gazete patronunun iradesine boyun eğme süreci tamamlanmıştı.

Sabah'ın Ombudsman'ı olarak benim için sonun başlangıcı olan olay 6 Mayıs 2013'te, Gezi Parkı olaylarından iki hafta önce, yayınlanan bir haber oldu.

Gazetenin, AKP'nin Ankara yakınlarındaki çalıştayına değindiği ve manşetten verdiği bir haberde, parti tarafından ısmarlanan ve başbakana sunulan bir kamuoyu anketinin sonuçları aktarılıyordu. Sonuçlar ve veriler ombudsman açısından bağlayıcı değildi; önemli olan haberde adı anılan araştırma şirketi KONDA'nın "araştırma bizim, ama AKP bize bunu ısmarlamadı" şeklindeki itirazıydı. Aslında sıradan sayılacak bir düzeltmeydi bu.

Ancak, okurun yanıtılması nedeniyle ele alınması ve kayda geçmesi gerekiyordu.

Yazının basılmak üzere yazı işlerine gönderildiği pazar gününün geç baskı saatlerinde, hayli yoğun bir telefon trafiği yaşadım. Haberin yazarı, AKP'ye bakan muhabir, en erken baskıyı görmüş ve amirlerini 'devreye sokmuştu'.

O gecenin geç saatlerinde, ombudsman olarak yazının içeriğini değiştirmem için son derece anlamsız bir baskıya maruz kaldım ve her zaman olduğu gibi yazı içeriğine dış müdahale olamadı.

Ancak ertesi gün, bir başka üst düzey editör, kapımı çalıp bana gazetenin en üst makamından şu mesajı aktardı:

"Ombudsman Baydar artık bu gazeteye çıkmaktan, sürekli olarak vurmaktan vazgeçsin, veya gitsin başka gazetede yazsın."

Kapıma gelen elçiye sözleşmemde nasıl tarif ediliyorsa o şekilde devam edeceğimi söyledim. 2004 Kasım ayında, bağımsız konumunu hukuksal güvence altına alan özel sözleşmeyle başladığım okur temsilciliği serüveninde, o zamana dek yaşanan en ciddi sürtüşme eşiğiydi bu.

Ama bu mesaj, Türkiye'de medyanın tepetaklak gidişine koşut tüm iri göstergelerin ötesinde, ombudsman için de 'geriye sayma'nın artık başladığının işaret fişeğiydi.

İşimi yapmaya devam ettim. Erdoğan hükümetinden gelen ve yaşam tarzına müdahale gibi anlaşılan (kürtajı yasaklama girişimi, Emek sinemasının yıkılması, alkol tüketiminin kısıtlanmasına yönelik adımlar, konuşmalar sırasında şehirli gençliği aşağılamak, Taksim'de 1 Mayıs kutlamalarının yasaklanması ve Taksim meydanının ortasına bir AVM yapmayla ilgili ateşli tartışmaları gibi..) bir dizi açıklama ve adım sonrası 28 Mayıs'ta, büyük bir kültürel direnişe dönüşen Gezi Olayları patlak verdi.

Gazetenin haberciliğine yağan eleştirilerin hakaret ve küfürlü olanlarını her zamanki gibi ayıklayarak, o ay peş peşe üç Pazartesi yazısı bu konuya ayrıldı. Ve her yazı, gerginliği biraz daha arttırdı ve Ombudsman'ın daha da yalnızlaşmasına sebep oldu.

Bu yalnızlık, genellikle muhabirler tarafından bana ara sıra fısıldanan "İyi ki bu köşe var, kalan onurumuzu biraz olsun kurtarıyor" cümleleri dışında pek de bozulmadı..

Mayıs ve Haziran aylarında, Sabah Medya Grup Başkanı ve yayın koordinatörü ile iki ayrı özel görüşme yaptım. İlki benim talebim üzerine oldu; diğeri de yönetimin.

Görüşmelerde ombudsman olarak şunu vurguladım: En önemli mesele kaliteli gazetecilik ise, Sabah'ın yapması gereken, editöryal bağımsızlığa ve etik kaygıya özen göstermek; okurlara bol ve doğru, adil haber sunmaktır Bu gazete ombudsmanı sadece bunu denetler. Sabah kitle gazetesi ve 30 yıllık liberal bir kimliği var. Bu gazetenin Türk, Kürt, Alevi, dindar, laik, kentli, taşralı, genç, yaşlı çok çeşitli bir okur kitlesi var. Böyle bir gazete hiçbir zaman partizanlığı kaldırmaz, iktidar güdümünde

çarpıtılmış habercilik bu okura ters teper. Ben işim gereği şikâyetleri ve yorumlarımı sizlerle köşede paylaşmaya devam edeceğim. Köşe okurlara sizin sunacağınız açıklama, düzeltme ve gerekli özörlere de her zaman açık olacak. Eleştiri iyidir, çakmak veya vurmak diye algılanması, profesyonelliğe tekabül etmez.

23 Haziran Pazar günü, Gezi olayları ardından uluslararası medyanın Türk medyası tarafından komplocu ilan edilip şeytanlaştırılmasını eleştiren genel bir medya eleştirisine yer vermiştim. Ancak bu yazı Sabah editörü tarafından, yetkisi olmadığı halde (sözleşmemiz köşenin tümüyle bağımsız olduğunu açıkça belirtiyordu) reddedildi. Bu yetmiyormuş gibi editör kendi köşesinde ombudsmana suçlamalar yönelten bir yazı yazdı. Gazetenin kurumsal yapısına çok zarar veren bu adımdan sonra iki haftalığına izne çıktım. Bu arada, kendilerinden gelen talep üzerine, medya sahipliğinin editöryal bağımsızlık üzerindeki olumsuz etkilerini Türkiye örneği üzerinden küresel boyutta ele alan ve araştırmacı gazeteciliğin tümüyle eksik olmasıyla ilgili olan ve "Türkiye'deki haber merkezlerinin açık hava hapisanesi" gibi olduğu tanımını içeren bir yazımı The New York Times 19 Temmuz günü yayınladı. 21 Temmuz'da iki haftalık "iznimden" dönünce, okur temsilcisi olarak Sabah'a yeni bir yazı daha gönderdim. Bu yazıda gazete-okur, editör-ombudsman ilişkilerinin ne olması gerektiği, yetki alanları ve özdenetimin önemi üzerinde durulmakta, okura bir önceki yazıya uygulanan sansürün yanlışlığı anlatılmaktaydı. Bu yazı da gerekçe gösterilmeden reddedildi. İkinci sansürden iki gün sonra da, Sabah ombudsmanının işine, New York Times başta olmak üzere farklı mecralarda gazeteye <hakaret> ettiği gerekçesiyle son verildi.

Tarih 23 Temmuz'du, Türkiye'de Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından basın özgürlüğü günü olarak kutlanan 24 Temmuz'dan tam bir gün önce.

24 Temmuz, Türkiye'de resmi sansür mekanizmasının kaldırılmasının 105. yıldönümüne denk geliyordu.

İroni aşıkardı.

Birçok meslektaşımız için Gezi olayları ve medyanın burada sınıfta kalması karşısındaki tavırları gerçeğe bağlılık ve vicdan konusunda önemli bir test oldu. Bu olaylar sonrasında, mesleğin onuru için direnmenin öne çıktığı ve 250'den fazla gazetecinin işsiz kalmasıyla sonuçlanan bir süreç başladı.

Yazı işleri müdürleri, haber müdürleri, köşe yazarları, muhabirler ve kameramanlar.

Eleştiri veya ironi içeren bir tweet bile bazılarının işten atılmalarına yetmişti. Temmuz'dan başlayarak kovulan gazeteci sayısı geometrik olarak artmaya devam etti ve bir senenin sonunda yaklaşık 1000 kişiye ulaştı. Kovulanlar arasında genel yayın yönetmenlerinden, foto-muhabir ve hatta asistan muhabirlere kadar uzanan her türlü kademedeki gazeteci vardı.

TV8 haber faaliyetlerine son veriyor

19 Kasım 2013

Türkiye'de yayın yapan yaklaşık 20 rakip özel kanal arasından TV8, mesafeli yaklaşımıyla diğerlerinden oldukça farklı bir görünüm çiziyor, eleştirel içerik ve muhalif görüşlere de yer veriyordu, ta ki Gezi olayları patlayıncaya kadar.

Kanal sahibi Mehmet Nazif Günal'ın sahip olduğu bir inşaat şirketi, değeri 20 milyar Euro'nun üzerindeki üçüncü havalimanı ihalesini alan ortaklığın bir parçası olduğunda işler değişmeye başladı.

Kanalın Genel Yayın Yönetmeni Gürcan Çilesiz'di.

Çilesiz, TV8'in tüm haber faaliyetlerinin bir gecede nasıl kapatıldığını ve tüm çalışanların işten nasıl çıkarıldığını şöyle anlatıyor³⁴:

"Bir başbakan düşünün. Haberine öfkelenildiği gazetenin patronunu telefonda azarlayıp ağlatıyor. Gazete ve televizyonlara kendi adamlarını yerleştiriyor. Yetmiyor, genel yayın yönetmeni gibi davranıyor. Yurtdışı gezisindeyken bile televizyonların canlı yayınlarına müdahale ediyor, başlıkları değiştiriyor, yayınlara kimin çıkarılıp kimin çıkarılmayacağına karar veriyor. Gazetelere sipariş manşetler attırıyor. Onun yetişemediği yerde oğlu ya da danışmanları aynı misyonu üstleniyor.

Bütün bunlar medya sektörünün içinde olanların bildiği bir gerçektir. Milyonlar ise acı gerçeği 17 Aralık sürecinde ortaya saçılan telefon kayıtlarıyla öğrendi. Yine aynı kayıtlarla iktidarın yandaş medyayı finanse etmek için kamu ihalelerini nasıl pervasızca kullandığı da belgelendi. Bizzat Erdoğan'ın talimatıyla mali durumu zorda olan iktidara yakın bir yayın grubunu kurtarmak için salma çıkarılmıştı. Oluşturulan havuza devletten ihale alan patronaların 630 milyon dolar nakit para akıttıklarına tanık olduk hep birlikte.

"Havuz medyası' için para koyan patronlardan dördü İstanbul'da üçüncü havalimanı ihalesini alan konsorsiyumun ortakları. Beş ortaktan sadece birinin,

MNG Grubu'nun patronu Mehmet Nazif Günal'ın adı yok listede. Çünkü MNG Grubu'na farklı bir fatura kesilmişti. Grup, havalimanı ihalesinin komisyonunu sahibi bulunduğu TV8'in bir türlü "teslim olmayan" haber merkezini kapatarak ve kanalı piyasa değerinin neredeyse yarı fiyatına elinden çıkararak ödeyecekti. Muhafif basına tahammül edemeyen iktidar, istediği patronlara medya grubu aldırıyor, istediğine sattırıyordu. Sonuçta kazanan hep iktidar oluyor, bağımsız gazetecilik, dolayısıyla Türkiye kaybediyordu."

"İzleyici [TV8'i] takdir ediyordu. Ama patron aynı düşüncede değildi. Patron, Haber Merkezi'nin duruşundan uzun süredir rahatsızdı. Havalimanı ihalesinin hemen ertesinde başlayan Gezi Sürecinde TV8 Haber Merkezi'nin koyduğu tavırla o rahatsızlık iyice su yüzüne çıktı. Üstelik TV8, Gezi haberleri yüzünden sık sık iktidarın hışmına uğruyordu. Oysa patron tam da yıllar sonra ilk kez büyük bir kamu ihalesine ortak olmuşken, iktidarla ilişkisi bozulsun istemiyordu. Haberlere bizzat otosansür uygulamayı denedi. Ama TV8'in editöryal kadrosu son ana kadar gazetecilik etiğinden ödün vermedi. Patron Haber Merkezi'nin çizmeyi aştığını düşünüyordu. Satış kararıyla eline hepsinden kurtulma fırsatı çıkmıştı. Bağımsız gazetecilik yapma çabasının bedelini çalışanlarına ve haberi TV8'den izleyenlere ağır bir şekilde ödetti. Haber Merkezi'nde görevli yaklaşık 50 kişi 19 Kasım 2013'te topluca kapının önüne konuldu. Kanalda son ana haber bülteni yayınlandığı sırada hepsi işsizdi. Sadece Haber Merkezi çalışanları değildi işsizler ordusuna katılan. Diğer birimlerdeki personelle birlikte kanalda yaklaşık 150 emekçi yasal hakları tam olarak ödenmeden işten çıkarıldı."

Yolsuzluk soruşturmalarını yazanların tasfiyesi başlıyor

Aralık 2013

Çalışma koşulları hiç olmadığı kadar zor bir hale gelmişken, Türk medyası “tehlikeli yaşama yılının” sonuna geldiğinde, mesleki işlevini yerine getirip getirmeyeceği konusunda bir büyük sınavla daha karşılaştı.

17 Aralık sabahı Türkiye, polislin milyonlarca dolarlık bir yolsuzluk ve rüşvet soruşturması kapsamında bazı bakan, bürokrat ve iş adamlarının evlerine baskın yapmasıyla sarsıldı.

Soruşturmanın merkezinde, İran’a uygulanan ticari ambargonun delindiğine dair şüphe ve kanıtlar yer alıyordu.

Bir hafta sonra, aynı soruşturmanın ikinci bir dalgası geldi.

Bu kez suçlamaların odağında El Kaide ile bağlantılı olan başka bir iş adamı yer alıyordu. Yolsuzluk soruşturması aynı zamanda Sabah-ATV’nin de içinde bulunduğu medya grubunun satışı sırasında hükümete yakın işadamlarının, eğer doğruysa, oldukça “mafyavari” bir yöntem olarak, finansal bir “havuz” oluşturduğu iddiasını da içeriyordu.

Hükümetin soruşturmaya yanıtı sert oldu. Çok geçmeden, 25 Aralık adı verilen ve aslında gerçekleşmeyen (ve Erdoğan’ın oğlunu hedef alan) baskın ve ilgili soruşturma ile ilgili bir yayın yasağı getirildi.

Yargı, gözle görülür bir kargaşa içindeydi. Savcılarının ve polislin üzerinde kontrolü “geri almak” için bazı keskin adımlar atılmıştı.

Soruşturmaya konu olan malzemenin bir kısmı kamuya açıldı, bir kısmı internet ve basına sızdırıldı. Malzemenin içeriği çok güçlüydü: Türk halkının Gezi olayları sırasında gördüğü gerçeği tümüyle ifşa ediyordu. Patron medyası “üç maymunu” oynayarak daha da büyük bir sessizliğe gömüldü. Hazırlıksız yakalanmış ve olası sonuçlardan çekinen ana TV kanalları, tekrar kendilerini sansürlemekle meşgulüder.

Ana muhalefet partisi lideri Kemal Kılıçdaroğlu yolsuzluk soruşturmasıyla sızmış olan ses kayıtlarını (haber değeri taşıdığı tartışmasız bir şekilde ortadayken) Meclis’te dinlettiğinde bile bu görüntüleri yayınlamadılar.

Türkiye’de anaakım gazeteciliğin sınıfta kaldığını gösteren başka bir çarpıcı olay, yolsuzlukla suçlanan bakanlardan biri olan Erdoğan Bayraktar’ın NTV’ye canlı yayında bağlanıp istifa ettiğini söyleyip “her şeyi biliyordu” dediği Erdoğan’ı da istifaya çağırdığı andı.

NTV Haber Merkezi haber değeri anlamında ortaya çıkan fırsatın büyüklüğü karşısında o kadar büyük şoka uğraşmıştı ki, bu konuya bir daha asla dönmediler bile.

2013 yılının sonuna gelindiğinde korku, patron medyasının DNA’sına derinlemesine nüfuz etmiş durumdaydı. Ancak mesleki direniş, her fırsat bulduğunda tekrar ortaya çıktı. Köşe yazarları ve muhabirler, iki yolsuzluk soruşturmasındaki suçlamaların vahametinin farkında olarak, bu konuda haber yapmayı sürdürdüler.

Tabii ki bunun bedelini de ödediler.

Kovulmalar devam ediyor

2014 Baharı

Hükümet yanlısı Yeni Şafak gazetesinde düzenli olarak köşe yazar Murat Aksoy da, yolsuzluk soruşturmasının hükümet tarafından ele alınış biçimiyle ilgili eleştiride bulunduktan sonra, kovulanlar kervanına katılacaktı.³⁵

“.. [Gezi öncesinde] AK Parti'nin siyasal tercihlerini özgür biçimde eleştirdim. [...] Doğum biçiminden alkol tüketimine kadar yapılan düzenlemelerin topluma empoze edilmeye çalışıldığını yazdım. Bu konuda da köşe yazılarıma herhangi bir sansür uygulanmadı. Gazete ile aramdaki ilk düşünsel kopuş Gezi ile seviye yükseltti. Gezi süreci, gazetenin genel çizgisi ile kişisel bakışım arasındaki yol ayrımının artık kaçınılmaz olduğu bir dönem oldu”

Tam olarak kopma süreci ise iki bakanın istifa ettiği ve Erdoğan'ın kabinede 10 bakanı değiştirerek büyük bir değişikliğe gittiği 25 Aralık operasyonu ile geldi.

“25 Aralık akşamı CNN Türk'te 5N 1K programına katılmışım. Programda, 17 Aralık ile ilgili görüşlerimi dile getirdim. Ayrıca biri doğrudan başbakanı istifaya çağırarak görevinden ayrılmış olan iki bakan, ikinci dalga operasyonun polis savcılarını dinlememesi sonucu yapılamamasının bir devlet krizi olduğunu ve bu krizin aşılmasında erken seçimin çözüm olabileceğini ifade ettim.

Program sırasında ve sonrasında özellikle sosyal medyada yazılanlardan anladım ki, programda söylediklerim gazete yönetimi ve çevresini çok

rahatsız etmişti. Nitekim gazeteden bir yetkili Twitter'dan yazdığı mesajında: “bari adının altına Yeni Şafak yazdırmıydın” dedi. Daha ilginç olanı yazar ve televizyon yorumcusu olmadan önce tanıdığım, ancak son 6 yıldır hiç görüşmediğim bir Sabah gazetesi yazarı beni arayarak, ‘programı bir AK Partili büyüğü ile seyrettiğini, benim demokratlığımdan kuşku duymadığını ama programda söylediklerimin de yanlış olduğunu’ bana açık biçimde ifade etti.

Kendisine bunları daha önce de yazdığımı ve vicdanımın rahat olduğunu ifade ettim. [...] 26 Aralık'ta gazeteye gittim. Yazımı yazdım ve teslim ettim. Yazı İşleri Müdürü arayarak yazımın kullanılmayacağını söyledi. Nedeninin de katıldığım TV programı olduğunu ifade etti. Daha sonra 13 Ocak'ta resmi olarak iş akdim feshedildi. [...] Kısaca ifade etmeye çalıştığım gibi, gazete içerisinde farklı seslere tahammül yoktu.”

Aralık sonunda artan baskıyı hisseden gazetecilerden biri de Sabah gazetesinde yazar Nazlı Ilıcak'tı³⁶:

“Özellikle, 2011 seçimlerinden sonra ‘Uсталık’ döneminde, siyasi iktidarın sıkça tekrarlanan yanlışlarına şahit oldum. Bunları Sabah gazetesindeki sütunumda eleştirdim. Bu süreçte Gezi olaylarına dönüm noktası olarak bakabiliriz. Gazete yöneticilerinden sürekli uyarı alıyordum. Ama dananın kuyruğu 17 Aralık 2013'te koptu. İlk gün, Recep Tayyip Erdoğan'ın yolsuzluğun bir parçası olamayacağını düşündüm.

Dört bakanın isimlerini duyduğumda, Erdoğan yargı bağımsızlığından bahsedip bakanların nasıl da hesap verdiğini gösterecek dedim.

Ama bir gün sonra, Başbakan 'paralel devlet bize tuzak kurdu' dedi. Tabii ki o zaman bir şeyler sakladığını anladım. Bunu eleştiren bir yazı yazdım, ama gazete buna yer vermedi. Daha sonra gazetenin yönetim kurulundan artık orada çalışmadığıma dair bir telefon aldım. Gazetenin CEO'su Tayyip Erdoğan'ın damadı Berat Albayrak'ın ağabeyi idi."

Medyada "paralel" cadı avı

30 Mart 2014

Erdoğan, Gezi'yi kendine karşı büyük bir kalkışma olarak görmüşse de, 2014 Ocak ortasına gelindiğinde yeni düşmanı tarif etmek için artık "Paralel Devlet" terimi kullanılıyordu. Art arda gelen iki yolsuzluk soruşturması Erdoğan için hükümete ve kendisine karşı yeni bir "darbe girişimini" ifade ediyordu.

Bu defa suçlu, Pennsylvania'da kendi başlattığı bir sürgünde yaşayan Fethullah Gülen'di. Cemaat, AKP'nin iktidarda olduğu dönemin çoğunluğunda AKP'nin yanındaydı ama Kürtler, Aleviler ve bölgesel dış politika gibi konulardaki parti politikalarında görüşlerinin dikkate alınmadığını düşünmeye başladıklarında gözden düştüler.

Çatlağın ilk habercisi, Mavi Marmara olayıydı. Gülen, Erdoğan'ın açıkça desteklediği İHH'yı şiddete sebebiyet vermekle suçlamıştı. Aralarındaki bağlantının daha derinliklerinde ise cemaatin siyasi İslamcılık olarak gördüğü politikalara karşı olan tepkisi yatıyordu. Ancak bazı gözlemcilere göre ayrı düşmelerinin sebebinde yatan gerçek neden bir iktidar mücadelesiydi.

Gezi protestoları Erdoğan'a başarılı bir şekilde patron medyasını korkutma fırsatını verdi. Bu kez kızgınlığının hedefi, Gülen Cemaati'yle bağlantılı olan Zaman ve İpek

Medya Grupları oldu. Çünkü farklı haberler yapan ve yolsuzluk soruşturması sırasında sızdırılan verileri yayınlayanlar onlardı.

Çok kısa bir süre sonra, Taraf gazetesi, laik Cumhuriyet ve AKP karşıtı Sözcü ve solda yer alan Birgün, Evrensel ve Sol gibi gazeteler de onlara katıldı.

Televizyonda büyük bir boşluk hüküm sürmekteydi, ama habere ulaşmak isteyen halkın hâlâ tek tük yayınları takip etme imkânı vardı.

Artık, yolsuzluk soruşturmalarının arkasındaki suçlu Erdoğan tarafından ilan edilmişken, anaakım ve hükümet yanlısı medyada Cemaatle bağlantısı bulunduğu şüphelenilen gazeteciler kendilerini gittikçe yaygınlaşan bir "cadı avının" hedefinde buldular.

Bunlar arasında en çarpıcı örnek Sabah'ın Roma temsilcisi ve Türk basınında önde gelen uluslararası muhabirlerden biri olan Yasemin Taşkın'ın, eşi Marco Ansaldo'nun İtalyan La Repubblica için Fethullah Gülen'le yaptığı söyleşi sonrası Sabah'tan kovulması oldu.

Taşkın bana şunları anlattı:

"Aralık ayındaki soruşturmalarla Erdoğan ve Gülen arasındaki çatışma net bir şekilde gün yüzüne çıkmıştı. Mart 2014'teki yerel seçimler yaklaşırken, eşim bana Gülen'le röportaj yapmak istediğini söyledi. Tabii ki bana ya da kariyerime bir zarar geleceğini asla düşünmemişti. Normalde, kimsenin böyle bir beklentisi olamazdı. Röportajı yaptım ve 28 Mart'ta, yani seçimlerden sadece iki gün önce, yayınlandı."

"Öğlen saatleri geldiğinde La Repubblica'daki röportaj Türkiye'deki en sıcak internet

haberlerinden biri olmuştur. Ebetteki eşim ve meslektaşım Marco Ansaldo'nun adı geçiyordu. Aynı gün öğlen, Sabah'ın dış haberler editöründen bir e-posta aldım. Biraz utanç ve huzursuz bir şekilde gazetenin editöryal kurulunun 'iş ilişkimize' son verme kararı aldığını söyledi. Mesajda bana kendisinin bu kararın arkasında ne olduğunu bilmediğini ve kendisine nedenin ne olduğunu söylemediğini özel olarak belirtme gereği duymuştu. Ama ona her kim telefon ettiyse, eşimin Gülen'le yaptığı röportajın neden olduğundan bahsetmişti. Söyle demişlerdi: 'Mark o röportajı yapmasaydı daha iyi olurdu.' Daha sonra insan kaynakları departmanı ile konuştuğumda bana, hakkımda verilen karardan haberleri olmadığını, kararı İnternet'ten öğrendiklerini söylediler."

Yaşadıkları Taşkın için trajikomik bir 'dejavu', tarihin bir cilvesiydi aslında. Daha önce de benzer davranışlara maruz kalmış olması, Türk basın ortamının ne kadar tahammülsüz ve profesyonellikten uzak olduğunun göstergesiydi:

"Bundan yaklaşık 15 yıl önceydi. Ben Anadolu Ajansı'nda Roma muhabiri olarak görev yapıyordum. PKK lideri Abdullah Öcalan Suriye'yi terk etmek zorunda bırakıldığında Roma'ya gelmişti. Ben ve eşim bir anda ülkeleri birbiriyle soğuk savaş halinde olan iki farklı yayın organında çalışır hale gelmiştik. Marco o zaman Türk medyası tarafından PKK lehine önyargılı davranmakla suçlanmıştı. Buna örnek olarak da Öcalan'dan bahsederken bebek katili ifadesini kullanmaması öne sürülüyordu. Sonuç olarak ajans bana Doğu Anadolu'da uzak bir kasabaya 'tayin' edildiğimi bildirdi. Tazminat ödememek için bilerek yapılmış bir teklifti, beni kovmak istedikleri anlamına geliyordu. Oraya taşınmayı kabul etmedim ve Roma'da bir yıldan fazla işsiz kaldım."

Freedom House, Türkiye'yi "özgür olmayan" ülkeler arasına alıyor

12 Mayıs 2014

Türk medyasında işten çıkarılmalar artık zorunlu bir ihraca dönüşmeye başladıkça ve medya patronlarının bir gazeteci dostumun "kuzuların sessizliği" olarak bahsettiği sessizliği derinleştikçe küresel gazetecilik örgütlerinin Türkiye'ye gösterdiği ilgi hiç olmadığı kadar yüksek hale gelmişti.

Uluslararası örgütlerce Türkiye'de medyanın durumu üzerine hazırlanan raporların sayısı artmış, hem de geleneksel basın ve İnternet basınıyla ilgili olarak yapılan gözlemin kapsamı genişlemişti. Türkiye üzerine hazırlanan uluslararası raporlardan Erdoğan'ı en çok kızdıranı, Freedom House kuruluşunun Türkiye'nin basın özgürlüğü notunu "kısmen özgür" sınıfından "özgür olmayan" ülkeler kategorisine indirmesiydi.³⁷

Kısa bir süre sonra Freedom House, hükümet tarafından şeytanlaştırılmaya başlandı ve yandaş medya tarafından bir nefret kampanyasına maruz kaldı. Hükümet yanlısı gazeteciler kuruluşun ve küresel olarak hazırladığı özgürlük listelerinin bir Yahudi komplosu olduğunu yazıyor, buna kanıt olarak da kuruluşun başındaki David Kramer'a işaret ediyorlardı.

Türkiye'deki bu akıl tutulması zirve yaptığında Washington'dan son derece hükümet yanlısı olan Akşam için yazılar yazan Gönül Tol, ilginç bir test yapmaya karar verdi.

Köşesinde, Freedom House raporunun eleştirilebilecek yanları olduğunu belirtti. Ancak, Tol, bu noktaları sıraladıktan sonra, kuruluşa karşı başlatılan nefret kampanyasına değinip, kurum yöneticisinin Yahudi olması gibi bir konunun gündeme getirilmesinin kabul edilemez

olduğunu yazdı.

Tol'un yazısına göre, raporu eleştirenlerin kurumun başındaki kişinin doğuştan gelen bir özelliğine odaklanması, her şeyi kimlikler aracılığıyla çözülemeye dayalı Türkiye siyasi kültürünün problemlerini ortaya koyuyordu³⁸.

Yazısını, "Dilerseniz raporu test edelim. Eğer bu yazı editöre takılmadan, olduğu gibi yayınlanırsa Türkiye'de basın özgürlüğü Freedom House'un rapor ettiği kadar biraz daha iyi olabilir." diye sonlandırdı.

Akşam gazetesi yazıyı yayınlamayı reddetti.

Editör Murat Kelkitlioğlu "Gazete test yapılacak yer değil" argümanına sığındı.

Birkaç gün sonra Tol istifasını vermek zorunda kaldı.

Baskıya karşı mücadelenin tarihi

Bu bölüm, Türkiyeli gazetecilerin onlarca yıldır var olan baskıcı rejimlere karşı yürüttüğü mücadeleyi kısaca özetlemektedir. Editöryal bağımsızlığın ana unsurlarından olan gazetecilik birliklerine üyelik hakkının ve kolektif hakların, medya patronları ve siyasi iktidarın ortaklığıyla nasıl gaddarca kısıtlandığını anlatmaktadır. Bu bölümde aynı zamanda "içeriden" bir dizi anlatı da bulunmaktadır. Gittikçe artan baskı karşısında Türkiyeli gazetecilerin şimdiki ortamı, çalışma koşulları ve bu kapandan bir kurtuluş olup olmadığına dair gözlemleri yer almaktadır.

"Gazeteyi parti komiserleri yönetiyordu"
Tuğçe Tatari, (İşten çıkarılan bir gazeteci)

1860 yılından beri Türkiye'de gazetecilik, baskı ve sansüre karşı verilen sürekli bir mücadeleyle tanımlanmıştır.

Türkiye'de basının 180 yıllık tarihi döneminde, Batı düşüncesinden ilham alarak despotluğa karşı çıkan Osmanlı ve Cumhuriyet aydınlarınca şekillenmiş ve güçlü denebilecek bir basın özgürlüğü mirası ortaya çıkmıştır.

Bağımsız, özgür ve çoksesli bir basın için yürütülen mücadele, dönem dönem kısa süreli olarak başarılı olmuştur. 1908 - 1913 yılları arasındaki dönem ve I. Dünya Savaşı sonundan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar geçen dönem, bu anlamda öne çıkmaktadır.

Ancak 1923'te Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte sansür ve tabular genellikle hâkim olmuş, basın özgürlüğü ise bir istisna olarak kalmıştır. Freedom House tarafından 2014 Şubat'ında yayınlanan bir rapora göre: ³⁹

“Yaklaşık elli yıllık (1960,1971 ve 1980 yıllarına yaşanan darbelerle iyice ortaya çıkan) askeri ‘vesayet’ döneminde Türk ordusu ve bürokrasideki yandaşları etnik kimlik, din ve tarih konularında tartışmaları laik milliyetçiliğin dar kalıplarına hapseden kırmızı çizgiler oluşturdular. 1997 yılında, önde gelen medya kuruluşları, ordunun İslamcı Refah Partisi’nin altını oyma çabalarına destek verdiler. Bu girişim seçimle gelmiş bu hükümetin ‘post modern darbe’ olarak adlandırılacak şekilde düşmesiyle sonuçlandı.”

Türk basınında özgürlük yanlısı mirasa sahip çıkan çekirdek kadronun küçük ama düştüğünde hızla ayağa kalkabilen bir topluluk olduğu da bu süreçte ortaya çıktı.

Devlet, ordu ve hükümetten gelen baskı ve sansüre rağmen eleştirel, muhalif ve korkusuz gazeteciler bugüne kadar hep oldu.

Önceki yıllarda Hürriyet ve Milliyet’ten oluşan, 1980’lerde Sabah’ın da katıldığı bir ‘merkez saha’ oluşmuştu. 1980’lerin sonuna kadar basına, Karacan, Simavi, Demirkent, Bilgin vb. gibi, aynı zamanda yayıncı olarak faaliyet gösteren aileler hâkimdi.

Turgut Özal’ın ANAP’ı döneminde hayata geçen yeni liberal ekonomik politikalar sonucu, medyada deprem etkisi yaratan değişiklikler oldu. Pazardaki ailelerin yerini, (ailesel yanı hâlâ kuvvetli olan) ve hükümetle olan iyi ilişkilerinin büyük yararını gören kurumsal holding şirketleri aldı.

Bu gelişme tüm oyunu değiştirdi. 1980 öncesinde medya, askeri vesayet altında devlete yakın ve kırmızı çizgiler içinde davranıyordu, ama paranın çekiciliği ve açgözlülük bu denklemin dışındaydı. Medya sahipliği koşullarındaki değişim, kamu yararından şirket çıkarlarına yönelen yeni iş yönetimi şekillerinin biçimlenmesine sebep oldu. Üst düzey medya yöneticilerinin astronomik maaşları vardı ve işe alımlarda kişisel yeteneklerin aranmasından vazgeçilmişti.

Haber merkezlerindeki devamlılık ve tutarlılık, üst düzey editörlerin, kısa sürede editöryal kararlara karışma alışkanlığını edinen patronlarına gösterdiği bağlılıkla ölçülür hale geldi. Medyanın merkez sahasında egemen olan yeni işadamları sınıfı, Ankara’daki siyasi ve bürokratik seçkinlerle ilişkilerinin bozulması söz konusu olduğu her zaman, agresif bir şekilde otosansürü teşvik etmeye, hatta zorunlu olarak uygulamaya başladı. Bugün otosansür Türkiye’deki haber merkezleri kültürünün güçlü bir yanıysa, bunun baş sorumluları şüphesiz olarak açgözlülük ve güce tapmalarıyla kayıtsız ve acımasız bir şekilde çıkarlarına en uygun modeli geliştirmiş olan bu ailelerdir. 2014’e gelindiğinde veba gibi yayılan bu model birçok Türk gazetecisinin “boğulma” olarak tabir ettiği bir hal almıştı. Türk basın camiasında “yolun sonuna geldiği”, “dibe vurulduğu” ve “tümüyle felç olunduğu” hissiyatı gittikçe artmakta.

Bu tür bir his Türk basınında daha önce hiç yaşanmamıştı. 15,000 profesyonel istihdam eden Türk basının hikâyesinde, 2007 yılı sonrası en dramatik ve yıkıcı bölüm oldu.

Genellikle keyfi bir temelde gerçekleşen ve ardı ardına gelen, siyasi endişelerden kaynaklandığı açık olan ve sayıca sürekli artan kovulmalar, bir cezalandırma şekli olarak yasal soruşturma ve hapis cezasının önüne geçti. Bu yöntem gittikçe gazeteciliğin kamu adına eleştirel ve sorgulayıcı olarak oynadığı rolü bitirme anlamında çok kullanışlı bir araç haline geldiği için, kovulmalar, cezai soruşturma ya da tehditlerden daha çok başvurulan bir yöntem oldu.

Özel medya kuruluşlarının sahiplerine siyasi baskı uygulayan devlet, hükümet ve rejimler, kendilerine yöneltilen suçlama ve eleştirilerden, serbest pazarda işverenlerin istedikleri gibi işe alma ve kovma hakkı olduğunu söyleyerek kurnaz bir şekilde sıyrılmaktadır.

En son BIA Medya Gözlem Raporu'na göre, Türkiye'de 2013 Temmuz ve 2014 Haziran döneminde 384 gazeteci ya işten kovuldu ya da istifaya zorlandı.

AB desteğiyle hazırlanan Press For Freedom raporunda, 2014'ün yalnızca ilk altı ayında 980 gazetecinin işini kaybettiğini iddia ediyordu.

Yakın zamanda CHP tarafından oluşturulan bir liste ise AKP iktidarında geçtiğimiz 12 yılda "kovulan" toplam gazeteci sayısının 1863 olduğunu iddia ediyor.

Bütün bu listelerin dikkatle incelenmesi sektörde bir tasfiye operasyonu olduğunu gösteriyor. İşini kaybedenler ve gazetecilik mesleğini bırakıp başka mesleklere geçen ya da erken emekliliğe ayrılanların çoğu gazeteciliği ideoloji, partizanlık ya da aktivizm olarak değil bir kamu hizmeti olarak algılayan kişilerden oluşuyordu.

Buradaki eğilim demokratik bir toplumun oluşması ve istikrarı için yaşamsal önemde olan bu temel mesleğin son zamanlarını yaşadığı, siyasi baskı ve tahammülsüzlük altında yıkılmak üzere olduğu, insan kaynağının yok olmak üzere olduğu, genetiğinin bozulduğu konusunda şüpheye yer bırakmıyor.

Basın Konseyi, 2014 yılında gazetecilerin çalışma koşulları hakkında hazırladığı bir raporda şu tespitte bulunuyordu:⁴⁰

"Türkiye'de genel işsizlik oranı %8 olarak açıklanırken, basında işsizlik oranı %20'lere dayanmıştır. Gazete ve televizyonlar, muhalif ya da yandaş medya olarak ayrışırken, sadece iktidardan direktif almadıkları için, muhalif sayılan yayın kuruluşlarına yönelik ekonomik baskılar taşınamayacak boyutlarda artmıştır. Kimi gazeteler bu durumda personel azaltarak küçülme yoluna giderken,

kimileri de kendi medya grupları içindeki yayınları birleştirerek, ekonomik baskılara karşı direnme yoluna gitmişlerdir. Ancak süreç içinde ekonomik sıkıntılarını bahane ederek, çalışan sayısını azaltmak için bu yola başvuran kuruluşlar da ortaya çıkmıştır"

TGS Başkanı Uğur Güç

"Bunu geçmişte de yaşadık, ancak Gezi olaylarından sonra durum çok daha kötü hale geldi. Bunun arkasındaki temel amaç tüm gazetecileri kontrol altına alıp hükümetin basını kontrol etmesini sağlamak. Daha önce hiç bu kadar açık seçik yapılmamıştı. 1990'ların başında bazı medya patronları yayın politikalarını bile buna göre değiştirirlerdi. Ama basın o zaman bile bugün olduğu türden bir baskı yaşamamıştı. Geldiğimiz noktada, başbakan ya ne istediğini iletiyor ya da kendisi bizzat arayıp birilerini kovduruyor. Yalnızca bu da değil, işten atılan gazeteci fişleniyor ve başka yerde de iş bulamıyor.Yoğun sömürü koşulları altında ezilen, sendikal örgütlenmeden korkan, gelecekleri patronun ve iktidar temsilcilerinin iki dudağının arasında olan gazetecilerin bu durumu, Türkiye'de medya özgürlüğü önündeki en büyük engel".⁴¹

Üç gazeteci sendikası olan biri olan DİSK-Basın İş'e göre 2009 yılında sendika üyeliği %21.8'den, bu sene itibariyle yalnızca %4.7'e düştü.

Türk-İş'in verdiği rakamlara göre:⁴²

"Sadece gazetecilere bakıldığında kayıtlı gazeteci sayısı yaklaşık 15.630 kişidir. Ve bunlardan sadece yaklaşık 2,200 gazeteci sendikalarda örgütlüdür."

Disk-Basın-İş geçtiğimiz 12 yılda AKP altında basın çalışanlarının medyadan çekilmesi sürecini şöyle özetliyor⁴³:

“AKP'nin 12 yıllık iktidarı boyunca basın yayın işkolunda önemli değişiklikler ve hak gaspları yaşandı. AKP iktidarı medyayı kendi tekeline alırken, basın yayın işkolundaki emekçiler de giderek güvencesiz hale getirildi. Gazete emekçileri AKP baskısını doğrudan tutuklamalar, sansür, otosansür ve işten çıkarmalar şeklinde ağır bir şekilde yaşadı.”

“AKP'nin basın yayın işkolundaki temel hamleleri Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı olması ve genel seçimleri yüzde 47 gibi bir oy oranıyla kazanmasının ardından başladı. RTÜK'ün ve TRT'nin AKP'lilerce ele geçirilmeye başlanmasının ardından AKP karşıtı yayın yapan kuruluşlar kapatıldı, editörleri ve yazı işleri müdürleri hapse atıldı, şirketlere para cezaları kesildi. AKP iktidarı, Türkiye'deki medya yapısını da lehine çevirmesini bildi. Sadece medya alanına özgün bir şirketin olmaması, medya patronlarının enerji, turizm, inşaat gibi sektörlerde de yatırımlarının bulunması AKP'nin elini kolaylaştırdı. Medya dışındaki alanlarda ihale alamama tehlikesi, büyük gibi gözükken medya patronlarının elini kolunu bağladı.”

Gazeteciler meslek ahvalini anlatıyor

Basındaki “boğulma hissi” birçok gazetecinin kendileri üzerine düşünmesine yol açtı. Gezi olaylarının ardından biraz itiraf daha çok da öz eleştiri içeren bazı kitaplar yayınlandı. Gene de çıkan kitap sayısının azlığı ve halen medyada anahtar pozisyonlarda bulunanların sessizliği mafyanın onur kodu olan ve sırları mezara kadar saklamak olarak tanımlanan “omerta kültürü” gibi bir kültürün hakim olduğunu gösteriyor.

Sektörde hakim olan umutsuzluk eskisine oranla çok daha sistemik bir hal almış baskıdan kaynaklanıyor. Eskiden, medya patronları çalışanların kovulmasını ya

gönüllü işbirliğiyle veya üst düzey editörlerin onayıyla gerçekleştirdi. Bu üst düzey editörler bir anlamda kapıyı tutma rolünü üstlenmişlerdi, yalnızca “patrona” olan bağlılıkları için para alır, “istenmeyen” içeriğe sansür uygulama görevini görür ve gazeteciliğin temel değerlerini korumaya çalışarak “problem çıkaracak” editöryal ekiplerin işe alınmasını engellerlerdi.

Son iki yıldır, Hürriyet, Radikal, Milliyet ve Habertürk gibi gazetelerde işten çıkarmaların yeni bir düzeye eriştiği görülüyor. Şimdi medya kurumlarında hakim olan daha agresif ve daha “yukarıdan aşağıya şekillenen” bir kovma düzeni.

Medyanın siyasi iktidara tümüyle biat etme projesini sürükleyen şey, tek bir adamın, Erdoğan'ın “demir iradesi.” Modern Türkiye tarihinde gücün (1950'lerin sonundaki kısa dönem saymazsak) tek bir partide (ve son zamanlarda tek bir kişide) bu kadar yoğunlaştığı bir dönem hiç olmamıştı. AKP'nin artık 12. yılına girmiş olan iktidarını farklı kılansa, Cumhuriyet'in 91 yıllık tarihinde ilk defa üç unsuru iktidarın ana ayakları olarak bir araya getiriyor olması. Bunlar: devamlılık arz eden seçmen çoğunluğunun desteği, politikada dinin kullanılması ve devlet kurumları üzerinde ileri denetim kurulmuş olması.

Bunun sonucu olarak temel değerleri bağımsızlık üzerine kurulu olan üç sektör: medya, yargı ve akademinin de - tam da bu sırayla - kontrol altına alındığını görüyoruz.

Burada ortak olarak paylaşılan endişe, Türkiye'de Dördüncü Kuvvet'in çökmesi halinde ülkenin demokratikleşme sürecine dönmesi için en az on yıl, belki yirmi yıl, gerekeceği.

NTV'nin eski dış haberler editörü Mustafa Alp Dağıstanlı, “30 yıllık kariyerimde hiç bu kadar kötü bir dönem yaşadığımı hatırlamıyorum” diyordu:

“Bugünle karşılaştırılabilecek sadece iki dönem var: Biri 1876-1908 arası Sultan Abdülhamit dönemi yaşanan İstibdat Devri; diğeriye 1923-1946 arası Cumhuriyet’in kuruluşunsa sonraki tek-parti dönemi. Ama takdir edersiniz ki bu iki dönemin demokrasiyle uzaktan yakından alakası yoktu. O dönemdeki liderler de zaten böyle bir iddia da bulunmuyordu. Birçok kişi 1950-1960 yılları arasında Demokrat Parti (DP) iktidarını hatırlayabilir. Bu dönem çoğulculuğun başlangıcına denk geliyordu, ama şimdi yaşadığımızdan daha kötü değildi.

Evet, DP de basın üzerinde denetim kurmuştu ve bazı basın organlarını kendi iktidarına bağlamıştı. En deneyimli gazeteciler bile hapis yatmıştı. Evet, sansür yoğun bir şekilde uygulanıyordu ve ara sıra gazetelerin haber yayınlamadığı oluyordu, ama sansür yediklerinde, en azından örneğin boş sayfa basarak, baskı altında olduklarını gösterebiliyorlardı. Şimdiki AKP iktidarı altında bu bile yasak, hiç kimse kamuya açıkça sansür olduğunu söyleme cesaretini gösteremiyor. AKP kendisine bağlı işadamları çevresinde bir medya-sermayesi yarattı. Bunu devlet bankalarından ucuz krediler sağlayarak, ‘havuzlar’ oluşturarak yaptı. Şu an gazete ve televizyonların yaklaşık üçte ikisini elinde tutuyor. Bunlar artık AKP ve ideolojisinin gönüllü destekçilerini oluşturuyor...

Durumun ne kadar vahim olduğunun bir örneği de yabancı meslektaşlarımızın yaptığı bir gözlemlerde görülebilir: Türkiyeli gazeteciler siyasi baskıdan bahsederken isim vermekten kaçınıyor. Bence bu başlı başına durumu açıklayıcı nitelikte.”

Medya sahipliğinin yoğunlaşması yönündeki siyasi girişimlere karşı duruşu nedeniyle kovuluncaya kadar Milliyet’in genel yayın yönetmenliğini yapmış olan Umur Talu da, Mustafa Dağıstanlı’ya katılıyor:⁴⁴

“Daha önceleri, elbette kötüydü. Darbe dönemlerinde, sıkıyönetim zamanlarında, ağır otosansür ve hem yasal hem yasadışı olarak sansür vardı. Ama hiç bu kadar kötü olmamıştı çünkü bugün ‘demokratik süreç’ kisvesi altında medyanın bir kısmı ‘havuzlarla’ finanse ediliyor. Tek bir adam tarafından yönetilen bir dönem, kovulacak gazetecilerin listelerinin açık açık ortalıkta dolıştığı bir dönem. Ancak burada yeni bir unsur da var: baskı ne kadar ağır hale gelirse gelsin baskıya direnen yepyeni bir sosyal medya ve yeni bir kamusal alan var.”

Sabah’ın eski genel yayın yönetmenlerinden Ergun Babahan da bu görüşe katılıyor⁴⁵:

“Hiç bu kadar kötü olmamıştı. Askeri vesayet en karanlık günlerinde bile gazetelerin biraz manevra alanı vardı. Bugün başlıklardan köşe yazılarına, spor sayfalarından yaşam bölümlerine kadar her bölüm Erdoğan’ın etkisi, hatta kontrolü altında. Ufacık bir eleştiriye dahi tahammül yok ve muhabir düzeyindeki gazetecileri kovma kararlılığı var üst düzeyde. Erdoğan tabii ki bunun için devletin bütün kaynaklarını kullanan ve hükümete bağımlı olan medya patronlarına teşekkür etmeli.”

Erdoğan’ı İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı (İBB) döneminde eleştirdiği için atılan bir gazeteci Pınar Türeç. “İlk sırada ben vardım” diyor. Belki de bu yüzden, olan bitene çok şaşırıyor.

Ama Türkiye’de toplumun bu durum karşısındaki ilgisizliği canını sıkıyor⁴⁶:

“Askeri darbe dönemleri de dâhil olmak üzere hiç bir zaman bu kadar kuşatılmış, bu kadar müdahaleye açık ve bu kadar iş güvencesi olmayan bir basın

olmamıştı. Tutuklamalar, hapis cezaları, internet yasakları, işten atılmalar, ayrımcı akreditasyon uygulamaları, yargıya müdahaleler, kes-yapıştır haber başlıkları, kamu kuruluşlarının verdiği reklamların sadece belli gazetelere verilmesi, gazetecilerin dinlenmesi. Bu olaylardan herhangi bir tek başına Batı'da tüm toplumun ayağa kalkmasına neden olurdu."

Aynı soruyu kendisine yönelttiğimde Faruk Bildirici, "Durumumuz hiç iyi oldu mu?" diye soruyor.

Ankara'nın deneyimli gazetecilerinden ve de araştırmacı haberciliği savunmasıyla bilinen Bildirici, Hürriyet'in okur temsilcisi.

Kendi sorusunu kapsamlı bir biçimde kendisi şöyle yanıtlıyor:⁴⁷

"34 yıllık gazeteciyim. Bu dönem yalnızca 12 Eylül'den sonraki dönemle kıyaslanabilir. O zamanlar ne kadar kısıtlayıcı ve engelleyiciyse, AKP altında da böyle. 'Demokratik' bir dönemle darbe zamanını kıyaslıyor olmak çok iyi bir durum değil, ama olan bu. O günlerde en büyük problemimiz 'sansürken,' bugün buna ek olarak medya kuruluşlarının büyük bir kısmının 'fethedilmiş' olması ve otosansürün normalleşmesi. Bunun tek bir nedeni yok. Türkiye'nin demokratikleşmedeki başarısızlığı, mesleğimizle ilgili çözülmemiş sorunlar, tekelleşme eğilimleri, yeteri sayıda meslek örgütü olmaması..vb. Ama bu unsurların hiçbiri AKP hükümetinin tutumu ve politikaları kadar etkili değil. Medyaya deli gömleği giydirilmesinin arkasındaki temel neden hükümetin basın özgürlüğüne saygısızlıktan doğan açıkça baskıcı, hegemonya kurma odaklı ve yabancılaştırıcı politikalarıdır."

Yıllardır küresel gazetecilik değerlerini savunan ve dünyadaki gelişmeleri gözlemleyen Mehveş Evin genel olarak söylenenlere katılmakla birlikte, 1990'larda Kürt gazeteciler aynı baskıyı yaşarken, bunun bugün şikâyet eden basın tarafından görmezden gelindiğini de hatırlatıyor:⁴⁸

"Evet, AKP fütursuzca baskı ve sansür uyguluyor, kendinden önce gelen hiçbir hükümetin yapmadığı kadar. Eskiden, bu tür şeyler sessizce, kapalı kapılar arında oluyordu. Ancak bizim basın tarihimizde özgürlük ve bağımsızlık konuları istikrarlı bir şekilde problemlili olmuştur. 1990'ların medyası da Genel Kurmay'a ve Ankara'ya sıkı sıkıya bağlıydı. O zamanın medyası siyaseti şekillendirmekte bir araç olarak kullanılıyordu. Bugün yakınan medya gurupları o zamanlar Kürt gazeteciler kaçırılırken, öldürülürken, gazete binaları bombalanırken ya da muhafazakâr-dindar medya kurumlarına akreditasyon verilmezken büyük ölçüde sessiz kalmışlardı.

Bugün, söylemeliyiz ki, hükümet tarafından büyük baskı ve müdahale olmasına rağmen, gene de nispeten daha çoksesli bir basın ortamı var. Bunu internete ve sosyal medyaya borçluyuz. Ama medya daha önce de özgür değildi, bugün de değil."

İktidara geldikten kısa bir süre sonra AKP bir dizi reform başlattı ve AB ile müzakerelere başladı. Bu, Türkiye'nin temel hak ve özgürlükleri garanti altına alan Kopenhag Kriterleri'ne uyum sağlama konusunda adımlar atması gerektiği anlamına geliyordu. Ancak geçtiğimiz dört yılda reform sürecinden fazla bir şey kalmadı ve medyanın kuşatılması daha da ileri gitti. Erdoğan'ın fikir değiştirmesi ve tam denetim kurmayı istemesinin nedeni neydi?

Ankaralı bir akademisyen ve eski bir okur temsilcisi olan Süleyman İrvan, Erdoğan AKP'sinin medyaya siyasi iktidarın organik bir uzantısı olarak baktığını söyledi⁴⁹.

“Güçlü seçmen desteği olan AKP hükümeti basını bir bekçi ya da demokratik mekanizma olarak değil, iktidarını güçlendirecek bir araç olarak görüyor. Temel mantık şu: Hükümet her zaman doğru olanı yapıyor, bu yüzden seçmen desteği yüksek. Bu yüzden medya da yayınlarını ona göre ayarlamalı. Hükümet yalnızca medya kuruluşlarından böyle bir düzen istemekle kalmıyor, ayrıca kendisine bağlı işadamlarının yardımıyla sektörde egemenlik kuruyor. Onların medya kuruluşları iktidarın PR ajansları gibi davranıyor. Bunun dışında kalan medya patronları da açık ya da kapalı tehditlerden çekiniyor ve hükümete eleştiri yönelten gazetecilerin isten çıkarılması için sürekli baskı yapılıyor. Editöryal bağımsızlık konusu biraz daha karmaşık bir konu. Hem siyasi iktidarın istekleri hem de medya sahipleri ve reklamcılarının istekleriyle sınırlı.”

Faruk Bildirici AKP'nin siyasi etkisini güçlendirmek için medyanın koşullarını kolaylaştırmanın ardında kurnazca bir hesap olduğuna işaret ediyor:

“AKP iktidara geldiğinde statüko karşısında zayıftı. Güç kazanmak için AB sürecini bir araç olarak kullandı. Gerçekten de o ilk yıllarda medyada nispeten bir rahatlama duygusu oluşmuştu, özellikle askeri vesayet, Kürt sorunu, Kıbrıs ve 'derin devlet' gibi konularda. Ama bu rahatlama rağmen, yeni liderlerin eleştirilmesine izin verilmedi. Tabuların kırılmasına yalnızca AKP'nin yeni hegemonyasının güçlendirmeye destek olduğu sürece izin veriliyordu.”⁵⁰

Mehveş Evin de bu görüşe katılıyor ve Yargıtay Başsavcılığının AKP'ye karşı açtığı kapatma davasının, parti tarafından taktiksel bir oyun olarak kullanıldığını söylüyor⁵¹:

“AKP 2001 yılında iktidara geldiğinde ordu ve Kemalist-Cumhuriyetçi kesimlerin hâla onu devirme yeteneği vardı. Hatırlarsanız kapatma davası 2008 gibi oldukça geç bir tarihte açılmıştı. AKP sempatik görünmek ve uluslararası toplum ve Türkiye'deki demokratlara hitap etmek için bazı adımlar attı.

Bu arada askeri vesayet sistemi ve bürokrasi tasfiye edildi. AKP'nin bunları gerçekleştirmek için zamana ihtiyacı vardı. AKP her seçimde daha da güçlendi, bu da daha fazla 'kalenin' fethedilmesine yol açtı ve Erdoğan'a en sonunda 'artık kimseye ihtiyacım kalmadı' dedirtti. Eğitim, yasalar, ifade özgürlüğü.. vb her konuda dokunduğu her şeyi değiştirebileceğini anladıkça, cıttayı yükseltti.”

Umur Talu'ya göre AKP'yi reform yanlısı çevrelerin ittifak ve desteğini istemekten vazgeçiren ise arka arkaya seçimlerdeki başarısıyla gelen zafer sarhoşluğu oldu⁵²:

“2001'de bir kaos yaşandı. Önce büyük bir deprem oldu, sonra ekonomik kriz ve merkezi güçlerin tasfiyesi ve itibarsızlaştırılması. Bu tür dönemler başkaldırı ve özgürleşme dönemleri olur, tabii ki faşizm, fırsatı değerlendirip bunların önüne geçmezse. AKP böyle bir rüzgârla yükseldi ve bu dönem önceleri halkı kucaklayan, insanları istediklerini söylemeye davet eden, askeri darbeye karşı yerel ittifakların desteklendiği ve yurtdışında AB'ye güvenilir bir görüntü verildiği bir dönemdi. Belki o zamanlar AKP kendileri de buna inanıyordu. Ama sonraları, özellikle 2010 sonrası, AKP arka arkaya seçimler ve referandumlarla gücünü ispatlamış, çeşitlilikten gelen desteğe ihtiyacı kalmamış bir partiye dönmüştü. O tarihten sonra yüzünü Avrupa'dan Orta Doğuya dönen bir devlet davranışı gösterdi. Ülkeyi kendi başına yöneten tek bir adamdan zaten kim nasıl demokrasi bekleyebilirdi ki?”

Taraf yazarı Sezin Öney'e göre durum çok daha kötü. Öney'e göre AKP sonsuza kadar tüm rakiplerinden kurtulmak için medyayı kullanıyor olabilir.⁵³

"Erdoğan'ın amacı mutlak iktidar olmak ve hep iktidarda kalmak. Büyük olasılıkla en başından beri amacı buydu. Güçlendikçe amaçladığı hedef de yükseldi, şimdi artık bir çığa dönüşmüş bir kartopu etkisi şeklinde. Böyle bir amacınız oldukça siyasi iktidarın demokratik yollarla el değiştirmesi engellenmesi gereken bir şey haline geliyor."

AKP, koşullar ne olursa olsun rekabete devam eden bir tüccar gibi davranıyor. Basının gücü tüm rakipleri sonsuza kadar alt etmek için çok önemli. AKP neden böyle davranıyor? Çünkü daha iyisini bilmiyor, çünkü böyle davranabiliyor."

Süleyman İrvan, meşruiyet için oy sayısından başka hiçbir şeyin anlamı olmadığı fikrinden vazgeçmediği sürece, Erdoğan'ın basını yalnızca bir araç olarak görmeye devam edeceğine inanıyor. Erdoğan'a göre, bunun dışındaki durumlarda medya seçkincilikle suçlanmalıdır.⁵⁴

"Erdoğan'ın medyayı hegemonya kurmak ve savaş için bir alan olarak gördüğünü düşünüyorum. Hiçbir noktada demokratik bir medya düzeni kurma gibi bir nosyonu olduğunu düşünmedim. Bunun için görebildiğim en açık neden Erdoğan'ın popülist ve seçkincilik karşıtı duruşu. Erdoğan'a göre halk onu ve politikalarını anlıyor, ama seçkinci gazeteciler anlamak istemiyor. Bu yüzden, yapılması gerekenin onları ikna etmeye çalışmaktansa ezme olduğuna inanıyor. Erdoğan demokrasiyi seçim sandığıyla eşleştiriyor. Bu yüzden en demokratik insan o, çünkü sandıktan hep o çıkıyor."

Uzun yıllar yurtdışında dış haberler muhabiri olarak görev yapan deneyimli gazeteci Yasemin Taşkın ise Erdoğan'ın basınla olan çatışmasının basını kendisiyle mutlak iktidar arasında kalan son nokta olarak görmesinden kaynaklandığını söylüyor.⁵⁵

"Daha o zamanlar bile Erdoğan'ı rahatsız eden haberler yüzünden kovulan insanlar vardı, ama sayıca çok az olduklarından ilgi çekmiyordu. Şimdi büyük bir tasfiye var ve basın özgürlüğü Erdoğan'ın mutlak iktidar hevesiyle çatıştığı için büyük risk altında. Bu doğal. Medya en verimli propaganda aracı. İtalya gibi bir ülkede Berlusconi'nin 10 sene iktidarda kalmayı başarmasının [ardında medya var]. Ancak ekonomik kriz olunca iktidardan düşebildi."

Yandaş medyada muhafazakâr eğilimli bir editör olarak çalışan, ama bir süre sonra durumu protesto ederek istifa eden Doğan Ertuğrul, "Erdoğancılık" olarak tanımladığı bir ideoloji kurulmak istendiğini belirtiyor. Ertuğrul'a göre basın, şu anda Türkiye'de hakim olan çıkar grubunun bir parçası:

"AKP kendine özel bir ideoloji şekillendirdi. Buna Erdoğancılık ya da Akparticilik diyebiliriz .Tüm iş dünyası, basın, yargı ve bürokrasi göbek bağıyla birbirine bağlı. Bu, aslında Tayyip Erdoğan'ın hayalini kurduğu Türkiye'nin özeti. Şu anda iktidarın siyasi ve ekonomik avantajından birlikte yararlanacak şekilde konuşlanmış geniş bir güç dairesi var."

Zaman ve Today's Zaman gazetelerinde yazan liberal görüşlü köşe yazarı ve aynı zamanda keskin bir medya gözlemcisi, Bahçeşehir Üniversite'nde siyaset bilimci Şahin Alpay AKP'nin 2011'den sonra iktidardaki "üçüncü döneminde" basın üzerindeki baskıların tartışmasız bir biçimde arttığını yazıyor⁵⁶:

“Türkiye medyasında esas sorun hükümetin, bir yandan devletin elindeki (TRT, Anadolu Ajansı, TMSF medyası), öte yandan kendisine göbek (çıkar) bağıyla bağlı büyük patronların denetimindeki medyada muhalif sesleri susturması. Denecek ki, bu durum AKP iktidarı öncesinde de geçerliydi.

Doğru, ama koalisyon hükümetleri döneminde en azından farklı partilere göbek bağıyla bağlı patronların rekabeti nefes aldırıyordu. AKP’nin tek parti iktidarı altında, hükümetin (hele “ustalık” döneminde) medya üzerindeki baskısının önceki döneme nazaran çok daha arttığı muhakkak. Öyle ki eskiden patronlar genel yayın müdürleri aracılığıyla yönetirdi; şimdilerde yöneticiliği doğrudan üstlendikleri görülüyor.”

Mustafa Dağıstanlı,⁵⁷ bazı meslektaşlarının AKP’nin ilk iki döneminde, yani 2001 - 2011 yılları arası, gazetecilerin daha geniş bir özgürlük ve bağımsızlık ortamı bulduğu görüşüne katılmıyor:

“2002-2006 yılları arasında NTV’de editörken, AKP’nin Türkiye’nin AB üyeliği konusundaki iştahını destekliyordum ve alkışlıyordum, ama basının durumunun ve iktidar -medya ilişkilerinin neden hiç tartışılmadığını merak ediyordum. Hiç bir zaman haber yapma konusunda bir rahatlama olduğunu hissetmedim, belki Kürt sorunu dışında, ama o konuda bile tam olarak öyle hissetmedim.

Hükümet ne zaman Kürt sorunu konusunda bir ‘açılım’ yapsa, basının dili liberalleşiyordu, ne zaman geri adam atsa, basının dili de tehditkâr ve düşmanca oluyordu. Bu bile başlı başına basın durumunu özetliyor. Bir diğer kayda değer örnek: İktidara gelmeden önce AKP, hükümetler ve basın arasındaki yozlaşmış ilişkiden dem vuruyor ve

bunun değiştirilmesi gerektiğini söylüyordu. 2001 seçimlerinde basındaki tüm yayınların kendisine karşı olmasına rağmen büyük bir zafer elde etti. Bu da bir fırsat ortaya çıkarmıştı, beki bu ilişkiler düzeltilebilirdi ama bu olmadı. İktidar yozlaştırır, ve AKP’de çok hızlı bir şekilde yozlaştı. Daha ilk yıllarında bile çok sayıda yolsuzluk iddiası vardı. Bunlar hakkında yazmak yanlıştı. Ve basını öncekinden çok daha kötü bir şekilde yeniden düzenlediler. Buradaki ironi basına rağmen seçimleri kazanmış olan AKP’nin medyayı manipüle etmeye ihtiyaç duyuyor olması. Tüm iktidar yapıları aynı şekilde işliyor, ama bu baskıcı hükümetlerin ana özelliği olarak ortaya çıkıyor.”

Today’s Zaman’ın Ankara Temsilcisi Abdullah Bozkurt, Erdoğan’ın bakanlarına ve ailesine kadar uzanan iki büyük yolsuzluk soruşturmasıyla basın üzerindeki baskının artması arasında bir bağ görüyor:⁵⁸

“Buradaki sorun şu an hükümetini içine sokmuş olduğu çözümlenin içinden çıkarmanın başka yolunu göremeyen Erdoğan’da yatıyor. Hükümet denetimindeki basın Erdoğan ve destekçileri için verimli bir propaganda aracına dönüşebilmesi için, bağımsız medya devamlı olarak baskı altında tutulmalı. Bunun yapılması için de Erdoğan rejimi özgür ve bağımsız medyayı itibarsızlaştırmak ve bağımsız medyanın haber faaliyetlerini denetim altına almak adına elinden geleni ardına koymuyor. Burada asıl amaç hâlâ basın toplantılarını ve hükümet üyelerinin röportajlarını takip etmesine izin verilen medya gruplarına da korku salmak.

Bunun ötesinde, basına karşı acımasızca eleştiri yürüterek hem Erdoğan hem de Davutoğlu medyası hükümetteki usulsüzlükleri ortaya çıkaran ve kamu

yararına çalışan konumundan çıkarmaya çalışıyor. Muhaliflerin eleştirel haberler yapmasını engellemek için medyayı Türkiye’de değişim karşısında bir engel olarak göstermeye çalışıyorlar. Erdoğan’ın basına yönelik sözel saldırıları zaten hali hazırda siyasi motivasyonla açılmış vergi soruşturmaları, lisans vermede sorun çıkarma, ve reklam ve ilanları kısıtlama gibi yöntemlerle elle tutulur adımlara dönüştü. Bunun sonucu olarak bağımsız Türkiye medyası şu anda taciz, müdahale, korkutma, mali baskılar ve tehdidin birçok türüyle karşı karşıya.

Günün sonunda Türkiye’de basın özgürlüğü konusunda artan endişeler tümüyle Erdoğan’ın açık sır olarak bilinen hedefinin yansımaları olarak karşımıza çıkıyor: iktidarın sürdürebilmek için gücünü mümkün olduğu kadar attırmak. Erdoğan ve hükümetteki destekçileri artık Türkiye’de cinin şişeden çıktığını ve Türkiye’nin onlarca yıldır takip ettiği demokratikleşme yolundan geri adım atmasının zor olacağını göremiyorlar.”

Buna ek olarak Dağıstanlı, Bozkurt’un kısaca bahsettiği, Cumhuriyet’in en eski ve yerleşik medya kurumlarından olan TRT’nin ve geniş bir ağa sahip yarı resmi haber ajansı Anadolu Ajansı üzerindeki kontrolünü arttırmasıyla ilgili olarak şunları söylüyor:⁵⁹

“AKP’nin yaptıkları büyük oranda fark edilmedi. Devlet televizyonu TRT ve Anadolu Ajansı’nı (AA) propaganda araçlarına çevirdi. TRT’nin finansmanı vatandaşların ödediği vergilerden sağlanıyor ve kurum keyfi olarak yönetiliyor, hem de aynı zamanda ülkedeki en yaygın yayın alanına sahip. Anadolu Ajansı da yerel medyanın çoğu haberlerini ondan edindiği için çok önemli. AA büyük medya için bir tür pusula, düzeltme aracı rolünü üstleniyor. Kritik olaylar gelişirken NTV ya

da CNNTürk gibi büyük kanallar haberi geçmeden önce , sahada kendi muhabirleri varsa bile, AA’nın geçmesini bekliyorlar. Şimdi ortadaki zehir (çünkü hem TRT hem AA oldukça manipülatif içeriğin kaynağı haline geldi) çevredeki her şeyi kirletiyor. AA yönetimi bir süredir uluslararası ajansları ve saygıdeğer medya kuruluşlarını kötölemeye uğraşılıyor, ve doğru olmayan şeyler söylüyor. Bu da oldukça tehlikeli bir boyuta varıyor çünkü böyle yaparak AKP’ye oy veren geniş kesimlerin gözünde o kuruluşların itibar kaybetmesini sağlamaya çalışıyor. Türk basını yalnızca kendine zarar vermiyor, dışarıda da aynı şeyi yapmaya çalışıyor.”

Bütün bunların nedeni hesap verebilirlik ve şeffaflığın yeri olmayan mutlak iktidara ulaşmak için bitmek bilmeyen bir istek mi? Ana oyuncularının medya patronları olduğu gittikçe genişleyen siyasal yozlaşma mı? Türk gazetecileri ana problem alanlarını önlerine koyduklarında büyük resmi nasıl görüyor? Gazetecilerin kendileri, kültürleri bu problemin neresinde duruyor?

Kariyerinde medya gözlemleriyle öne çıkan Talu, mesleki koşullara ayna tutarak şöyle diyor⁶⁰:

“Burada başat problem medyanın otoriter, iş dünyasının çıkarları üzerinden şekillenen kendi yapısı. Burada ikinci problem de gazetecilerin meslekte hem kurum içi hem de kurum dışı özgürlük konusunda göstermiş oldukları kayıtsızlık. Devlet otoritesini ve hükümet baskısını yalnızca üçüncü sıraya koyabiliriz. Dördüncü olarak da sektördeki “itaat etme kültürü” geliyor. Bu kültür, basında hem ordu yanlısı ve cumhuriyetçi hem de otorite yanlısı veya demokrat kesimlerde hakim, ve medya patronlarına, gazetecilerine, pazarlara, okuyucu, izleyici ve politikaya kadar kök salmış durumda.”

Evin'e göre yolsuzluk, politikada dinin hâkimiyeti ve AKP'nin elitizm olarak nitelendirdiği yaklaşım karşısındaki popülist, nefret dolu tavrı özgür bir basın varlığını imkânsız kılıyor.⁶¹

"Düşünce çeşitliliği ve basın özgürlüğü mutlak güce ulaşmak isteyenlerin karşısında birer tehdittir. İkinci büyük engelse paradır. Yolsuzluk ne kadar fazla olursa, hukuk devletine saygısızlık o kadar fazla ve özgür basın isteği o kadar az olur. Üçüncü etken de siyasi İslamı benimsemiş bir devlet kurma hayali. Dördüncü faktörü de AKP'nin devam eden mağdur olma hissiyatı: iktidara gelinceye kadar kendisin küçümseyen basından sonsuza dek intikam almak istiyor."

Mehmet Altan ise Türkiye'nin cumhuriyetçi geleneklerinde partilerin mutlak güce ulaşmak için iştahını körükleyen ve tahammülsüzlüğün hakim olduğu bir kültür yattığını söylüyor.

Bu noktayla ilgili olarak, verdiği bir mülakatta şöyle diyor:⁶²

"Üç büyük temel nedeni var bunun. Birincisi, iktidara her gelen kendi 'ideolojisine' uygun bir tek tip toplum yaratmak istiyor. Tek ideolojili, tek fikirli bütün vatandaşların 'tek tip' haline geleceği bir toplum, bir Türk koyun sürüsüne döneceği için iktidardaki 'çobanların' toplumu gütmesi çok kolaylaşacaktır. Ne yazık ki siyaset bu 'muhteşem' hayalden, toplumu bir sürüye dönüştürmek hayalinden vazgeçmedi. İkincisi ise burada devletin patron olması, paranın dağıtımını kontrol altında tutmasıdır. Devlet tek patron olunca, devlet hazinesi de iktidarların istediği gibi kullanabileceği bir 'kese' haline gelir. Bu da Türkiye'deki bitmez tükenmez yolsuzluk tefrikalarına

neden olur. Her iktidar kendi zenginlerini yaratır. Bu büyük yolsuzlukların halk tarafından öğrenilmesini engellemek için de basını susturmaya çalışır. Üçüncüsü ise bu ülkede siyasetin ilkelerinin olmaması, siyaset yapma tarzının neredeyse tümüyle hamasete ve yalanlara dayanmasıdır. [...] Bu üç büyük gerçek ortada dururken bu ülkede basın özgürlüğü gerçekleşemez. Basın özgürlüğünün olabilmesi için devletin ve siyasi iktidarların 'tek tip' vatandaş yaratma şevvetinden vazgeçmesi, devleti 'para dağıtma' mekanizması olarak kullanmaması, siyaseti hamasete dayandırmaması gerekir."

Bildirici'ye göre⁶³ basının önünde gelen engellerin ilk ikisini siyasi nedenler oluşturuyor. Aynı zamanda gazetecilerin güçlü bir dayanışma cephesi oluşturamaması da büyük bir eksiklik:

"Türkiye'de özgür ve bağımsız basının önünde dört ana engel vardır. Birincisi AKP'nin politikaları, ikincisi demokratikleşmenin gerçekleşmemesi. Üçüncüsü medya patronluğu ve dördüncüsü de kronik olarak devam eden mesleki sorunlar ve dayanışma eksikliği."

Türkiye'de gazetecilerin meslektaşlarının sorunlarına karşı son derece kayıtsız olduğu da bilinen bir gerçek. Siyasi kutuplaşma ve gazeteciliğin ideolojik, dini ya da etnik kimlikler doğrultusunda gerçekleştirilecek bir misyonerlik faaliyeti gibi algılanması da buna eklendiğinde, sektördeki ayrılıkları anlamak mümkün oluyor.

Dağıstanlı medyadaki gelir uçurumlarına dikkat çekiyor⁶⁴:

"Bu durum yönetici konumdaki gazetecilerin hiyerarşide kendilerinden daha aşağıdaki gazetecileri bastırmasına gitti, kabul edilen bir hale geldi ve sessizlikle karşılandı. Köşe yazarları muhabirlikten daha önemli

görüldü. Birçok gazetenin ünü köşe yazarlarından geliyor. AKP döneminde sansür önce haberleri hedef aldı, ama bu başladığı zaman çoğu köşe yazarı sessiz kaldı ve sansürden rahatsız olmadı. Çoğu zaten harika köşeler yazdıklarını, haberlerin o kadar da önemli olmadığını düşünüyordu. Onlar sansüre uğramadığı sürece, hiç problem yoktu. Bu anlamda sansür kültürünün yükselmesini besleyip, ona destek oldular. Köşe yazıları, en azından yüzde 99'ı, mesela İngiltere'de hiçbir gazetenin basmayacağı yazılar için çok yüksek paralar alıyorlardı. Ama sonra sıra onlara da geldi ve köşelerini kaybettiklerinde sansür diye ağıldılar. Ama o zamana kadar zaten içerde kimse kalmamıştı."

Cumhuriyet gazetesi yazarı Can Dündar geçtiğimiz seneye kadar Milliyet'te yazıyor ve NTV'de bir program sunuyordu. Geçen sene, iki işinden de ayrılmaya zorlandı. Dündar şu noktaya değiniyor⁶⁵:

"Bizim en büyük toplu utançımız bizim dönemimizde medyanın bu kadar büyük bir kuşatma altında olmasına rağmen bir grup gazetecinin çıkıp 'biz bu baskıya dayanmıyoruz, hep birlikte istifa ediyoruz' dememeleri oldu. Biz bunu NTV'de yapamadık. Eğer bunu yapabilseydik, şimdi başka bir yerde olurduk. En azından bir iz bırakmış olurduk. Türk basını dayanışma halinde hareket edebilme yeteneğini tamamen kaybetti."

Deneyimli editör Tuğrul Eryılmaz da yıllar boyunca başında başarılı bir şekilde Radikal İki ekinin genel yayın yönetmenliğini yaptığı Radikal'den ayrıldı.

Bir ülkede basının o ülkenin siyasi ikliminden farklı olmasının beklenemeyeceğini belirttiği bir röportajda, Eryılmaz sistematik olarak süregelen baskının nedeni ve sonucu olarak en tüyler ürpertici boyut olan insan faktörünün önemine dikkat çekiyor⁶⁶.

Eryılmaz'a göre, gazetecilerin farklı kırılma noktaları olabiliyor. Eşleri, çocukları, borçları, kredi kartları gibi birçok endişeleri ya da bambaşka alışkanlıkları olabiliyor. Eryılmaz, gazetecilerin ancak %25'inin işlerini düzgün yaptığını, geri kalanların işlerini korumak için baskılar karşısında boyun eğdiğini söylüyor. Gazeteciliğin sesi olmayanların sesi olmak anlamına geldiğini söyleyen Eryılmaz, artık bu şekilde çalışan gazeteci kalmadığını da ifade ediyor. Buna göre, gelinen süreçte gazeteciler, mesleklerini önce sermaye sahiplerine sonra da iktidara teslim ettiler. Eryılmaz, aynı zamanda dijital medyanın editöryal bağımsızlık için bir çıkış yolu olabileceğini düşünüyor.

Gazeteciliğin geleceğine dair beklentileri sorusu yöneldiğinde, birçok gazetecide ümitsizlik göze çarpıyor.

Pınar Türeñç basın özgürlüğünün demokratikleşmeden ayrı düşünülemediğini, ve genel özgürlüklerle ölçümlenebileceğini söylüyor ve ekliyor:⁶⁷

"Özgür ve bağımsız basın için bir çıkış yolu göremiyorum. Bir şeylerin değişmesi için birlikte hareket etmemiz, örgütlenmemiz gerekli."

Evin de bundan sonra bir çıkış yolu olamayacağı görüşüne katılıyor⁶⁸:

"Burada birlikte hareket etme kültürü yok. İnsanlar gazeteciliği ideolojiye bulanmış bir meslek olarak algılıyor. En temel değerlerimiz bitmiş durumda. Gazetecilik hakkında bilgi sahibi olunması da çok zor, yoz bir kültür ve sığ bilgi var. Basında bilgisizlik çok yaygın. Çevremdeki çoğu kişi patransuz, kolektif bir yapının editöryal bağımsızlığa tekrar kavuşmak için bir yöntem olabileceğini düşünüyor. Belki bu olabilir. Şimdiye kadar bu yönde başarılı bir örnek olmadı, ama bu tür bir yaklaşım belki bir çıkış yolu olabilir."

“Yeni Türkiye”nin basın susturma yöntemleri

Bu bölüm Erdoğan’ın liderliğinde hükümetin basının önemli kesimlerini baskılamak ve dize getirmek için kullandığı dolambaçlı yöntemleri ele almaktadır. Bu bölümde meclisin eleştiri, gazetecilik ve vatandaşlar için özgürlük yanlısı bir ajandayı gündeme getirmekten kaçınması işlenecektir.

Buna ek olarak siyasi yürütme erki ve bürokrasideki uzantıları ile birçok işkolunda farklı çıkarları bulunan medya patronları arasında ittifak kurulmasıyla ortaya çıkan bir medya düzeninin, gazeteciliğin tarihi rolünü nasıl sonlandırdığı da detaylı olarak ele alınmaktadır.

Ayrıca bu bölümde ulusal televizyon kuruluşu TRT’nin yalnızca kamu hizmeti amaçlı gazetecilik yapmaya yönelik bir kurum haline gelecek şekilde reform edilmesi fikrinin tümüyle terk edildiği ve TRT’nin bunun aksine hükümetin borazanlığını yapmaya başlar hale geldiği anlatılıyor.

Baskı araçları

Türkiye’de medyanın bağımsızlık ve özgürlük durumuna kısa bir göz atmak, basının büyük kısmını oluşturan anaakım işverenlerle bağlantılı olarak siyasi gücün uyguladığı baskı yöntemlerinin ne kadar derinlikli ve incelikli olduğunu, mevcut sorunların hapse atılma boyutunun ötesinde olduğunu görebilmek için yeterli olacaktır. Kaldı ki hapsedilme olasılığı da karanlık ve ısrarlı bir tehdit olmayı sürdürmektedir.

Vanessa H. Larson Foreign Policy’de⁶⁹ yayınlanan Ya Bizimle ya da bize Karşı başlıklı makalesinde şu tespitte bulunuyor:

‘Bugün Türkiye’ de medyada yaşanan sıkıntılar yasal, finansal ve siyasi dinamiklerin sonucudur.’

Gerçekten de sansür ve otosansüre yol açan büyük zorluklar mevcuttur.

Medyanın toplumsal gelişmeleri gözlemleyerek toplumu doğru ve tarafsız haberlerle bilgilendirme, her türlü fikrin serbestçe tartışılabildiği bir platform yaratma ve bunları açıklama, ve bir denetleyici güç gibi hareket etme görevlerini yerine getirmesine mani olmak ve medyayı susturmak için geçtiğimiz son yedi yılda giderek artan zorlayıcı yöntemler uygulanmıştır.

Bu yöntemler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

> İşten atma ve işleme

2012 sonlarından itibaren medyada en sık kullanılan tasfiye yöntemi olmuştur. Etkileri uzun süreli olmuştur, çünkü atılan gazeteciler mesleki değerlerini ve deneyimlerini savundukları için işten çıkarıldıklarından başka yerlerde de işe alınmıyorlardı.

> Hapis cezası

Geçmiş yıllardan gelen geleneksel bir yöntem, muhalifleri susturmak için, özellikle de Kürt yayınevleri, editör ve gazetecilerine uygulanagelmiştir.

> Yasal soruşturmalar, dava açma

Karikatüristler dahil, yüzlerce gazeteci, haklarında soruşturma açılması durumuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Haklarında açılan soruşturmanın büyük bir kısmı hakaret davası niteliğinde olup çok küçük bir kısmı da ‘kamu düzenini tehdit’ ve küfür iddiasına dayanmaktadır. Benzer soruşturma ve davaların çok büyük bir kısmı yüksek para cezaları veya hapis cezaları ile sonuçlandıysa da “bir daha tekrarlanmamak” kaydıyla ertelenmiştir. Bu kesinlikle korkutucu ve kötüye giden bir durumdur.

> Yayın yasakları:

Mahkemeler ve Radyo Televizyon Üst Kurumu (RTÜK) tarafından getirilen yasaklamalar 2013 başlarından itibaren giderek daha sıklaşan bir yoğunlukla kullanılmaya başlanmış ve istisna olmaktan çıkıp kural haline gelmiştir. Yasaklar genelde terör olayları, güvenlik güçlerinin öldürülmesi ve yolsuzluk davaları hakkında uygulanmakta.

> Web sitelerine erişimin engellenmesi

Hükümet, 50,000'den fazla web Sitesini kapatmıştır. 8 Eylül'de getirilen yasal değişikliklerle Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın (TİB) yetkileri daha da artırılmıştır. Artık TİB sadece dört saat içerisinde ve mahkeme kararına gerek duymadan "ulusal güvenliği" ve "kamu düzenini" korumak adına web sitelerini kapatabilecek. Daha da ötesi yasa, TİB'i her türlü internet trafiğine ilişkin veriyi toplama yetkisi ile donattığı için sürekli bir gözlem ve kontrol sağlanmış oluyor.

> Fiziksel saldırı

Gazeteler, haber sitelerinin büroları ve gazeteciler sıklıkla karanlık saldırılara hedef olmaktadır.

Türkiye, 2010'dan 1 Kasım 2014'e kadar 401 medya temsilcisinin haber peşindeyken saldırıya uğradığı bir ülke.

> Sınır dışı etme, engelleme, ötekileştirme:

Bu uygulamalar nispeten yeni. Önceleri yabancı gazeteciler için uygun bir çalışma ortamı mevcut iken geçen yıl iki Azerbaycanlı gazeteci sınır dışı edildi, diğer ikisi ise taciz edildi. Taksim Meydanı'ndan canlı yayın yapan Kanadalı bir CNN muhabiri tutuklandı. Bu tehditlerden sonra Der Spiegel muhabiri Türkiye'yi geçici olarak terk etmek zorunda kaldı

> Dinleme:

Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) yasal sonuçlarından kurtulmak için sahte isimler kullanarak gazetecilerin

konuşmalarını dinlemişti. Türkiye'nin gazetecileri arasında yasa dışı takipte oldukları algısı çok yüksek.

> Akreditasyon ve yayın yasakları:

Geçmiş dönemlerden kalan alışkanlıklardan da gelen bu önlemler giderek yükselmeye başlamıştır. Hükümeti eleştiren medya kuruluşlarının devlet kurumlarına, milli törenlere ve politik etkinliklere akreditasyonlarının giderek artan bir şekilde iptal edildiği görülüyor. Diğer olaylarda ise Anadolu Ajansı hükümetin tam bir propaganda aracı olarak her türlü etkinliğe erişim sağlarken diğer ajanslara izin verilmiyor.

> Tehdit ve kötü muamele:

Cumhurbaşkanı Erdoğan, yerli ve yabancı medya kuruluşlarına ve gazetecilere sık sık da ismen hücum ediyor. Hücumları yeni haber ve fikirlere yol açıyor. İşten çıkarılma ve kovulmaların nedeni de bu hücumlar olarak görülüyor.

> Mobbing

Erdoğan'a veya hükümet politikalarına muhalif olan pek çok gazeteci işten atılmadıysa mobbinge karşılaşıyor. En çok kullanılan yöntem psikolojik baskı uygulanması veya pasif göreve alınma, ya da sürgüne gönderilme.

> Otoriter denetim araçları:

Reformlar sırasında bazı gelişmeler kaydetmiş olsa da AKP, Cumhuriyetin ilk yıllarında, tek parti döneminden kalan iki yöntemi ısrarla kullanıyor. Hem TRT hem de Anadolu Ajansı kâğıt üzerinde 'sorumlu' diye tanımlanan bir bakanlığın altında yer alıyor. Öte yandan Başbakanlığa bağlı Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) ile birlikte 'sarı basın kartı' veriyor ve bu kapsamda başvuruları kabul veya ret edebiliyor. Bu kart, bir kişinin gazeteci olup olmadığını gösteren tek resmi kimlik belgesi niteliğinde olup, yokluğu son zamanlarda olayları izlemek ve erişim sağlanmasını engellemek için mazeret olarak kullanılmaktadır.

A) Yasal kısıtlamalar:

Baskının en sabit unsuru Türkiye'deki kısıtlayıcı mevzuattır. Dayatmacılığın 'kurumsal hafıza'daki güçlü, yaygın ve nükseden bir yansımasıdır. Seçilmiş siyasilerin, yargı ve bürokrasinin eleştiriye karşı hoşgörüsüz kültürünün de açıklamasıdır. Yoğun bir toplumsal talep olduğu halde TBMM'de hiçbir siyasi parti sağlam ve yüksek sesli özgürlük yanlısı bir gündem benimsememiştir. Geçtiğimiz on yıl içerisinde AKP ve iki muhalefet partisi CHP ve MHP'nin TMK gibi özgürlükleri kısıtlayan bir yasanın kabulünde işbirliği yapmış olmaları üzüntü vericidir. Çeşitli zamanlarda medya özgürlüğü için kanunlarda değişiklik yapma yönünde muhalefet sivil toplumu yeterince mobilize edememiştir. Reform bekleyen maddeler (Türklüğü aşağılamanın suç sayılması, meşhur 301. madde) muhalefet partileri arasındaki husumete ve taktik hesaplarına kurban gitmiştir. Kürt partisi bile özgürlük yanlısı bir duruş sergileyememiş, kendisini yalnızca Kürt sorunuyla ilgili yasal düzenlemelere karşı faaliyetlerle sınırlamıştır.

Muhalefetin yeni demokratik anayasa ve özgürlükler için mücadele fikrinin arkasında birleşemedikleri için İnsan Hakları İzleme (HRW) örgütü Türkiye'yi "insan hakları alanında geriye gitmiş" olarak tanımlamaktadır⁷⁰.

PEN International Başkan Yardımcısı Eugen Schoulgin; PEN raporunun önsözünde yer alan Gölge Altında İfade Özgürlüğü başlıklı yazısında⁷¹ şöyle diyor:

"Bugün Türkiye'de durum her zamankinden daha da karışık". Görünen o ki Türkiye'nin Arap Ülkelerine örnek olması beklenirken Arap ülkeleri Türkiye'yi etkilemişler.

Ordu kışlasına sokulmuş, ancak laik kesim ile İslami kesim arasındaki gerginlik her zamankinden çok daha

fazla. Terörle Mücadele Kanunu'nda, yetkililere verilen gülünç derecede ağır cezalar değişmemişken ve Kürt sorununa ait herhangi bir gelişme olmamışken, (kısa bir ateşkes dönemi dışında) sözde Kürt Açılımı Suriye'de gelişen olaylar sonrasında yeni bir kritik noktaya ulaştı."

Uzun bir zamandan beri cezaevindeki gazeteciler dünyanın ilgisini çekmekteydi. Hapisteki gazeteci sayısı, olayların ani gelişimi ve durumun ciddiyeti karşısında gündemi sürekli olarak meşgul etti.

2010'da cezaevindeki gazeteci sayısı Türkiye'de rekor bir seviyeye ulaştı. Bu sayı, BIA tarafından toplanan verilere göre 104 oldu. Ancak o zamandan beri grafik aşağı doğru gidiyor.

Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ) 2014 Kasım itibariyle cezaevindeki gazeteci sayısının yediye düştüğünü bildirdi. Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) ile birlikte çalışan BIA Media Monitoring'e göre ise Kasım 2014 itibariyle halen 19 gazeteci cezaevinde (büyük bir kısmı terör suçlarından girmişti). BIA tahminlerine göre bunlardan 12'si Kürt, kalanlar ise solcu gazeteciler. Kasım 2014 itibariyle bu sayıyı 25 olarak gösteren kaynaklar da var⁷².

Sözde yasal reform sürecinde yaklaşık 15 yılın ardından, yapılan müdahaleler ve iktidar manipülasyonları sonucu elde kalan şey sadece bir çıkmaz.

Medya özgürlüğü ihlalleri konularında deneyimli bir uzman olan Erol Önderoğlu'na göre olanlar "hukukun üstünlüğüne vurulmuş bir darbe"⁷³:

"2010 Kasım ayında cezaevindeki gazetecilerin sayısının 104'den 19'a düşmesi hükümetin basın özgürlüğü ile barıştığını göstermez. Bu sadece yabancı

basında gösterilen tepkileri bastırmak için yapıldı ve gazeteciler için yıllarca sürecek davaların karar süreçleri askıda kalacak ancak sonlanmayacak. Ülkenin tehlikeli ikliminde medya patronlarının belirlediği rol ve hükümetin medyayı kutuplaşmaya zorlaması, gelecekte de yeni tutuklama dalgalarının olabileceğini düşündürüyor.”

Vanessa Larson bu konuda şöyle diyor⁷⁴:

“Hükümet uzun zamandır yasadışı Kürt grupların ve solcu grupların üyelerine, devleti tehdit eden unsurlara karşı Terörle Mücadele Kanununu (TMK) kullanmıştır. Yetkililer bu gruplarla ilgili gazetecilik faaliyetlerini çoğunlukla ‘propaganda’ ve ‘örgüt üyeliği’ ile birleştirme eğilimindedirler.

Türkiye’de hapse atılmış veya tutuklanmış gazeteciler doğrudan TMK maddelerinin agresif uygulamalarının ve bireyi değil de devleti korumayı görev sayan bir yasal anlayışın sonucudur. Yürürlükteki prosedürler ve adil yargılama açıkça ihlal edilmiştir. Birçok reform aşamasından sonra bile gazeteciler hâlâ TMK kapsamında geçerli bir delil olmadan ‘propaganda’ veya ‘suç örgütüne’ yardımdan yargılanabilmektedir. ‘Terör örgütü’ ‘terörizm’ ve ‘propaganda’ tanımlarının ucu öylesine açık ki, PKK liderleriyle PKK’nın faaliyetlerini tanımlayan bir röportaj bile gazetecilerin kolayca yargılanmasına imkân sağlıyor. Kanundaki bu temel aksaklıklar ve bunların geçmiş kullanımlarının, Erdoğan Gülen hareketi için ihanet suçlaması yaptığında hatırlara gelmesi gerekirdi.”

İfade özgürlüğü ve özgür medya konularında uzmanlaşan avukat Fikret İlkiz’e göre basın özgürlüğü sürekli olarak kanunların ve yasal uygulamaların tehdidi altındadır.

İlkiz’e göre, Anayasanın 26, 27 ve 28 inci maddeleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesiyle çelişmektedir. TMK Türkiye’deki özgürlük için en büyük engeldir. İnternet yasası ve Radyo Televizyon Üst Kurumu (RTUK) diğer sansür odaklarıdır. Basın yasasının 3. maddesi , ve TCK 125, 214, 217, 220, 285, 288, ve 301 gazeteciliğin kelepçeleri olarak durmaktadır. MİT yasasında Nisan ayında yapılan bir değişiklikle hükümetin denetim gücü artırılmış, izinsiz veri toplama, istihbarat personelinin soruşturmadan muaf olması, yolsuzlukları açığa çıkaranlara, usulsüz elde edilmiş bilgileri yayınlayan gazetecilere verilecek cezalar daha da arttırılmıştır.

Gözlerden kaçan temel çelişkilerden biri de Anayasa’nın 90. maddesi ile ilgilidir.

Anayasanın 90. maddesi şöyle diyor:

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası Antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.”

AKP’nin çoğunlukta olduğu TBMM, bir adım daha ileri giderek 7 Mayıs 2004’de mahkemelerin özgürlükçü kararlar vermesini desteklemek amacıyla aşağıdaki ilaveyi yaptı:

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.”

Son dönemde Anayasa Mahkemesi Twitter yasağını kaldırana kadar hiçbir mahkeme bu şekilde hareket etmeyi tercih etmedi.

B) Kutsal Olmayan İttifak

“Medya kuruluşlarının sahiplerinin başka sektörlerde önemli yatırımları var. Medya sahipleri ile hükümet arasında özelleştirmeye kurulan bu ilişki ve ruhsatların verilmesi, ayrıcalıklar ve telif hakları medyanın bağımsızlığını zayıflatmıştır.”

Aslı Tunc, Akademisyen

Güvenilir tek bir gazete kalmadı. Medya gruplarının sahipleriyle hükümet arasında bir danışıklı döğüş. Patronlar korkuyor. Otosansüre başvurup insanları işten çıkarıyorlar. Gazete ve televizyon kanallarından doğru düzgün para kazanmıyorlar. Kamu ihalelerini alamama korkusu onları dalkavuklaştırıyor. Çoğu aslında medya sektörüne girmek bile istemiyor, sahip oldukları medya kuruluşlarını bir anda kucaklarında buluveriyorlar.”

Pelin Batu, İşten çıkarılmış köşe yazarı

Türkiye Ermenisi meslektaşımız Hrant Dink, 19 Ocak 2007’de soğuk bir öğleden sonra güpegündüz bir suikasta kurban gitti.

Cinayet mahâli, cesur, tabuları yıkan, uzlaşma arayışı içinde olan ve iki dilde çıkardığı AGOS gazetesi ofisinden sadece birkaç metre ötedeydi. Kuruluşundan o karanlık güne kadar Hrant, AGOS’un kalbi ve beyniydi: Gazetenin dinamik yayıncısı ve aynı zamanda etkili makalelerini yazan baş yazarıydı.

Menfur cinayet toplumun ilerici kesimi için büyük bir travma oldu. Genç, yaşlı, şehirli ve kırsal kesimden ve toplumun her kesiminden geçmişteki karanlık günlerin bittiği umudunu taşıyan herkes bir dejavu yaşadı.

Hoşgörüsüzlüğün, cehaletin ve nefretin kaybolmadığını gören kitleler İstanbul sokaklarını doldurdu. Bu olay tam 14 yıl önce Ankara’da Uğur Mumcu’ya yapılan suikastı hafızalara taşıdı.

Hrant bir yayıncıydı. AGOS’un yöneticisi, editörüydü.

Kilisede tabutun karşısında törenin başlamasını beklerken, Türkiye medyası sahiplerinden, yayıncılardan veya genel yayın yönetmenlerinden birkaçını görebilir miyim diye umutsuzca bakındım. 3 kişi hariç (onlar da Hrant’ın arkadaşlarıydı) hiç kimseyi göremedim.

Cenazeden günler sonra çalıştığım gazetenin iki üst düzey yöneticisini AGOS’un ofisine taziyeye gitmek için iknaya çalıştım. Biraz gönülsüz ve isteksiz de olsa gelmeyi kabul ettiler.

Türkiye gazetecileri arasında meslek onurunu koruma ve mesleki dayanışma yönünde farkındalık problematik.

Medya topluluklarının sahipleri arasında ise farkındalık düzeyi daha da olumsuz: Hiç yok.

30 yıllık meslek hayatımda bir medya kuruluşu sahibinin kamu yararına gazeteciler veya gazetecilik ilkelerini korumak adına bir dayanışma çağrısına tanık olmadım.

Meslektaşımız Osman Ulağay 2010 yılında yazdığı köşe yazısı yayınlanmayınca kendi kendine sürgün uygulayarak gazeteciliği bıraktı. Bu kararını verdiği bir röportajda şöyle açıklamıştı⁷⁵.

“Benim köşe yazmayı bırakma kararını verdiğim 2010’da artık medya ve tabii ki çok hedefte olan Doğan Grubu ciddi baskı altına girmeye başlamıştı. Erdoğan şubatta galiba il başkanları toplantısında yaptığı konuşmada,

hoşuna gitmeyen şeyler yazan gazete yazarlarını patronlara şikâyet etti, böylelerini 'tutun kolundan atın' falan dedi. Ben de gazete patronlarını ona cevap vermeye çağıran bir yazı yazdım. O yazıyı son anda gazeteden çıkarmak istediler. Ben de o zaman bu işe devam etmenin bir anlamı kalmadığını anladım."

Bağımsız gazetecilik sitesi T24'ün editörü Doğan Akın, "Bu ülkede medyanın iktidar sorunu hep oldu." diyor:⁷⁶

"Ama o baskıya talip olan bir medyası da hep oldu bu ülkenin. Medya patronlarının medya dışındaki işleri için 'satın aldıkları' iktidar korkusu dün vardı, bugün de var.

Ne demek korkuyu satın almak?

Soru, Türkiye'de haber kanalları ile gazetelerin neredeyse tamamının "zarar ettiği" açıklamasında cevabını buluyor. Medya patronları, medyadaki işlerinden zarar ettiklerini duyuruyor.

Haberlere bakılırsa, son medya patronu Erdoğan Demirören de bu kafileye katılanlardan. Doğan grubundan satın aldığı Milliyet ve Vatan gazetelerinden sonra yaptığı ilk operasyon Başbakan'ın eski danışmanını medya grubunun başına transfer etmek, çalışanlarına yaptığı ilk açıklama 'gazetelerin zarar ettiği' oldu.

Ne bekliyordu acaba? Künyeye Doğan grubu yerine kendi adını yazdırıldığı anda Milliyet ve Vatan'ın kâr etmeye başlayacağını mı düşünüyordu?

Elbette hayır. Demirören de, başka sektörlerde de iş yapan diğer medya patronları gibi, o zararı satın aldı.

Enerjiden taahhüt alanına, madencilikten taşımacılığa, bankacılıktan turizme hemen her sektörde kamu otoritesinin müdahalesine açık büyük işler yapan medya patronları, gruplarının bekası için medyadaki 'zararları' satın alıyorlar! Ve elbette medya işiyle kazandıkları nüfuz, o zararlardan çok daha fazla kâr yazdırıyor bilançolarına.

Yazarların kovulduğu, programların kapatıldığı, haberlerin saklandığı ya da çarpıtıldığı medya düzeninin arkasında böyle bir mimari var. Köşesini, programını, işini kaybetmeyenlerin yapacağı gazeteciliğin de elbette bir sınırı, hem de çok ciddi bir sınırı oluyor."

Genç köşe yazarı ve TV yorumcusu Pelin Batu, Bugün gazetesine verdiği bir röportajda medya patronlarının, özellikle Aydın Doğan'ın rolünden şöyle bahsediyor⁷⁷:

"Onların kâr meselesinden, arsızlıklarından dolayı ülkede güvenilecek bir medya kalmadı. Herkes para kaybından dolayı iktidara yanaşiyor ki yukarıdaki kızmamın. Belki Aydın Doğan çıkıp 'Sizler yüzünden servetimi kaybettim' açıklaması yapıyor ama insanlar da onlar yüzünden haber alma özgürlüklerini kaybetti."

"Medya patronu otosansürü kendine uygulayıp, 'Bu bizim canımızı sıkabilir, kovalım gitsin' diyor. Çok sevdiğim bir medya büyüğü bana şöyle dedi: "Bize bazı listeler geliyor ve 'Burada yazılı isimleri işe almayın' deniyor." Kısacası kara listeleri var.

Şüphesiz ki Erdoğan ve AKP hükümeti anaakım medyada korku ve otosansürü işlevsel olarak hayata geçirme konusunda yalnız değiller. Medya patronları "gönüllü işbirliğine" her zamankinden daha büyük bir istekle katılıyorlar. Türkiye medyası bir dehşet laboratuvarı gibi, mesleğin ahlaki değerlerini ve sosyal rolünü savunan gazeteciler için tehdit haline geliyor.

Siyasi duruşları ne olursa olsun, medya şirketlerinin sahipleri iktidar ile tek sesli bir dayanışma içinde sektörün sistematik şekilde çökmesine katkıda bulunuyorlar.

“Kutsal Olmayan İttifak” sayesinde AKP’nin medya üzerindeki kontrolünü genişletme çalışmaları iki yolla yürütülüyor.

Birincisi, medya sahiplerinden AKP yanlısı olmayanlar ile finansal bağlar kurmak. Mümkün olan her fırsatta Ankara bürokrasisine ve dolayısıyla siyasi yönetime bağımlılıklarını arttıracak ‘havuç ve sopa’ yöntemi devreye giriyor.

Burada ‘havuç’ yüksek kârlı kontratlar, kamu ihaleleri ve işletme ruhsatları oluyor. ‘Sopa’ ise finansal teşviklerden uzak tutulmak ve bitmek tükenmek bilmeyen vergi incelemeleri. Bunlara Doğuş, Doğan ve Ciner Grupları dahildir.

İkincisi, bazı medya gruplarına, AKP ile bir tür ilişkisi veya yakınlığı olan, bu ideolojik, akrabalık, veya çıkar bağı olan iş adamlarını sokarak zapt etme yolu. Bunlar medya işletmelerini satın almaya teşvik ediliyorlar; genelde iş adamları bilip tanımadıkları bir sektöre girme konusunda isteksiz de olsalar, bu istenmeyen faaliyet bir paket içinde geliyor.

Medya işletmeleri kâr getirmeyen faaliyetler olsa da, yüksek kârlı sözleşmeler, kamu ihaleleri, teklifi cazip hale getiriyor. Freedom House’a göre birçok güçlü şirket sahibi bu durumu bir iltimas gibi değil de bir yük gibi (devlet ihalelerine ulaşabilmek için ödenmesi gereken bir çeşit vergi gibi) gördüklerini ifade etmişlerdir.

Giderek yaygınlaşan bir olay da bir süre hükümet yanlısı medyanın işletme masraflarını üstlenen bir şirketin, bir süre sonra ellerindeki basın kuruluşunu kamu ihalelerinden yararlanmak isteyen başka bir şirkete mümkün olan en kısa zamanda devretmeye çalışması.

Sonuç bir karmaşa ortamı, sansür, ve medyanın büyük bir bölümünde gerçek bir içeriksizlik. Aynı gruba ait medyadaki birçok gazetenin başlıklarının aynı olduğunu görmek artık şaşırtıcı değil.

Friedrich Ebert Stiftung (FES) İstanbul Şubesi Medya Barometresi Türkiye 2014 başlıklı raporunda, medyadaki gruplaşmanın direkt olarak iktidara bağlı olduğu, ‘havuz medya’ yaratılarak, durumun kemikleşmiş bir ideolojik yapıya doğru daha da tehlikeli bir boyuta taşındığına değinerek, şöyle devam ediyor⁷⁸:

“Geçmişte, sermaye sahipleri sektöre yatırım alanlarındaki iş imkânlarını genişletmek için avantajlar elde etmek amacıyla giriyorlardı, ve buna karşılık hükümet yanlısı medya içeriği sağlıyorlardı, şimdi işbaşında olan siyasi sınıflar ise artık bütün iş adamlarını bir medya şirketi sahibi olmaya zorluyorlar, böylece sadece hükümet politikalarını destekleyen bir medya yaratmak istiyorlar.”

Türkiye’nin “kirli medya düzeninde” mutlak güce kavuşmak isteyen politikacılarla aç gözlü işadamlarının işbirliği yatıyor.

Freedom House, paranın hükümetlerin medyayı kontrol altına almak için kullandıkları en etkin araç olduğunun altını çiziyor⁷⁹:

“Başbakanlık, inşaat sektörü projeleri, özelleştirme ve kamu ve askeri alımlarına için milyarlarca dolarlık ihalelerin kontrolünü elinde tutmaktadır. Gazete ve TV kanallarının hemen hemen tamamı enerji, madencilik, inşaat ve turizm gibi farklı sektörlerde iş sahibi olan 10 büyük holding şirketine aittir.”

Vanessa Larson şöyle yazıyor:

“Bu gruplar yüksek kârlı devlet ihaleleri için birbirleriyle sert bir rekabet halinde. Genelde ihaleler şeffaflıktan uzak olduğundan hükümet yanlısı medya sahibi olmak tekliflere giden yolu açıyor. 12 yıllık AKP iktidarının (son dönemlerde Türkiye tarihindeki en uzun tek parti iktidarı) bağımsızlığını koruyabilen anaakım medya şirketlerinin sayısını çok azaltmış olması hiç şaşırtıcı değil.”

2006’dan beri Türkiye’de yerleşik Kanadalı meslektaşımız Caleb Lauer, Caravan web sitesinde, Genel Yayın Yönetmeni başlıklı yazısında şu tespitte bulunuyor⁸⁰:

“Gazetecileri uysal tutmak devasa firmalara milyarlarca dolar değerinde kamu ve özelleştirme ihalelerini - çoğu doğrudan Başbakanlıktan olmak üzere- ödül olarak kazandırıyor.

Bir televizyon kanalı sahibi olan Doğu Holding, Gezi protestoları sırasında uyguladığı sansür yüzünden çok sert eleştiriler almıştı. Şimdi İstanbul metrosunun ilave hatlarını ihalesi ile bir yat limanı ve çok sayıda enerji santralının ihalesini aldı.”

Hükümet kendi payına, medyada payı olan şirketlerle iş yapmanın ne kadar avantajlı olduğunun bir kez daha farkına vardı.

Freedom House, hükümetin açgözlü işadamlarıyla “göbek bağı” muhafaza etmesi için anahtar aracın kamu alımları olduğunun altını çiziyor⁸¹.

“Hükümetin medya üzerindeki gücünü korumada kamu ihalelerinin rolü yadsınamaz. Başbakanlık, her yıl Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB)eliyle

milyarlarca dolarlık projeyi denetimi altında tutuyor. Başbakan, özelleştirme ihalelerinin kabul aşamasında son sözü söylüyor, ve holdingler arasında kendisiyle sorun çıkarmayacak bir dağılım olmasına özen gösteriyor. Kamu alımlarında akan para daha da yüksek tutarlarda. 2012’de, hükümet, medya patronu olan büyük holdinglerle 46.2 milyar dolarlık sözleşmelere imza attı. Bundan daha da yüksek meblağlar Toplu Konut İdaresi (TOKİ) vasıtasıyla yine Başbakanlık’tan dağıtıldı. Savunma sanayi alımları, yine Başbakan tarafından Savunma Sanayi İcra Komitesi vasıtasıyla dağıtılan çok önemli bir baskı ve patronaj kaynağı olarak kullanılmakta.

Zaman geçtikçe alım uygulamaları şeffaflığını daha da yitirdi. Geçen iki yılda satın alma kanununda yapılan değişikliklerle (savunma, güvenlik, istihbarat, teknoloji ve demir yolları da dahil olmak üzere) ihaleleri kamu alımlarında bekçi görevi gören Kamu İhale Kurumu’nun (KİK) gözetimi dışına çıkarılmıştır. Oysa KİK’in görevi kamu alımları ile ilgili denetim raporları hazırlamaktır. 2012 yılında ihalelere fesat karıştıranlara verilecek cezaların da indirilmesiyle dördüncü yasal reform paketi de gömülmüş oldu.

Sayıştay, devlet harcamalarını denetleyerek Parlamenta sunma görev ve sorumluluğu ile donatılmış bir kuruluştur. 2012’de yapılan bir kanun değişikliği ile Sayıştay’ın yetkileri sınırlandırılmıştır. Anayasa Mahkemesi her ne kadar bu kararı Aralık 2012 de bozduysa da, Sayıştay, kamu kuruluşlarını denetleme görevini yerine getirememiştir, çünkü yapılan değişiklik kamu kuruluşlarını, mali tablolarını Sayıştay’a sunma mecburiyetinden muaf tutmuştur.”

Merkezi Washington'da bulunan Rethink Institute şu tespitte bulunuyor⁸²:

"Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın sadık bir medya yaratmak için kullandığı araçlar aslında eski hükümetlerin uygulamalarından çok farklı değil. Bununla beraber kullanım yoğunluğu ancak Türkiye'nin tek parti dönemindeki (1925-1950) uygulamalarla boy ölçüşebilir. Medya kuruluşlarının büyük gruplarla çapraz mülkiyet ilişkisi 1980'lerde başlayan bir problem."

Freedom House, raporunda mülkiyet yapılarındaki çarpıklığın altını çiziyor⁸³:

"Az sayıdaki büyük ve zengin holding, neredeyse ülkenin en önemli televizyon ve basın kuruluşlarının tamamına sahip. Birçok şirket devlet desteğine ihtiyaç duymaktadır. Devletle doğrudan işi olmayan şirketler bile dışlandıkları bir ortamda işlerini yürütmekte zorlanırlar."

Rethink Institute, mülkiyetin genişletilmesinin kişisel çıkar açısından ne anlama geldiğinin altını çiziyor⁸⁴:

"Medya şirketlerine sahip olan büyük holdingler için, diğer sektörlerdeki yatırımlarını korumak ve büyütme hayati önem taşıyor. Medya sektöründe olmak onlara devlet varlıklarının özelleştirilmesinde ve kamu ihalelerinde önemli bir rekabet avantajı sağladı."

Konunun saygın uzmanlarından Doç. Ceren Sözeri şunları söylüyor: "Hâlihazırda Türkiye'de sektörü kontrol eden dört büyük grup var. Doğan, Kalyon, Doğuş ve Ciner. Basında gelir dağılımı en büyük payla %58 Doğan grubu, onu % 20 ile Sabah takip ediyor. TV'de satın almalar ve el koymalardan sonra Doğan Grubu'nun payı %30, Doğuş'un %20, Kalyon'un %20 ve Ciner'in %12 oldu."

Devletin ve hükümetin bakış açısından medyada kilit sektör televizyon.

Yıllar itibariyle toplanan veriler de bu görüşü destekliyor. Halkın %85'i haberleri TV'de özel kanallardan ve TRT'den izliyor. Hemen tüm şirketler eğlence kanalları da dahil olmak üzere kendi haberlerini hazırlıyorlar ve düzenli haber bültenleri var. İlaveten 7/24 haber veren 18 haber kanalı mevcut. Bu rakam nicelik olarak dünyada tek.

Bu kapsamda görsel anaakım medya diyebileceğimiz alan AKP'nin ana hedefi olmuştur. Basit siyasi mantıkla, ekranı kontrol etmek, kitlelerin siyasi tercihlerini kontrol etmek anlamına geliyor.

Uludere/Roboski olayı, Gezi Protestoları sırasındaki deneyimler de medya üzerindeki kontrolün oldukça başarılı olduğu görülmüştür - doğrudan veya dolaylı siyasi müdahalelerle, telefon görüşmeleri ile, kamusal tehditler, yayın yasakları, Radyo Televizyon Üst Kurumu (RTUK) vasıtasıyla sansür, haber odalarına salınan korkular sonucu oluşan otosansür görevini tamamlamıştır.

Bunun yanı sıra siyasi tartışma programlarında, siyasi talk-showlarda, açık oturumlarda, eleştirel görüşleri olabileceğinden şüphelenilen bilim adamları, köşe yazarları, uzmanlar geçtiğimiz üç yıldır tamamen ekrandan silinmişlerdir. Bugün Türkiye'de anaakım görsel medyada Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı eleştirme olasılığı hiç yok değilse de en aza inmiş durumdadır.

Doğrudan devlet tarafından kontrol edilmeyen yazılı basın tümüyle denetim altına alabilmek için biraz daha karmaşık bir yapıdadır. Buna rağmen, siyasi eğilimlerinden bağımsız olarak anaakım sayılabilecek gazeteler de hedef haline geldiler. Freedom House'a göre:⁸⁵

"Bu gazeteler Hürriyet, Milliyet, Sabah ve Akşam. Hükümetin medyayı kontrol altına alırken temel bakış açısı anaakım medya şirketlerine odaklanmak ve baskı yapmak olmuştur. Sabah ve Akşam gazetelerinin hükümet yanlısı gruplara devlet destekli satışı, Milliyet gazetesinin de hükümet yanlısı bir gruba satılması zaruretini getirdi. Doğan Grubu vergi cezalarını ödeyebilmek için bu satışa zorlandı. Sabah ve Akşam gazeteleri, bazılarının Erdoğancı medya olarak tanımladığı kampa geçip tamamen Erdoğan'ın ağız haline geldiler."

Her yerel ve genel seçimde büyük farkla iktidara gelen AKP, başarılarından aldığı cesaretle, muhalefete karşı iyice tahammülsüzleşti ve tamamen kendine sadık bir medya yaratmak üzere harekete geçti. AKP yanlısı olmayan gazete sahiplerinin de uslu ve itaatkar davranıyor olmasına rağmen.

AKP güçlendikçe, Freedom House'unda belirttiği gibi, TMSF'yi basın kuruluşlarını yandaşlarının eline geçirmek için kullanmaya başladı.

Bilgi Üniversitesi'nden Aslı Tunç şöyle diyor:

"AKP yanlısı medya on yıl önce sektörün sadece % 20 sini kontrol ediyordu. Medya şirketleri yandaş ve karşıt olarak bölünmüşlerdi. Hükümet yanlısı medya kuruluşlarının oluşturulmasında, kolay kredi temini gibi destekler sağlanırken, karşıt gruplara da vergi ile ilgili operasyonlar düzenleniyordu. TMSF müdahalesi ile bir çok medya kuruluşu el değiştirdi. Bunun sonucu olarak daha önce hiç medya faaliyetinde bulunmamış gruplar sektöre girdi."

TMSF ile ilgili operasyonlar sektörel yeniden biçimlendirmenin nasıl yapıldığı konusunu açıklıyor.

Rethink Institute, TMSF'nin rolünü şöyle detaylandırıyor:⁸⁶

"TMSF görev tanımı içinde yer alan maddelerden biri de bankalara ve finans kurumlarına ödenmeyen borçları için destek vermektir. Bu amaçla da bankalara borcu olan şirketlerin mal varlıklarına bazen el koyabildi ancak bunları hemen satmak zorunda kaldı. 1990'larda belli başlı medya şirketlerinin bankaları vardı. 2001 krizinde bankalar iflas edince TMSF, medya şirketleri de dahil olmak üzere tüm varlıklarına el koydu. Böylece devlet medya sektörünü şekillendirmede rol sahibi oldu."

AKP yönetiminin kendi medyasını yaratmak için ilk projesi Star Medya oldu. Star Medya, Uzan ailesi tarafından 1999 yılında kurulmuştu. Büyük bir yolsuzluk davası yüzünden Uzan ile Motorola ve Nokia arasında uluslararası boyutta bir anlaşmazlık çıktı. Bunun sonucunda Uzanlar 4.8 milyar dolar kaybetti.

İflastan sonra Star Medya'nın tüm varlıklarına TMSF tarafından el konuldu ve Erdoğan ile yakın bağı bulunduğu bilinen iş adamı Ethem Sancak'a satıldı. Sancak gruba yeni bir TV kanalı (Kanal24) daha ekledi. Finansal zorluklar sonucu önce Fettah Tamince ile ortaklık kurmak zorunda kaldı sonra da hisselerini 2010 yılında eski AKP başkan yardımcısı olan Tevhid Karakaya'ya sattı.

2010'da Azerbaycan petrol şirketi SOCAR, Star'ın % 50 hissesini satın aldı fakat anlaşma detayları kamuoyuna açıklanmadı. Tamince 2014 yılında SOCAR'ın hisselerini geri aldı ve bunları iki hafta sonra Ethem Sancak'ın yeğeni Murat Sancak'a sattı.

Rethink Institute raporunda, "Bu kadar çok el değiştirme ve satışlarda şeffaflık olmaması zihinlerde bu grubun sahibinin kim olduğuna dair haklı soru işaretleri yarattı." ifadesini kullanıyor.

Star vakası zamanla iktidarın medya üzerinde kontrol sağlamak amacıyla kullanabileceği bir modele dönüştü değerlendirmesini yapıyor Rethink Institute:⁸⁷

“Benzer şekilde Sabah-ATV grubuna iflas sonucu TMSF tarafından 2007 yılında el konuldu. 2008’de grup Turkuaz Medya olarak yeniden isimlendirildi ve Çalık Holding’e 1.1 milyar dolara satıldı.

Satış biraz alışılmamış şekilde cereyan etti. Çalık Holding sadece 450 milyon dolar ödeyebiliyordu. Geriye kalan tutar iki devlet bankası, Vakıfbank ve Halkbank tarafından garanti edilmiş ve kredilendirilmişti.

Holding başkanı Ahmet Çalık’ın hükümetle çok yakın bağları olduğu biliniyordu. Hükümetle ilişki bu noktada bitmiyordu. Holding’in CEO’su dönemin Başbakanının damadı Berat Albayrak idi. Grubun medya birimi ise Berat Albayrak’ın kardeşi tarafından yönetiliyordu. Finansal sıkıntılar yüzünden Çalık, 2013 yılında medya varlıklarını satmaya karar verdi ve uluslararası yatırımcılar ile görüşmeye başladı.

Amerikan Firmaları News Corp., Time Warner Inc.,TPG Capital, KKR & Co. ve Dubai’den Abraaj Group ile görüşmeler gerçekleşti. Çalık Holding bu aşamada aramayı durdurdu ve iki ay sonra hisselerini İstanbul’un en yeni havalimanı ihalesini kazanan konsorsiyumun üyesi olan Kalyon Gurubuna sattı. 25 Aralık 2013 tarihinde sızan belgeler ve tapeler gösterdi ki dönemin Başbakanı Erdoğan’ın aklında grupla ilgili farklı düşünceler vardı. Medyayı sadık ellerde tutmak istiyordu. Anlaşmaya göre Kalyon Gurubu, Turkuaz gurubunu almak için 630 milyon dolar ödeyecek, ayrıca 750 milyon dolar tutarındaki banka borçlarını da üstlenecekti. Ancak Kalyon gurubu 630 milyon doları ödeyecek sermayeye sahip değildi.

Erdoğan hemen Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım’ı yeni devlet ihaleleri kazanmış iş adamlarından para toplamaya gönderdi. Karşılığında iş adamlarına gelecekteki devlet ihalelerinde iş verileceği sözü verildi. Bu paranın toplanış şekli dolayısıyla bu grup medyaya ‘havuz medyası’ denildi. Böylece AKP’ye ideolojik nedenlerle yakın olan hükümet yanlısı medyadan ayırt edildi. Gazeteci İsmail Küçükkaya’ya verdiği bir telefon röportajında, konuyla ilgili işadamlarından biri olan Nihat Özdemir, Kalyon grubunun Turkuaz Medya Grubunu alması için 100 milyon dolar vermeyi kabul etti. Ancak bunu borç olarak vereceğini, karşılığında da Kalyon Grubunun diğer yatırımlarında hisse satın alacağını söyledi.

İki ulusal kanal da dahil bir dijital TV platformu ve iki günlük gazetenin sahibi olan Çukurova Grubu da aynı şekilde el değiştirdi. TMSF, 2013’te a ödenmeyen borçlar yüzünden gruba el koydu.

İki günlük gazete, dijital TV platformu ve TV kanallarından biri daha Ethem Sancak’a satıldı. Ethem Sancak, Star ve Kanal 24’ün önceki sahibi iken 2010 yılında sektörden çıkmıştı. 2012’de Sancak sektörden çıkış nedenini kısaca açıkladı: Ben o dönemde AKP hükümetini desteklemek için sektöre girdim çünkü o dönemde AKP’nin çok az bir medya desteği vardı. Şimdi medya sektöründe Erdoğan yanlısı kuruluşlar hakim durumda. O zaman sektöre girmek benim için bir misyondu.’ TMSF, TV kanalını açık bir ihale yapmadan Ciner gurubuna sattı. Satış daha sonra mahkemelik oldu. Bir yıl sonra yargı satışı durdurunca, TMSF kanala tekrar el koydu.”

AKP hükümeti finansal araçları sadakati ödüllendirmek, muhalefeti cezalandırmak için kullanıyor. Bunun en önemli örneklerden biri 2009 yılında Doğan gurubuna verilen vergi kaçırma iddiasıyla kesilen cezaydı.

“Ceza 3 milyar doların üzerindeydi. Doğan Grubu cezaya itiraz etti ve mahkeme kararı ile cezanın 516 milyon dolarını iptal ettirdi. 2013 tapelerine göre Erdoğan davayı çok yakından takip ediyordu. Kayıtlarda Erdoğan’ın Adalet Bakanı Sadullah Ergin’e bir üst mahkemenin kararı bozması ile için gerekli tedbirleri alması yönünde talimat verdiği anlaşılıyor.

Sonunda Doğan Grubu, Maliye Bakanı ile anlaştı ve 590 milyon dolar toplam ceza ödedi. Ancak grup, bu tutarı ödeyebilmek için Milliyet ile Vatan’ı ve bir TV kanalını satmak zorunda kalmıştı⁸⁸.”

C) TRT ve AA: Hükümetin hizmetinde

AKP, gücünü kullanarak ve yasal çerçeveyi aşarak ülkenin ulusal yayın kurumu Türk Radyo Televizyon Kurumunu (TRT) ve yarı resmi Anadolu Ajansını (AA), bu iki geleneksel ve cumhuriyetle özdeşleşmiş kurumu, tamamen iktidarının borazanı haline getirdi. Her iki kurumun genel müdürleri büyük bir titizlikle habercilikle ilgili herhangi bir bilgi ve tecrübe sahibi olmayan en sadık bürokratlardan seçiliyordu.

Şurası muhakkak ki, ne TRT ne de AA, AKP iktidara gelmeden önce gerçekten otonom ve bağımsız kurumlar olarak görevlerini sürdürüyorlardı. Her iki kurum da hakim güçlerin etkisinde, askeri yönetimlerin altında görevlerinin halktan çok devleti korumak olduğuna inanan zihniyetlerle yönetildiler.

Hangi parti iktidara gelirse TRT’yi işe yerleştirme ve tayinler için en uygun kurum olarak gördü, yıllar geçtikçe de, aşırı kalabalık personeli olan, partizanlık ve iç kutuplaşmaların yaşandığı bir kurum haline geldi. Her iki kurum da tabuların ve resmi konuşma dilinin koruyucuları olarak görev yaparken hazırladıkları haberlerin içeriğini bozdular.

Tabii ki AKP 2002 yılında iktidara gelince, Türkiye yılın ilk yarısında Avrupa Birliği yolunda adımlarını hızlandırınca, temel beklentilerden biri Kopenhag Kriterleri doğrultusunda TRT’de gereken radikal reformların gerçekleştirilmesi, pratikte devletin yayın organı olarak çalışan TRT’nin tamamen kamu hizmetine çalışan bir kuruma dönüştürülmesi idi.

Bu reform Avrupa Birliği’ne girebilmek için vazgeçilmez koşullardan biriydi; sosyal değişimin dizginlerini serbest bırakmak gerekiyordu. Kapak açılmış, baskı altında tutulan büyük bir vatandaş grubunun üzerinden baskı kalkmıştı. Türkiye kendi “glasnost”unu yaratmıştı. Avrupa Birliği süreci, uzun dönemde değişimin aracı olacaktı.

Sonuçta, demokratik yapıya barışçı bir yolla geçiş için TRT’nin mevcut altyapısı ile vereceği tarafsız haberler ve her türlü kritik meselenin tartışıldığı açık oturumlar, Avrupa Birliği’nin olmazsa olmaz koşulu olarak görülmüştü. Kurumun finansal imkânları büyük fırsat sağlıyordu.

Ancak belirli bir zaman geçti ve hiçbir reform gerçekleştirilmedi. 2008 Haziranında, AKP ağırlıklı TBMM’de TRT Kanunu geçti: sonuçta tamamen eski düzenin devamı ve hatta siyasi iktidarın hegemonyasına daha da organik bir bağlanma sağlayan değişikliklerle, TRT tam anlamıyla iktidarın borazanı haline getirildi.

Bir AB raporuna göre:⁸⁹

“Pratikte TRT kamu hizmetinde bir kurum değil, devletin bir yayın organıdır, İktidar partisi AKP tarafından çok sıkı kontrol edilmektedir. On yıldan fazla kesintisiz iktidarda olan bu parti TRT üzerindeki hakimiyetini gittikçe kuvvetlendirmiştir. TRT’nin içindeki duruma vâkıf olan tecrübeli gazeteciler, 10 yıldan fazla bir süredir ülkeyi

tek elden yöneten AKP'nin TRT'nin içinde daha önce koalisyon hükümetleri zamanında var olan denetim dışı haberciliği ortadan kaldırmayı başardığını söylüyorlar."

5NelKim adlı kitabında Mustafa Dağıstanlı, TRT'yi tümüyle şeffaflıktan uzak, hesap verebilirliği olmayan ve yönetiminin AKP'ye hizmet etmeye odaklı militan gazeteciler işe aldığı bir partizan yapı olarak anlatıyor.

Haber merkezlerinde mutlak sansürün kol gezdiği TRT'de çalışan ve isim vermeyen bir kaynağı alıntılamanın Dağıstanlı, şöyle diyor⁹⁰:

"Başbakanlık'ta bir birim var. TRT'de yayınlanan tüm haber metinlerini kontrol ediyorlar. Hem televizyon kanallarında hem de internet sitelerinde yayınlanan metinleri. MHP lideri Devlet Bahçeli'nin Bursa mitingi vardı. Aynı gün Başbakan'ın da mitingi vardı. Bir Pazar günü (2013 yazı) Başbakanlık'tan aradılar. İnternet sitesinde Başbakan Erdoğan'ın haberi 900, Bahçeli'nin haberi 2100 vuruşmuş, bu nasıl olabiliyormuş!? Bu işlere o merkez bakıyor işte. Bütün haber metinleri yayınlandıktan sonra o merkeze gönderiliyor ve herkes hakkında dosya tutuluyor. Böylece tasfiye edilecekler belirleniyor. Denetimden, gözden kaçmış, 'uyuyan' kişiler olabilir çünkü ve tehlike yaratabilirler işte bunun gibi!"

Yürürlükteki mevzuata göre tarafsız olması gerekse de, TRT'nin hükümet adına yayın yapan bir kurum olarak itibarı Yüksek Seçim Kurulu, 2014 yılının sonbaharında 25 TRT yayınına yayın durdurma cezası verdiğinde dibe vurdu. TRT'nin ceza alan tüm yayınlarında 30 Mart 2014 yerel seçimleri ve aynı yılın Ağustos'unda yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde taraflı davranması neden olmuştu. YSK, Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde Recep Tayyip

Erdoğan'a üç günde 5 saat 26 dakika süre ayıran TRT Türk'e, diğer adaylara hiç yer vermediği için 7 program durdurma cezası verdi.

Türkiye'deki Medya Ortamının Yerelden Bir Analizi 2014 başlıklı raporunda, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği (FES) Yayın Kanunu'ndaki başlıca eksiklerden birinin topluluk radyo ve televizyonunun varlığına izin vermemesi gerçeği olduğunu altını çizerek şöyle devam ediyor⁹¹:

"Bunun sonucu olarak, alternatif ve muhalif sesler kadar farklı etnik, dini ve kültürel kimlikler de anaakım medyada ya da Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nda (TRT) yeterince temsil edilmemekte, radyo-televizyon yayıncılığına sınırlı erişim sağlayabilmektedir. Sadece birkaç istisna yayın aracına sahip olabilmıştır: dinsel birliği olan Alevi ile Kürt radyo ve televizyon istasyonlarının yanı sıra Bianet ve Açık Radyo gibi alternatif yayın yapanlar da vardır. TRT, TRT 6 kanalında Kürtçe; Boşnakça ile Arapça gibi Türkçe olmayan dillerde de belli kanallarda yayınlar yapmaktadır. Yine de bağımsız alternatif medya kanalları, dinleyicileri ve ilgili toplulukların reklam destekleri sayesinde ayakta kalabilmektedir.

Topluluk medyasının sınırlı temsili, bağımsız/ alternatif medyanın zayıflığı ve özel yayın kuruluşlarının ruhsatlandırılması ve işleyişine dair yasal hükümlerin yeterince net olmaması, TRT'yi devlet denetimindeki bir kamu yayıncısı, özellikle ülkenin medya ortamının önemli bir oyuncusu kılmaktadır. Tarih boyunca, TRT'nin kamu hizmetindeki bir yayıncı olarak rolünün nasıl tanımlandığıyla ilgili sorun yaşanmaktadır. Hükümet tarafından bir sosyal mühendislik aracı olarak kullanılmagelmıştır. Önceden otoriter modernizasyonun bir aracı

olarak görülürken, artık hükümetin yaydığı türden muhafazakârlığı yerleştirmek için kullanılmaktadır. Bunun nedeni esasen hükümetin ya doğrudan ya da yine iktidar partisinin kontrolündeki RTÜK'ün de dahil olmasıyla atadığı Yönetim Kurulu'nun yapısından kaynaklanmaktadır. Önceden TRT'de çalışan personelin pek çoğu, son on yıl içinde değiştirilmiştir."

2011 Şubat'ında, dönemin başbakanı Erdoğan'ın eski basın danışmanlarından biri olan Kemal Öztürk, Anadolu Ajansı'nın genel müdürü olarak atandığında, benzer değişiklikler AA'da da meydana geldi. O tarihten beri, Türkiye'nin en köklü haber kurumlarından biri olan ve geniş bir muhabir ağına sahip olan AA, birçok kaynağın da gözlemlediği gibi, tam anlamıyla bir propaganda aracına dönüştü. Bu dönüşüm, çalışanların toplu haklardan mahrum bırakılması ve personelde yapılan deprem niteliğinde değişikliklerle ortaya çıktı.

Yeni dünya basın düzeni ve küresel teşhis

Bu bölüm gittikçe karmaşık hale gelen ve artık oldukça güçlü bir şekilde rayına oturmuş olan basını baskı altına alma yöntemlerini daha geniş bir kapsamda irdeliyor. Bu bölüm aynı zamanda henüz gelişmekte olan "Türkiye gazeteciliğinin çöküşü" haberini seçilmiş liderlerin otoriterleşme eğilimi gösterdiği ülkelerde medya özgürlüklerini tehdit eden tüm özelliklerin en güçlü örneklerinden biri olarak değerlendirmektedir.

"Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yeni medyayı sansürleme tarzı hem daha az gaddarca, hem de çok daha etkili" - Jacob Weisberg, Slate

Türkiye'de gazeteciliğin ve medya endüstrisinin durumu uluslararası gözlemcilerin, kuruluşların ve yabancılardan radarından hiç çıkmadı.

Bu oldukça doğal bir durum.

Her şeyden önce, Türkiye siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel nedenlerle çevresindeki birçok komşusundan ayrılan ve hem iç istikrar açısından hem de bölgesinde ve dünyadaki rolü ve konumu anlamında gittiği yönün ve ilerlemesinin güçlü sonuçları olan anahtar bir ülke.

İkinci olarak Türkiye 1. Dünya Savaşı'nın sonundan beri 30 uluslararası kuruluşu üye olmasıyla Avrupa'ya ve Batı'ya yakından bağlı bir ülke oldu. Yaklaşık on yıldır, süreç oldukça sarsıntılı ilerlemiş olsa da, AB ile üyelik müzakereleri yürüten bir ülke konumunda. Aynı zamanda AİHS'ni imzaladığı günden beri AİHM'le bağlantılı.

Bütün bu temel etmenler ve birçok başka unsur, kafa karıştırıcı birçok karmaşıklığı barındıran Türkiye'nin yakın olarak gözlem altında olmasına yol açtı. Türkiye

her zaman “gri hat” adı verilebilecek bir alanda kaldı. Geçtiğimiz yedi yılda demokratikleşme anlamında çok yavaşlamış olsa da, demokrasiye geçiş sürecinde olan bir ülke.

AB üyelik süreci AKP açısından Pandora’nın Kutusunu açmak ve alaturka bir glasnost başlatmaya toplumu davet etmek anlamına geliyordu. Bu süreçte doğal olarak tüm toplum kesimlerinin demokratik yeni bir anayasa, hukuk devleti, herkes için adalet, kuvvetler ayrılığı, uzlaşma, bastırılmış kimliklerin tanınması ve eşitlik gibi talepleri dile getirmeye başladı.

Son derece çoksesli sosyal dokusu, hâla radikal reforma ihtiyaç duyulan devlet yapısı ve vatandaşlarının gittikçe daha çok değişim istemesiyle Türkiye, çevresindeki komşularının çoğundan çok daha açık kalmayı başardı. Bunun sonucu olarak basın özgürlüğü ve bağımsızlığı konularının da yakından gözlem altında olmaya devam etmesi şaşkıncı değil.

Türkiye’de gazeteciliğin durumu ülkenin birinci sınıf bir demokrasi olma yolunda uzun süredir hak ettiği konuma ulaşabilme konusundaki başarısının - ya da başarısızlığının - başat bir ölçütü olacak.

2014 yılında Türkiye’de basının durumu konusunda çok sayıda rapor yayınlanmış olmasının ve bunların önümüzdeki yıllarda devam edecek olmasının da çok şaşkıncı olmadığını söyleyebiliriz. Gazetecilerin içinde bulunduğu koşullar hakkında alarm çanları ne kadar yüksek sesle çaldıysa, o kadar yüksek oranda ilgi ve endişe doğurdu.

Bu tür raporlar hem yerinde hem de oldukça gerekli belgeler çünkü Uludere/Roboski olayları, Gezi parkı protestoları ve hükümete yöneltilen yolsuzluk soruşturmaları gibi olaylar artık koşulların benim “mesleğin boğulması” adını verdiğim

bir duruma dönmüş durumda olduğunu gösteriyor. Tarihte ilk defa Türkiye’deki birçok gazeteci mesleki olarak gereksiz oldukları, ve “nesli tükenmekte olan” bir tür oldukları hissiyatını taşıyor.

Yayın yasakları, topluca işten çıkarmalar, açık hava hapishanesi olarak haber merkezleri, hapis cezaları ve soruşturmalar, yaklaşık 60000 web sitesinin yasaklı olması ve halka hizmet eden hiçbir yayın olmaması da sektördeki hastalığın ileri seviyelerde olduğunu göstergesi.

Bu raporların yayınlanıyor olması ne kadar istenen bir gelişme olsa da, Türkiye medyasının uluslararası kurum ve kuruluşlarca nasıl gözlemlendiğinin de incelenmesi büyük önem taşıyor. Bu sadece Türkiye’nin geleceği ve kaderinin nasıl olacağına yakından ilgilenilmesi gereken bir ülke olmasından değil, aynı zamanda Türkiye’de basınla ilgili SOS sinyallerinin bölgede ve dünyada birçok başka ülkedekilerle benzerlik arz ediyor olması.

Bu çalışmada tartışıldığı üzere, basında özgürlük, bağımsızlık, içerik, yapı, sahiplik, etik ve sosyal rol anlamında olan her şey Türkiye’yi sektörle ilgili hemen hemen her şeyin yanlış olduğunu inceleme olanağı sunan bir laboratuvara dönüştürmüş durumda.

Karamsar bir bakış açısıyla Türkiye “otoriter kapitalizmle” yönetilen ve “illiberal demokrasiler” olarak tanımlanan tüm gelişmekte olan ülkelerin olumsuz görünen geleceğine dair tüm özellikleri taşıyor. Şu anda Türkiye gazeteciliğinde olan şey, başka ülkelerde daha da büyük ölçekte yaşanabilecek gelişmelerin habercisi olabilir.

Bu yüzden Türkiye hakkında yapılan gözlemler, analizler ve çıkarımların başka ülkelerdeki basını anlamamıza da ışık tutması beklenir.

Slate Grubu Yönetim Kurulu Başkanı ve Genel Yayın Yönetmeni Weisberg, Ekim 2014'te CPJ ile birlikte Türkiye'yi ziyaret ettikten bir hafta sonra yayınlanan Haberleri ele geçirmek başlıklı yazısında⁹², hapisteki gazeteci sayısının 60'tan 'görünürde' yediye inmesini 'iyi haber' olarak yorumlamakla birlikte, ekliyor:

"Buna karşılık adli kovuşturmalar azalsa da kötü haber şu ki basın özgürlüğü diğer birçok açıdan daha da gerilemiş bulunuyor. İstanbul'da bir araya geldiğimiz gazeteciler baskın bir korku ve otosansür havasının, ve gittikçe daha fazla hükümetin etkisi altına giren ve daha az farklı sesler barındıran yüksek oranda kutuplaşmış ve partizan bir medya ortamının hakim olduğunu söylüyor. Genel tablo, yeni tür bir medya sansürüne işaret ediyor: Daha az kaba, daha az görünür ama çok daha etkili Türkiye'de basın özgürlüğünün gerilemesi Rusya, Macaristan ve Venezuela'daki süreçlerin aynısı: Neo-otoriter rejimler, ulusal medyanın yazıp çizdiklerini kontrol etmek, yabancı gazetecileri sindirmek ve interneti sansürlemek için benzer yöntemlere başvuruyor.

Türkiye'de de muhalif yayınların varlığı sanki özgür bir basın varmış izlenimi yaratıyor. Oysa, bağımsız medya ezilip yok ediliyor."

John Wihbey de şu yorumda bulunuyor:

"Bir bütün olarak alındığında Türk basınında gerçekleşen olaylar sessizce devam eden ve 21.yüzyılda basın özgürlüklerinin nasıl altının oyulabileceğini gösteren sinsi bir sürece işaret ediyor. Türkiye'nin durumu, sallantıda olan basın ekosistemlerinin bağımsızlıklarının benzer şekilde tehditlere maruz kalabileceği ve yöneticilerinin Erdoğan'dan esinlenip benzeri uygulamalar

geliştirebileceği birçok diğer gelişmekte olan ülke için önemli sonuçları olabilir. Basit bir dille söylemek gerekirse, küresel basın özgürlüğü artık hapisteki gazeteciler ve kapatılan medya kuruluşlarından çok daha fazla şeyi içeriyor. Artık devletler, görünmez denetim sistemleri, göz önünde olmayan medya sahipliği, personel ve editöryal kararları kullanarak haber medyasını hükümetin olmasını istediği şekilde yeniden tasarlayabilir."

Türkiye'deki basın otosansürü sorunu belki türünün en açık ve aşikâr örneklerinden biri olabilir, ama kesinlikle tek örneği değil. Türkiye'deki problemin uluslararası teşhisinin medya kurumlarında yarattığı sonuçlara daha az vurgu yapıyor olmasının ve gazetecilerin üzerindeki çok güçlü fakat üstü kapalı olarak yapılan baskının sonucu ortaya çıkan korku atmosferinin, bu eğilim başka ülkelerde de var olduğundan, önemli küresel sonuçları var.

Tabii ki Çin, Kuzey Kore ve İran gibi ülkelere aldığımız haberler var. Rusya ve Ukrayna gibi ülkelere daha üstü kapalı olarak yaşanan gelişmeler var. Ancak bunların dışında da her zaman çok yakından incelenmeyen birçok örnek bulunuyor.

Dünyanın birçok bölgesinde gelişmekte olan eğilim medyayı kontrol etmenin ve eleştirileri susturmanın üstü kapalı yollarını bularak, hapis cezası gibi çözümlere gittikçe daha az başvurmak ve medya patronlarını gazeteciliği frenleyen ve otosansürü dayatan işbirlikçileri haline getiren yöntemler icat etmek yönündedir.

Doğu Avrupa ve Balkanlar'da otosansür şimdi ortak bir özellik haline gelmeye başlamış durumdadır. Bu ülkelerin çoğunda bağımsız basına karşı aynı güçlü alerjiye sahip olan siyasi yönetimler altında medya kuruluşlarının mülkiyet yapısı değiştirilmektedir.

Kasım 2014 tarihinde yayınladığı bir haber-analiz yazısında Doğu Avrupa'daki Oligarklar Medya Şirketlerinde Hisse Alıyor başlıklı bir New York Times yazısına göre, Doğu Avrupa ülkelerinde, bazıları doğrudan ülkelerindeki hükümete bağlı olan, yerel oligarklar ve yatırımcı gruplar, gazetecileri basın özgürlüğü konusunda endişeye sevk edecek şekilde büyük bir hızla gazeteleri ve diğer medya kuruluşlarını satın alıyor.⁹³

"Bölgede Berlin Duvarı'nın yıkılmasından yaklaşık çeyrek yüzyıl sonra Batılı demokrasi ve ifade özgürlüğü standartlarına ulaşma konusunda endişe yaratan gelişmelerden yalnızca biri. Rusya'da olduğu gibi, gücün giderek hem refah hem de siyasi nüfuz elde etmiş olan kişilerin elinde yoğunlaşması ve bu insanların güçlerini gittikçe medya kuruluşlarını yönetecek şekilde genişlettiği yönünde büyüyen endişeler var.

Slovakya'da, Alman bir medya şirketi ülkede kalan en son ciddi ve bağımsız gazeteyi hükümetle güçlü bağlantıları olan ve gazetenin araştırmacı haberciliğinin hedefinde olan bir yatırımcı grubuna sattı.

Servetini tarım ve gübre sektöründe kazanmış olan Andrej Babis, hem Çek Cumhuriyeti'nin en büyük yayınevinin ve birkaç başka medya kuruluşunun sahibi, hem de hükümetin maliye bakanı.

Letonya'da şeffaf olmayan bilgi edinme yasaları, yakın zamanda ülkenin en zengin iş adamları hakkında patlak veren bir yolsuzluk skandalına kadar, ülkenin haber medyasının kontrolünün kimin elinde olduğunun öğrenilmesine engel oluyordu. Skandal, bu işadamlarının ve iki başka oligarkın büyük medya patronları olduğunu ortaya çıkardı.

Macaristan'da, birçok haber kuruluşunun direk olarak devlete ait olmasının yanı sıra, Başbakan Viktor Orban'ın en yakın ortakları önemli medya kesimlerini kontrol ediyor. Bu kişilerin arasında önde gelen biri olan Lajo Simiciska, şimdilerde aralarının kötü olduğu söylentileri olsa da, başbakanın okul arkadaşı ve sahip olduğu inşaat şirketi son zamanlarda kamu ihalelerinden çok büyük kârlar elde etti.

Romanya'nın bir numaralı televizyon haber kanalı olan sağ-eğilimli Antena 3, ülkenin Muhafazakâr Partisi'nin kurucusu olan milyarder Dan Voiculescu'nun medya imparatorluğunun yalnızca küçük bir parçası. Ağustos ayında Voiculescu kara para aklama soruşturması sonucunda 10 yıl hapis cezasına çarptırılmıştı.

Düzenli olarak AB ülkeleri arasında Dünya Basın Özgürlüğü Endeksinde en sonda yer alan Bulgaristan'daki medya şirketlerinin patronları ülkedeki birkaç oligark. Bunlardan biri de eski milletvekili Delyan Peevski. Görünüşte Peevski'nin annesi tarafından yönetilen ancak rakiplerinin iplerin kendisinin elinde olduğunu iddia ettiği Yeni Bulgar Medyası Grubu birkaç parti tarafından oluşturulan hükümetlerle yakından bağlantılıydı.

Basının Soğuk Savaş'a oranla daha özgür olduğu ama bağımsız olmadığı Balkanlar'da da benzer bir durum söz konusu."

Arnavutluk Medya Enstitüsü'nün Direktörü Remzi Lani "Geçiş Döneminde Kaybolmak" (Lost in Transition) adlı harika çalışmada şu gözlemlerde bulunuyor:⁹⁴

"Bölgedeki basın birkaç yıl öncesine kıyasla artık daha önceki kadar hükümet baskısı altında değil. Şimdi medya yabancı sermaye, dağıtım, şeffaflık,

sahiplik yapısı, çalışma politikaları ve yolsuzluk gibi kapitalist eğilimler ve finansal zorluklarla karşı karşıya. Bu sayede Balkanlarda yeni bir basın proletaryası son dönemde ortaya çıkan bir fenomen olarak karşımıza çıkıyor: Bugün gazeteciler için en büyük tehdit, hükümetlerden değil, patronlar ve editörlerden geliyor. Bu yüzden bölgedeki sıcak konular medya kuruluşları ve çalışanları arasındaki ilişkiler, emek pazarı, meslek sendikaları ve medya sahipliği üzerine yoğunlaşıyor. Bunlar, yüzleşilmesi gereken noktalar”.

Konrad Adenauer Vakfı (KAS) Güney Doğu Avrupa Medya Programı Başkanı Matthias Barner, 2011 yılında yayınlanan “Özgür ama Bağımsız Değil: Güney Doğu Avrupa’da Medyanın Rolü” başlıklı çalışmasında şöyle diyordu:⁹⁵

“Güney Doğu Avrupa’daki basın çoğu zaman yalnızca siyasetçilerin söylediklerini tekrarlıyor. Analiz anlamında çok az çalışma oluyor ve gerçek anlamda sorgulayıcı incelemeler yeterince yapılmıyor. Söylenen şeylerin daha sonra tüketim için yeniden üretilmesine dayalı bir basın bülteni gazeteciliği var. Bunu yaparak basın çok yüzeysel bir bilgi kültürü yaratılmasına neden oluyor. Bu, yalnızca genel olarak nüfusun bilgiyle ilgili tutumunu etkilemekle kalmıyor, aynı zamanda gazetecilerin mesleki kimliklerinden de taviz vermelerine yol açıyor.”

“Birçok medya patronu uyumlu olup söz dinleyeceğini düşündükleri için genç ve deneyimsiz gazetecileri işe almak istiyor. Çoğu işlerini kaybetmekten korktukları için ya taciz edildiklerinden ya da mesleki kimlik duygusunun eksiliğinden kaynaklanan nedenlerle bu gazeteciler arasında otosansür yaygın olarak görülmektedir.”

Gittikçe gelişen basınıyla dünyanın en büyük demokrasisi olan Hindistan’da, basın her seçim döneminde yaygın bir şekilde medya kuruluşlarının adaylar için propaganda makinesine dönüştüğü ve medya patronlarını riskten kaçınmaya iten karmaşık bir hükümet-iş dünyası ilişkileri düğümünün öne çıktığı “paralı haber” suçlamasıyla karşı karşıya kalıyor. Hindistan’ın en büyük medya patronu açık bir şekilde “haber işinde değil reklam işinde” olduğunu söyledi. Ülkede az sayıda sendika olması da gazetecileri medya kuruluşlarından atılma konusunda korumasız bırakıp, haberleri ürkek bir şekilde vermelerine yol açıyor.

Filipinlerde de basında otosansürde artış meydana geldi.

The Phillipines Social Sciences Reivew dergisine göre: “Medyanın baskılanması farklı düzeylerde ve farklı şekillerde ortaya çıkıyor ve devletin kendisini koruması için normalleştiriliyor. Devlet, şirket çıkarlarıyla işbirliği yaparak bir şekilde eleştirileri susturmak ve muhalefeti bastırmak amacıyla bireylerin otosansür uygulamaya teşvik edildiği bir düzeni destekliyor. Gazetecilerin ve sanatçıların çalıştığı kapitalist medya üretiminde otosansür hayatta kalmak için gerekli hale geliyor.”

(Araştırmalar, ABD’de gazeteci ve haber müdürlerinin ticari baskılar yüzünden yaygın endişeleri olduğunu gösteriyor. Columbia Journalism Review tarafından gerçekleştirilen bir çalışmaya göre gazetecilerin yüzde 40’ından fazlası haberlerini şirket çıkarlarına göre şekillendirmiş olduklarını kabul ediyor.)

Gazeteciliğin temeli, değerleri, uygulaması ve sosyal rolü yeni bir şekle büründükçe bu konuda verilecek bu tür örnekler çoğaltılabilir. Ancak diktatörlükler ve demokrasinin olmadığı ülkelerde özgürlüğün ölçütü aynı

kalmaktadır, ve medya bağımsızlığı, yarı-demokrasilerde ve hatta tam demokrasilerde bile, hızla basın durumunu ölçümlemekte kullanılan en önemli ölçüt haline gelmektedir.

Gücün ve açgözlülüğün hizmetinde olan bir "yeni medya düzeni" ile ilgili olarak, aşağıdaki türden sorular en az hapiste kaç gazeteci olduğu ya da kaç gazetecinin bir soruşturmanın hedefi olduğu soruları kadar önemlidir:

> Otosansür kendi kendini hapsedmenin bir şekli mi, yoksa değil mi? Otosansür personel tarafından içselleştirildiğinde ve medya endüstrisinde işverenler tarafından sistematik olarak uygulandığında, siyasi yöneticiler açısından artık hapis cezası vermenin bir anlamı kalmakta mıdır?

> Siyasi erk, medya patronlarıyla kamu ihaleleri ve kapalı kapılar ardında gerçekleşen anlaşmalar aracılığıyla kârlı ve "finansal aktarım" içeren bir ilişki geliştirirse, ve medya sahipleri medyada bas sansür uygulayıcı olarak hareket ediyorsa, devlet tarafından uygulanan bir sansüre artık gerek var mıdır?

> Yolsuzluk ve erkin kötüye kullanımı konusunda araştırmacı gazetecilik haberleri Türkiye, Kore, Endonezya, Doğu Avrupa Ülkerli, Balkanlar, Mısır ve benzeri ülkelerde neden hemen hemen hiç yapılmamaktadır?

> Baskıcı bir hükümet veya otoriter olarak tanımlanan bir rejim tarafından hapisteki tüm gazeteciler salıverildiğinde hepimizin söz konusu ülkede gazeteciliğin durumunun normale döndüğüne inanması mı beklenir? Böyle değilse, gazetecilikle ilgili koşulları nasıl ölçüyor olmalıyız?

> Basının durumu gözlemlenirken, eleştirel-bağımsız gazetecilik ile aktivizm/muhalefet ve partizanlıkla karışık yapılan gazetecilik arasında net bir ayırım yapılmalı mıdır? Ya da yapılmamalı mıdır? İkinci tür gazetecilik "basın özgürlüğünden" farklı olan "ifade özgürlüğü" sınıfına mı girmelidir?

> Gazetecilere hapis cezası veren bir hükümeti, medyayı güce boyun eğdirme konusunda daha sinsice yollar geliştirmiş olan ve otosansürü normalleştiren sistemler kurarak kamunun haber almasını engelleyerek kamuoyunun gerektiği gibi, bağımsız şekilde ve çokseslilikle tartışmalar yürütmesini engelleyen diğer hükümetlere nazaran daha yakından takip etmek ve ifşa etmek etik açıdan tutarlı bir tavır mıdır?

Bunların hepsi, otoriterliğin seçilmiş yönetimler için baştan çıkarıcı bir seçenek olduğu günümüz dünyasında daha sık ve ısrarlı bir şekilde sorulması gereken sorular.

Bunların bir sonucu olarak, günün gerekliliklerinin gerisine düşüyor intibayı veren bazı uluslararası kuruluşların ölçütlerini yeniden düşünmesi ve yukarıda anlatılan ülkelerdeki koşulları gözlemlemek için daha kapsamlı yöntemler bulması gerekebilir.

Türkiye'de deneyimli, kendini mesleğine adanmış olan ve partizan bir tutumu olmayan birçok gazeteci (tabii ki hiçbir gazetecinin işiyle ilgili olarak hapiste olmaması gerektiğini savunarak) zaman zaman etkili uluslararası gözlemciler tarafından hazırlanan raporların orantısız bir şekilde yalnızca hapisteki gazetecilere yoğunlaştığı ve bu yüzden, medya endüstrisinin DNA'sının kurnazca sökülüp atıldığını gösteren büyük resmi kaçırdığı ve medyanın belirli ellerde toplanması, şeffaf olmayan sahiplik yapısı gibi konuların hak ettikleri önemi görmediği konusunda endişesini dile getirmiştir.

Bazı gözlemciler, hapis cezaları ve soruşturmaların tekrar tekrar yaşanabilecek bir süreç olsa bile (örneğin hapisteki gazeteci sayısının devamlı olarak üç senede bir 104'ten tek haneli rakamlara düşüyor olması gibi), medyanın yapısında meydana gelen yok edici değişikliklerin medyanın güvenilirliği, etkisi ve Dördüncü Kuvvet olarak demokratik konumu açısından daha derin, daha uzun süreli ve demokrasiye geçişi yavaşlatan ve hatta bloke eden sonuçları olabileceğini öne sürmektedir.

Bu anlamda, hapisteki gazeteci sayısına çok fazla odaklanan raporların, basın özgürlüğü durumunu sayılara dökmekte fazla basit bir yöntem izlediği ve gelişmekte olan demokrasilerde gazeteciliği tehdit eden uzun-süreli yapısal tehlikeleri göz ardı ettiği söylenebilir. Uluslararası kuruluşlar tarafından Türkiye'deki gazeteci ve medya kuruluşlarının gittikçe zorlaşan koşullarının ardında yatan temel nedenlerle ilgili koyulan genel teşhisler incelenmesi gereken bir örnek oluşmaktadır. Son yirmi yılda, bu teşhisler iki ana problemden birini vurgulamış görünmektedir.

> Özgürlük: Gazeteleri soruşturmak ve hapis cezasına çarptırmak için var olan yasaların yanlış yorumlanması, ve hapisteki gazeteci sayısının temel, bazen de tek önemli kriter kabul edilmesi

> Bağımsızlık: Sahiplik yapısı ve finansal kaynaklarla ilgili sorunlar, hükümetin ve ilgili kurumların medya kuruluşlarını dize getirmek için vergi cezalarını kullanması ya da hükümetlerin, gazetecilikte maddi kayıplar yaşadığı bir sırada, kendilerine sadık medya kuruluşlarına finansal koruma sağlaması.

Önde gelen uluslararası kuruluşlar genellikle Türkiye basınında gazetecilerin üzerinde daha açıkça gözlemlenebilir olan problemlere vurgu yapmış

görünmektedir. Dünyada, Türkiye'de basınla ilgili olarak anlatılan hikâye genellikle hapisteki gazeteciler, Twitter gibi web sitelerinin yasaklanması gibi daha açık baskıları vurgulamaktadır.

CPJ, IPI, RSF VE AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi bağımsızlıktan ziyade özgürlüğü vurgulayan ölçütler içinde hareket ederken, Freedom House otosansürün altındaki temel nedenleri ve getirdiği gizli tehlikeyi daha iyi kavramış görünmektedir. Ancak, bazı şeyler değişmektedir. AB'nin yıllık İlerleme Raporlarında da yakın zamanda sahiplik ve otosansüre vurgu yapma eğilimi başlamıştır.

2014 AB İlerleme Raporu, toplum ve medyadaki kutuplaşmadan, meslek etiğine yönelik ortak kuralların belirlenmesini içeren öz düzenleme yapılmasının ve mesleki dayanışmanın sağlanmasının engellediğinden bahsetmektedir⁹⁶.

"Ayrıca, devlet yetkilileri gazeteci ve yazarlar aleyhinde bizzat davalar açmaya devam etmiş; bu davaların bazıları hapis cezaları ile sonuçlanmıştır. Bu husus, çok sayıda gazetecinin işten çıkarılması ve medya kuruluşlarının mülkiyetinin, bilginin serbestçe yayılmasının ötesinde menfaatleri olan iş çevrelerinin elinde yoğunlaşmasıyla bir araya geldiğinde, gazeteciler ve medya patronlarının, yolsuzluk iddiaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda da olmak üzere, yaygın oto-sansürüne neden olmaya devam etmiştir".

"Bununla birlikte, internet dahil olmak üzere, ifade özgürlüğünü daha da kısıtlayan mevzuat kabul edilmiş ve ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğünün etkili bir şekilde kullanılması uygulamada kısıtlanmıştır. Anayasa Mahkemesi tarafından daha sonra iptal edilmiş olmakla birlikte, Youtube ve Twitter'ın tamamen yasaklanması kararları ciddi endişelere

neden olmuştur. Siyasetçilerin caydırıcı açıklamaları, muhalif gazetecilere karşı açılan davalar ve medya sektörünün mülkiyet yapısı, medya sahiplerinin ve gazetecilerin geniş çapta oto sansür uygulamalarına ve ayrıca gazetecilerin işten çıkarılmasına yol açmıştır.”

Bağımsız uluslararası gözlemcilerde de değişimler olduğu gözlemlenmektedir. RSF ölçütlerini genişletmiş gibi görünmekte olup, CPJ ve IPI, hâlâ çekingen bir şekilde olsa da medya grubu sahiplerinin yapısını ve şeffaf olmayan mülkiyet sorunlarını daha net bir şekilde raporlarına dahil etmektedir.

Oyunun kurallarının değiştiği ve bu kuruluşların çoğunun uyum sağlaması gereken yeni bir dünya var. Uluslararası monitörler, Freedom House örneğinde olduğu gibi ölçütlerini yeniden gözden geçirip, var olan problemleri küresel kamuoyunun net bir şekilde anlamasını sağlayabilirler.

Sonnottlar

1 http://avada.acces999s-info.org/wp-content/uploads/TMO_statement_for_Belgrade_07nov2013.pdf

2 <https://freedomhouse.org/report/special-reports/democracy-crisis-corruption-media-and-power-turkey#.VSLSqzuUda>

3 <http://haber.star.com.tr/guncel/mustafa-karaalioglu-acikladi-toplantida-neler-konusuldu/haber-939503>

4 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27199929.asp>

5 <http://www.ilkehaber.com/haber/erdogan-medya-temsilcileriyle-gorustu-29251.htm>

6 http://www.nytimes.com/2013/07/21/opinion/sunday/in-turkey-media-bosses-are-undermining-democracy.html?pagewanted=all&_r=1

7 <https://www.youtube.com/watch?v=JRV83rppGtw>

8 <http://www.thelira.com/haber/160938/erdogandan-fatih-saraca-bahceli-fircasi>

9 <http://www.baskahaber.org/2014/02/basbakan-erdogan-alo-fatih-olayn.html>

10 Mustafa Dağıstanlı, 5Ne, 1Kim (2014)

11 Ibid.

12 <http://ekonomi.haberturk.com/para/haber/849950-garantiye-gezi-tepkisi>

13 <http://gundem.bugun.com.tr/baskentte-medya-zirvesi-haberi/172933>

14 <http://arsiv.taraf.com.tr/yazilar/yasemin-congar/milli-gazetecilik-ve-gayrimillihislerim/18256/>

15 http://en.wikipedia.org/wiki/Roboski_airstrike

16 <http://www.gazeteciler.com/analiz/cnn-turk-rejisi-canli-yayinda-basildi-ve-45494h.html>

17 5Ne, 1 Kim

18 <http://www.theguardian.com/commentisfree/2012/jan/27/turkish-journalists-fight-intimidation>

19 <http://en.habervesaire.com/haber/2188/>

20 <http://t24.com.tr/haber/metin-munir-demiroren-milliyeti-basbakanin-oluru-ile-aldi,217148>

21 <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2013/03/turkey-freedom-of-press-milliyet-journalist-cemal-resigned.html>

22 Derya Sazak, Batsın Bu Gazetecilik

23 <http://tv.haberturk.com/gundem/video/boyle-gazetecilik-yapacaksan-batsin-boyle-gazetecilik/84686>

24 http://www.todayszaman.com/national_true-journalism-fights-for-survival-under-govt-carrot-stick-policy_361888.html

25 <http://www.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/145186-hasan-cemal-in-yayinlanmayan-yazisi>

26 <https://www.youtube.com/watch?v=hHBJgXgDIP4>

27 http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi_basaran/bugunku_sopa_28_subattan_daha_sert_havuc_ise_daha_buyuk-1146189

28 Kalemî Kırılan Gazeteciler

29 <http://www.milliyet.com.tr/elde-koruk-ulkeyi-yangin-yeri-gibi-gosteriyorlar/siyaset/siyasetdetay/27.02.2010/1204591/default.htm>

30 http://www.zaman.com.tr/politika_ben-medya-patronlarina-sunu-at-demiyorum-ki_957217.html

31 http://www.ozgur-gundem.com/index.php?haberID=47138&haberBaslik=Bir%20eli%20kanl%C4%B1%20olan%C4%B1n%20%C3%B6teki%20eli%20k%C4%B1nal%C4%B1%20olmaz&action=haber_detay&module=nuce

32 <http://arsiv.taraf.com.tr/haber-erdogan-niye-degistim-diye-kendine-sormali-100332/>

33 http://www.todayszaman.com/columnist/yavuz-baydar/dinc-bilgin-speaks-out_203851.html
http://www.zaman.com.tr/gundem_dinc-bilginnden-flas-itiraflar-atvyebantlar-geliyor-ali-kircanin-ses-tonudegisliyordu_959250.html (Türkçe)

34 Kalemî Kırılan Gazeteciler

35 Ibid.

36 http://www.todayszaman.com/national_true-journalism-fights-for-survival-under-govt-carrot-stick-policy_361888.html

37 <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2014#.VIOOm2TF9LY>

38 <http://www.goodmorningturkey.com/pro-government-daily-fails-columnists-press-freedom-test/>

39 <https://freedomhouse.org/report/special-reports/democracy-crisis-corruption-media-and-power-turkey#.VTZo-iHtmkp>

40 Kalemî Kırılan Gazeteciler

41 Uğur Güç, görüş.

42 Ibid.

43 Ibid.

44 Talu ile söyleşi

45 Babahan ile söyleşi

46 Türenç ile söyleşi

47 Bildirici ile söyleşi

48 Evin ile söyleşi

49 İrvan ile söyleşi

50 Bildirici ile söyleşi

51 Evin ile söyleşi

52 Talu ile söyleşi

53 Öney ile söyleşi

54 İrvan ile söyleşi

55 Taşkın ile söyleşi

56 http://www.todayszaman.com/columnist/sahin-alsay/turkey-badly-needs-media-reform_327089.html,
ve http://www.zaman.com.tr/gundem/medya-icin-demokrasi-paketi_2139453.html

57 Dağistanlı ile söyleşi

58 http://www.todayszaman.com/columnist/abdullah-bozkurt/hard-squeeze-on-turkish-press_364018.html

59 Dağistanlı ile söyleşi

60 Talu ile söyleşi

61 Evin ile söyleşi

62 <http://www.mehmetaltan.com/index.asp?sayfa=roportaj&icerik=2316>

63 Bildirici ile söyleşi

64 Dağistanlı ile söyleşi

65 Dündar ile söyleşi

66 Ertuğrul Mavioğlu, Cenderede Medya, Tencerede Gazetecilik (2012)

67 Türenç ile söyleşi

68 Evin ile söyleşi

69 http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/09/22/either_with_us_or_against_us_turkey_media_press

70 <http://www.hrw.org/reports/2014/09/29/turkey-s-human-rights-rollback>

71 <http://www.norskpen.no/Portals/0/Turkey%20Report%20final.pdf>

72 <http://jonathanturley.org/2014/11/23/journalists-in-turkey-sentenced-to-prison-for-reportingcorruption-in-government/>

73 <http://jonathanturley.org/2014/11/23/journalists-in-turkey-sentenced-to-prison-for-reporting-corruption-in-government/>

74 Cenderede Medya, Tencerede Gazetecilik

75 http://www.zaman.com.tr/gundem_ak-parti-icinde-de-bizim-gorduklerimizi-gorenler-var_2259048.html

76 <http://t24.com.tr/yazarlar/dogan-akin/medya-patronlari-birakin-biraz-da-baskalari-olsun,5272>

77 <http://gundem.bugun.com.tr/ellerinde-liste-var-haberi/1371634>

78 <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/einzelpublikationen/Medya%20Barometresi%20Web.pdf>

79 <https://freedomhouse.org/report/special-reports/democracy-crisis-corruption-media-and-power-turkey#.VIOPJmTF9LY>

80 <http://www.caravanmagazine.in/letters/turkey-editor-chief>

81 <https://freedomhouse.org/report/special-reports/democracy-crisis-corruption-media-and-power-turkey#.VIOPJmTF9LY>

82 <http://www.rethinkinstitute.org/wp-content/uploads/2014/11/Diminishing-Press-Freedom-in-Turkey-Turkey-Task-Force.pdf>

83 <https://freedomhouse.org/report/special-reports/democracy-crisis-corruption-media-and-power-turkey#.VIOPJmTF9LY>

84 <http://www.rethinkinstitute.org/wp-content/uploads/2014/11/Diminishing-Press-Freedom-in-Turkey-Turkey-Task-Force.pdf>

85 <https://freedomhouse.org/report/special-reports/democracy-crisis-corruption-media-and-power-turkey#.VIOPJmTF9LY>

86 <http://www.rethinkinstitute.org/wp-content/uploads/2014/11/Diminishing-Press-Freedom-in-Turkey-Turkey-Task-Force.pdf>

87 <http://www.rethinkinstitute.org/wp-content/uploads/2014/11/Diminishing-Press-Freedom-in-Turkey-Turkey-Task-Force.pdf>

88 Ibid.

89 Ibid.

90 5Ne, 1Kim (2014)

91 <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/Publikationen%202014/Tuerkiye%20Medya%20Barometresi%20-%20Tuerkce%20-%20Web.pdf>

92 http://www.slate.com/articles/news_and_politics/foreigners/2014/10/president_erdogan_s_media_control_turkey_s_censorship_is_less_brutal_but.html

93 http://www.nytimes.com/2014/11/27/world/oligarchs-of-eastern-europe-scoop-up-stakes-in-media-companies.html?_r=0

94 http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/Events/Journalism_Ethics_and_Self-regulation_in_Europe/background_papers/Remzi_Lani.pdf

95 http://www.kas.de/wf/doc/kas_29533-1522-2-30.pdf?111129110620

96 http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf

